

**NARODOWA
STRATEGIA SPÓJNOŚCI**
dla rozwoju Polski

**UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO**

NATURA 2000

szansa czy bariera

dla rozwoju lokalnego i regionalnego

Marta Brzozowska, Elżbieta Kozłowska, Krzysztof Molewski

grudzień 2008

SPIS TREŚCI

1	WPROWADZENIE	3
2	Zastosowane podejście badawcze	4
2.1	Cele badania	4
2.2	Zakres badania	6
2.3	Przebieg realizacji badania	6
3	Natura 2000 i inwestycje w polskim prawie i praktyce	9
3.1	Cel powołania obszarów NATURA 2000, stan wykonania zobowiązań Polski w wyznaczaniu i powoływaniu obszarów NATURA 2000	9
3.2	Przepisy prawne dotyczące ochrony obszarów NATURA 2000	11
3.3	Zarządzanie obszarami NATURA 2000 w świetle prawodawstwa europejskiego i krajowego	13
3.4	Inwestowanie na terenie obszarów NATURA 2000	15
4	OBSZAR NATURA 2000 JAKO BARIERA DLA ROZWOJU - POLSKIE STUDIUM PRZYPADKU OSTOJA WARMIŃSKA	23
5	OBSZAR NATURA 2000 JAKO SZANSA DLA ROZWOJU REGIONU - HISZPAŃSKIE STUDIUM PRZYPADKU	39
6	WNIOSKI Z BADANIA	49
6.1	Możliwości Wspierania rozwoju obszaru NATURA 2000 w ramach funduszy Unijnych – na przykładzie obszaru „Ostoja Warmińska”	49
6.2	Wykorzystanie funduszy unijnych na lata 2017-2013 dla rozwoju obszaru NATURA 2000, na przykładzie obszaru NATURA 2000 „Ostoja Warmińska”	62
7	REKOMENDACJE	67
	Załącznik nr 1. przegląd programów Unijnych umożliwiających finansowanie rozwoju obszaru NATURA 2000	70
	Załącznik nr. 2 Możliwości Finansowania inwestycji na obszarach NATURA 2000 z innych środków niż fundusze UE.	109

1 WPROWADZENIE

Niniejszy raport prezentuje wyniki projektu badawczego zrealizowanego w okresie sierpień – grudzień 2008 roku w ramach konkursu dotacji zorganizowanego przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego.

Celem ogólnym projektu jest zwiększenie efektywności i skuteczności wykorzystania środków przyznanych Polsce na lata 2007-2013 poprzez identyfikację oraz wypracowanie dobrych praktyk w zakresie wdrażania projektów finansowanych z funduszy unijnych na obszarach Natura 2000.

Obecnie, w Polsce fakt wyznaczenia obszaru Natura 2000 na danym terenie jest często postrzegany przez społeczność i władze lokalne oraz potencjalnych inwestorów jako zagrożenie i bariera dla rozwoju regionu. Ponadto, bardziej skomplikowana i wymagająca procedura inwestycyjna na obszarach włączonych do sieci Natura 2000 często zniechęca potencjalnych inwestorów do realizacji projektów na tych terenach, a w niektórych przypadkach istnienie cennych przyrodniczo obszarów jest błędnie traktowane przez władze lokalne jako całkowita bariera dla wszelakich inwestycji na tym terenie.

Jak pokazały badania przeprowadzone na polskim obszarze zaliczonym do sieci Natura 2000, obecnie wciąż jeszcze występuje w naszej społeczności mit, iż istnienie sieci NATURA 2000 na danym terenie **zabrania lokalizacji jakichkolwiek inwestycji** lub wymaga przeprowadzenia procedury związanej z oceną oddziaływania na środowisko dla każdej inwestycji na terenie niezależnie od wielkości inwestycji i jej charakteru.

W ramach niniejszego projektu, w wybranych polskich gminach zlokalizowanych na obszarach cennych przyrodniczo, przeanalizowane zostały problemy i bariery oraz drzemiące szansę społeczności lokalnych. Zaobserwowano, iż zmieniając podejście do procesu inwestycyjnego możliwe jest uniknięcie pewnych sztucznie tworzonych barier i zakazów, a w rezultacie wkroczenie jednostki lokalnej na drogę zrównoważonego rozwoju, także przy wykorzystaniu funduszy unijnych.

Jako pokazują obserwacje i analizy poczynione podczas wizyty studyjnej ekspertów na hiszpańskich obszarach cennych przyrodniczo, istnienie sieci Natura 2000 stanowi bodziec do rozwoju jednostek lokalnych, który daje szansę na zrównoważony rozwój mieszkańców. Kluczem do osiągnięcia sukcesu jest sprawna administracja i skuteczne zarządzanie obszarem należącym do sieci Natura 2000, a także postrzeganie terenów cennych przyrodniczo nie tylko przez pryzmat ochrony przyrody, lecz istotne jest

by uwzględnić potrzeby społeczne i gospodarcze regionu.

Niniejsze badanie zostało wykonane przez zespół w składzie:

- **Marta Brzozowska** – kierownik projektu, odpowiedzialny za kwestie formalnie i organizacyjne, odpowiedzialna za koordynację polskiego studium przypadku oraz organizację konferencji (pracownik PTOP)
- **Elżbieta Kozłowska** – członek zespołu badawczego, odpowiedzialny za koordynację hiszpańskiego studium przypadku (ekspert zewnętrzny),
- **Krzysztof Molewski** - członek zespołu badawczego, odpowiedzialny za kwestie opracowania części poświęconej umocowaniu prawnego obszarów NATURA 2000, procedury przeprowadzania przedsięwzięć na terenach obszarów NATURA 2000 (członek PTOP)

Zespół wspomagający:

Anna Masłowska – opracowanie narzędzi badawczych oraz analiza wyników badań ilościowych i jakościowych

Daniel Różański - tłumacz podczas wizyty studyjnej w Hiszpanii, tłumaczenie dokumentów hiszpańskich

Paweł Wiśniewski– organizator strony technicznej wizyty studyjnej w Hiszpanii, obsługa techniczna konferencji podsumowującej projekt

2 ZASTOSOWANE PODEJŚCIE BADAWCZE

2.1 Cele badania

Celem ogólnym przeprowadzonego badania jest zwiększenie efektywności i skuteczności wykorzystania środków przyznanych Polsce na lata 2007-2013 poprzez identyfikację oraz wypracowanie dobrych praktyk w zakresie wdrażania projektów finansowanych z funduszy unijnych na obszarach Natura 2000.

Obecnie, fakt wyznaczenia obszaru Natura 2000 na danym terenie jest często postrzegany przez społeczność i władze lokalne oraz potencjalnych inwestorów jako zagrożenie i bariera dla dalszego rozwoju. Ponadto, bardziej skomplikowana i wymagająca procedura inwestycyjna na obszarach włączonych do sieci Natura 2000 często zniechęca potencjalnych inwestorów do realizacji

projektów na tych terenach, a w niektórych przypadkach istnienie cennych przyrodniczo obszarów jest błędnie traktowane przez władze lokalne jako całkowita bariera dla wszelakich inwestycji na tym terenie.

Jednakże, jak pokazują doświadczenia w krajach tzw.15, istnienie obszaru włączonego do sieci Natura 2000 nie musi być barierą i przeszkodą dla dalszego rozwoju danego układu lokalnego i regionalnego. Kluczem do powodzenia jest właściwe wdrażanie i zarządzanie siecią Natura 2000 oraz wysoka świadomość społeczna w zakresie istniejących szans oraz odpowiednie zaplanowanie i wdrożenie projektu inwestycyjnego. Obszar Natura 2000 może być motorem dla rozwoju zrównoważonego gminy, a więc i szansą na dodatkowy dochód i stworzenie nowych miejsc pracy dla społeczności lokalnej.

Dlatego też **celem szczegółowym** naszego projektu jest wsparcie systemu wdrażania, zarządzania oraz oceny i kontroli projektów inwestycyjnych realizowanych na obszarach włączonych do sieci Natura 2000. Cel ten został zrealizowany poprzez identyfikację, a następnie pogłębioną analizę przypadku dobrej praktyki zarządzania obszarami Natura 2000 w których równocześnie realizowane były inwestycje „prorozwojowe” dofinansowane z funduszy unijnych, a więc obszar w którym rozwój odbywa się w sposób zrównoważony (obszar Sierra Nevada w Hiszpanii).

Ponadto, na obszarze Ostoja Warmińska przeprowadzone zostało badanie opinii oraz postrzegania obszarów Natura przez przedstawicieli władz lokalnych, przedsiębiorców oraz społeczeństwo.

Celem naszego projektu jest także „rozwiązanie mitów” na temat obszarów NATURA 2000, takich jak np. powszechne wrażenie, że NATURA 2000 zabrania lokalizacji jakichkolwiek inwestycji lub wymaga przeprowadzenia procedury związanej z oceną oddziaływania na środowisko dla każdej inwestycji na terenie niezależnie od wielkości inwestycji i jej charakteru. Celem jest także ukazanie możliwości rozwoju dzięki obszarom NATURA 2000 dla regionów problemowych: obarczonych dużym bezrobociem strukturalnym, o zbyt małym zaludnieniu.

Podczas seminarium końcowego – konferencji, która odbyła się dnia 12 grudnia 2008 roku w Górowie Iławeckim, zespół ekspertów realizujących badanie przedstawił wyniki niniejszego projektu, w tym min. dobre praktyki zidentyfikowane podczas wizyty w Hiszpanii, a także rekomendacje dla polskiego obszaru należącego do sieci Natura 2000. Pod koniec spotkania wywiązała się dyskusja pomiędzy zgromadzonymi słuchaczami, a więc przedstawicielami samorządów i przedsiębiorców. Wartością dodaną seminarium końcowego było uczestnictwo w charakterze prelegenta przedstawiciela Dyrektoriatu Generalnego Środowisko Komisji Europejskiej, którego obecność stworzyła okazję

do wymiany wiedzy i doświadczeń pomiędzy reprezentantami środowisk lokalnych, a Komisji Europejskiej.

2.2 Zakres badania

W ramach projektu przeprowadzono analizę szans i barier dla rozwoju w polskim obszarze należącym do europejskiej sieci Natura 2000. Badanie to wykonano przy użyciu metody studium przypadku. Terenem badania objęto 4 gminy zlokalizowane na terenie Obszaru Specjalnej Ochrony Ptaków Natura 2000 „Ostoja Warmińska”(Bartoszyce, Górowo Iławeckie, Sępól, Srokowo) oraz dla porównań, gminę zlokalizowaną w sąsiedztwie tego obszaru (Lidzbark Warmiński). W drugim obszarze badawczym, dokonano identyfikacji dobrych praktyk w rozwoju społeczno-gospodarczego na terenach cennych przyrodniczo w krajach tzw. starej unii. W tym przypadku obszarem badawczym był hiszpański region Andaluzja, gdzie metodą studium przypadku objęto obszar należący do sieci Natura 2000 - Sierra Nevada.

2.3 Przebieg realizacji badania

Praca opiera się na wynikach badań przeprowadzonych w 4 gminach zlokalizowanych na terenie Obszaru Specjalnej Ochrony Ptaków NATURA 2000 „Ostoja Warmińska” (gminy: Lelkowo, Górowo Iławeckie, Srokowo, Barciany) oraz, do porównania, wybrano jedną gminę, o podobnym charakterze, zlokalizowaną w sąsiedztwie tego obszaru (gmina Lidzbark Warmiński). W ramach badania przeprowadzone zostały indywidualne wywiady pogłębione (IDI) z przedstawicielami administracji samorządowej samorządów lokalnych, z inwestorami działającymi na analizowanym obszarze. W grupie badanych inwestorów znaleźli się zarówno duzi inwestorzy, tacy jak: Lasy Państwowe oraz Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad Oddział w Olsztynie, a także drobni inwestorzy indywidualni: właściciele gospodarstw agroturystycznych i rolnych zlokalizowanych na terenie należącym do sieci NATURA 2000.

Podczas wywiadów zebrano informacje o sposobie, w jaki władze lokalne oraz inwestorzy postrzegają szanse i zagrożenia związane z lokalizacją gminy na terenie cennym przyrodniczo jakim jest obszar NATURA 2000 oraz jakie dostrzegają perspektywy rozwoju. Prześledzono też poziom świadomości władz lokalnych oraz inwestorów o możliwości inwestowania na obszarach NATURA 2000 oraz stopień znajomości tematów związanych z realizacją inwestycji z funduszy strukturalnych.

Powyższe badanie pozwoliło zidentyfikować, z jakimi barierami i problemami badane grupy spotkają się na co dzień. Wyniki badań potwierdzają tezę, iż istnienie terenu należącego do sieci NATURA 2000, w odczuciu władz, inwestorów i społeczności lokalnych stanowi barierę dla rozwoju i nie jest postrzegana w żaden sposób jako szansa do wykorzystania.

W ramach badania przeprowadzono także badanie ilościowe w postaci ankiety kwestionariuszowej skierowanej do mieszkańców regionu. Rozpropagowano 60 ankiet zawierających 37 pytań dotyczących korzyści i utrudnień w gospodarowaniu na terenie obszaru NATURA 2000. Odesłano 32 wypełnione ankiety.

W kolejnym etapie badania przeprowadzono analizy rozwoju gospodarczego na obszarach NATURA 2000 w jednym z krajów „starej” UE (tzw. Kraje 15). Zdaniem zespołu badawczego najbardziej odpowiednim krajem do poszukiwania dobrych praktyk była Hiszpania, jako kraj który ma ogromne sukcesy w zakresie ochrony przyrody, w tym w kwestii obszarów NATURA 2000. Obszary „naturowe”, które koegzystują z rozwojem gospodarczym, stanowią tam ok. 30 % powierzchni kraju. Hiszpania jest członkiem UE już od ponad 20 lat, a aż do rozpoczęcia okresu programowania na lata 2007-2013 UE była praktycznie największym beneficjentem środków europejskich. Obecnie Polska zajęła miejsce Hiszpanii w roli największego beneficjenta funduszy europejskich.

Jako obszar badawczy wybrano obszar należący do sieci NATURA 2000 – Sierra Nevada. Przeprowadzona została wizyta studyjna tego obszaru, w ramach której odbyły się spotkania z osobami zaangażowanymi w ochronę tego obszaru – przedstawiciele administracji obszaru z ramienia rządu Andaluzji oraz spotkania z osobami prowadzącymi działalność gospodarczą na terenach chronionych.

Podczas wizyty studyjnej nawiązano także kontakt z organizacją zajmującą się ochroną ptaków – Fundacją Migres. Ponadto, przeprowadzono obserwacje na następujących obszarach należących do sieci NATURA 2000:

- w sąsiedztwie Sewilli – park krajobrazowy (Natura Park) Sierra Norte, chroniony ze względu na rosnące tam dąbrowy, przede wszystkim dęby korkowe.
- w okolicy Kadyksu – park krajobrazowy (Natura Park) Bania de Cadiz – cenny ze względu na rozległe tereny podmokłe, siedlisko ptaków.
- na północ od Tarify – park krajobrazowy (Natura Park) Los Alcornocales – gdzie znajduje się duże rozlewisko – sztuczny płytki zbiornik wodny - miejsce występowania ptaków a także cenne dąbrowy dębów korkowych. Tu zaobserwowano wiele farm wiatrowych. Na tym terenie działa Fundacja Migres zajmując się ochroną

ptaków migrujących.

Dnia 12 grudnia 2008, w Górowie Iławeckim, które jest siedziba jednej z gmin objętych badaniem zorganizowana została konferencja podsumowująca projekt, na której zaprezentowane zostały wyniki i wnioski płynące z przeprowadzonego badania. Podczas tego spotkania, eksperci zaprezentowali zdobytą wiedzę oraz praktyczne możliwości skorzystania z pomocy funduszy strukturalnych. Podczas spotkania wskazane zostały potencjalne możliwości oraz kierunki rozwoju dla analizowanego terenu oraz sposoby jak w sposób zrównoważony można wykorzystać położenie na obszarach cennych przyrodniczo. Zaprezentowana została dobra praktykę postępowania zidentyfikowana w badanym kraju UE. Konferencja spotkała się z zainteresowaniem przedstawicieli samorządów lokalnych, przedsiębiorców oraz inwestorów, w których opinii przedstawione oraz wypracowane podczas spotkania rekomendacje stanowić będzie wsparcie tych grup w efektywniejszym pozyskiwaniu środków z funduszy unijnych. W konferencji udział wzięli przedstawiciele Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego, Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad - oddział w Olsztynie, Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych i Nadleśnictw z rejonu Ostoi Warmińskiej, Przedstawiciele gmin i powiatów z terenu Ostoi Warmińskiej.

Zaprezentowane zostały następujące zagadnienia związane z realizowanym projektem:

- "Identyfikacja barier i szans dla rozwoju na obszarze NATURA 2000" - Marta Brzozowska, PTOP
- "Natura 2000 jako szansa dla rozwoju lokalnego i regionalnego" - Elżbieta Kozłowska, niezależny specjalista
- " Prawne podstawy funkcjonowanie NATURY 2000 w Polsce i możliwości rozwoju" - Krzysztof Molewski, PTOP

Gościem specjalnym i prelegentem była pani Katarzyna Charzyńska, przedstawicielka Komisji Europejskiej, która zapoznała zebranych z wymogami dyrektyw środowiskowych dla projektów finansowanych przez fundusze europejskie.

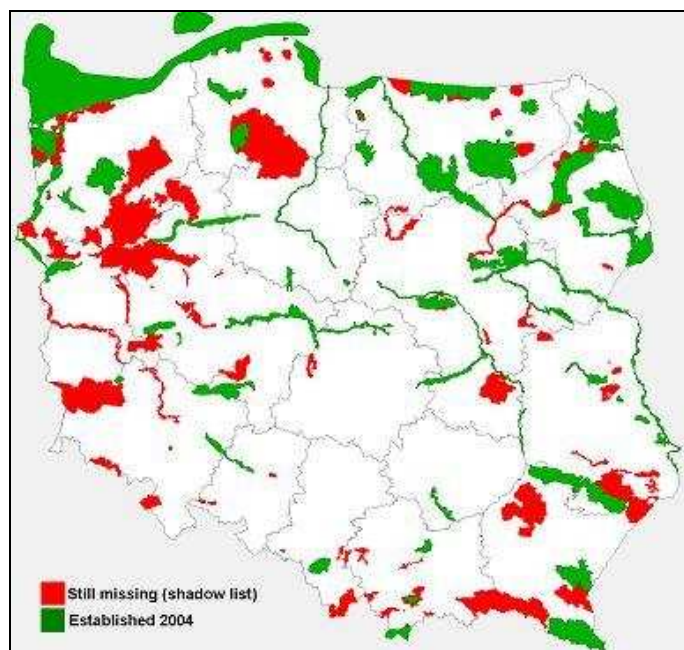
Uczestnikom spotkania oraz wszystkim zainteresowanym przekazane zostały wyniki naszych badań i analiz w formie elektronicznej. Ponadto, sprawozdanie z konferencji oraz materiały konferencyjne znajdują się na stronie projektu 'Natura 2000, szansa czy bariera dla rozwoju lokalnego i regionalnego': <http://www.bociany.info/?page=natura%202000%20szansa%20czy%20bariera%202008/>

3 NATURA 2000 I INWESTYCJE W POLSKIM PRAWIE I PRAKTYCE

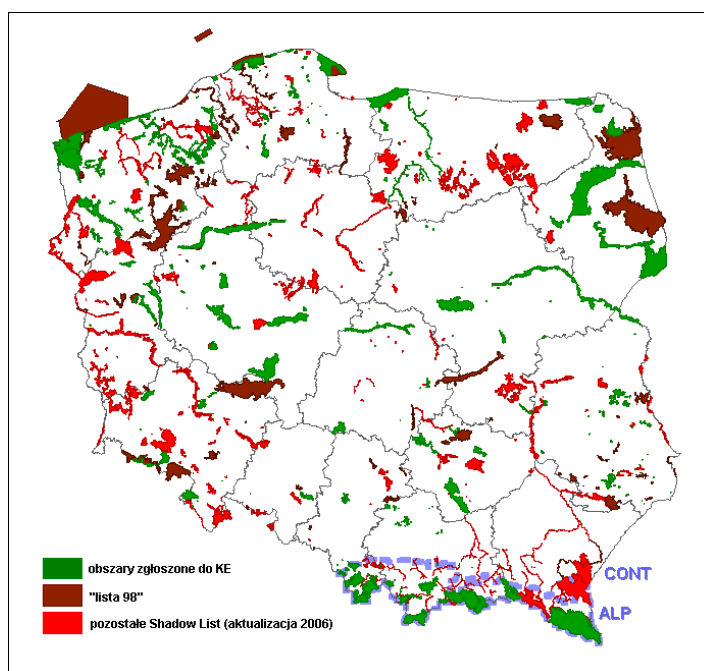
3.1 Cel powołania obszarów NATURA 2000, stan wykonania zobowiązań Polski w wyznaczaniu i powoływaniu obszarów NATURA 2000.

Celem utworzenia sieci Natura 2000 jest zachowanie zarówno zagrożonych wyginięciem siedlisk przyrodniczych oraz gatunków roślin i zwierząt w skali Europy, ale też typowych, wciąż jeszcze powszechnie występujących siedlisk przyrodniczych, charakterystycznych dla 9 regionów biogeograficznych (tj. alpejskiego, atlantyckiego, borealnego, kontynentalnego, panońskiego, makaronezyjskiego, śródziemnomorskiego, stepowego i czarnomorskiego). W Polsce występują 2 regiony: kontynentalny (96 % powierzchni kraju) i alpejski (4 % powierzchni kraju). Dla każdego kraju określa się listę referencyjną siedlisk przyrodniczych i gatunków, dla których należy utworzyć obszary Natura 2000 w podziale na regiony biogeograficzne.

Do 2008 roku w Polsce oficjalnie wyznaczone zostały tylko obszary specjalnej ochrony ptaków, które zostały powołane rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 21 lipca 2004. Od razu pojawiły się głosy organizacji pozarządowych o niedostatecznym wyznaczeniu obszarów NATURA 2000 w Polsce. Powstała alternatywna lista obszarów NATURA 2000, zawierająca propozycje organizacji pozarządowych – tzw. „shadow list”. Lista ta została przedstawiona Komisji Europejskiej, która uznała zawarte tam propozycje za zasadne i do momentu oficjalnego powołania tych obszarów są one traktowane na takich samych zasadach jak obszary oficjalnie istniejące. W 2008 roku, rozporządzeniem z dnia 27 października, lista specjalnych obszarów ochrony ptaków została poszerzona i uzupełniona o propozycje z „shadow list”. Nadal nie została rozwiązana sytuacja prawna Obszarów Specjalnej Ochrony Siedlisk, które nie zostały jeszcze oficjalnie powołane, ale lista rządowa i „shadow list” z propozycjami tych obszarów została złożona do Komisji Europejskiej. Powołanie oficjalne może nastąpić dopiero po zatwierdzeniu tych obszarów przez Komisję Europejską. Polska, jako państwo zobligowane jest do podjęcia wszelkich koniecznych środków w celu zagwarantowania należytej ochrony obszarów oraz zapobieżenia ich degradacji.

Ryc. 1. Specjalne Obszary Ochrony Ptaków powołane w 2004 roku i obszary z „shadow list” (część z nich została oficjalnie powołana w 2008 roku) [źródło: Siskom www.siskom.waw.pl]

Ryc. 2. Obszary Specjalnej Ochrony Siedlisk zgłoszone do Komisji Europejskiej i obszary proponowane przez organizacje pozarządowe- „shadow list” [źródło: Klub Przyrodników www.kp.org.pl]

Obszary NATURA 2000 mają także za zadanie umożliwienie ochrony przyrody w poszanowaniu zasad zrównoważonego rozwoju, co znaczy, że na terenie obszarów dozwolona jest działalność gospodarcza i aktywność ludzka o ile nie zagraża ona celom powstania obszaru.

3.2 Przepisy prawne dotyczące ochrony obszarów NATURA 2000

Europejska Sieć Ekologiczna Natura 2000 jest systemem ochrony zagrożonych składników różnorodności biologicznej kontynentu europejskiego, wdrażanym od 1992 r. w sposób spójny pod względem metodycznym i organizacyjnym na terytorium wszystkich państw członkowskich Unii Europejskiej.

Podstawą prawną tworzenia sieci Natura 2000 jest **Dyrektywa Rady 79/409/EWG z dnia 2 kwietnia 1979 roku w sprawie ochrony dzikich ptaków** i **Dyrektywa Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 roku w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory**.

Oprócz tych dwóch dyrektyw przepisy dotyczące obszarów NATURA 2000 znajdują się także w innych aktach prawnych oraz konwencjach i umowach międzynarodowych, ponad europejskich:

Dyrektywa Rady 85/337/EWG z dnia 27 czerwca 1985 roku, w sprawie oceny skutków niektórych publicznych i prywatnych przedsięwzięć dla środowiska (znowelizowana dyrektywa Rady 97/11/WE z dnia 3 marca 1997 roku);

Dyrektywa 2001/42/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 27 czerwca 2001 roku w sprawie oceny oddziaływania na środowisko pewnych planów i programów

Dyrektywa 2003/4/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 28 stycznia 2003 roku w sprawie publicznego dostępu do informacji dotyczących środowiska i uchylająca dyrektywę Rady 90/313/EWG

Dyrektywa Rady 2003/35/WE ustanawiająca udział społeczeństwa w przygotowaniu niektórych planów i programów dotyczących środowiska oraz zmieniająca Dyrektywy Rady: 85/337/EWG i 96/61/WE w odniesieniu do udziału społeczeństwa i dostępu do sprawiedliwości

Dyrektywa „Odpowiedzialnościowa” 2004/35/UE w sprawie odpowiedzialności za

zapobieganie i naprawę szkód w środowisku z 2004 roku

Konwencja EKG ONZ o dostępie do informacji, udziale społeczeństwa w podejmowaniu decyzji oraz dostępie do sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska podpisana w Aarhus w 1990 roku i ratyfikowana przez Polskę w 2001 roku

Konwencja EKG ONZ o ocenach oddziaływania na środowisko o kontekście transgranicznym, podpisana w 1991 roku w Espoo i ratyfikowana przez Polskę w 1997 roku.

Wraz z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej oraz ratyfikowaniem konwencji międzynarodowych zapisy tych dokumentów powinny być transponowane do przepisów krajowych. Zapisy dotyczące obszarów NATURA 2000 w prawie polskim znajdują się w głównych aktach prawnych:

Ustawie o ochronie przyrody z 16 kwietnia 2004 r. (Dz.U. nr 92 ,poz. 880 z późn. zm.) –(zasady ochrony siedlisk i gatunków)

Ustawie o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko z dnia 3 października 2008 (Dz. U. z 2008 r. Nr 199 poz. 1227):

Ustawie-Prawo Ochrony Środowiska (POŚ) z 27 kwietnia 2001 r. (Dz.U. nr 62, poz. 627 z późn. zm) - (dotychczasowa podstawa do przeprowadzania postępowania w sprawie oceny oddziaływania na środowisko (OOŚ))

Ustawie o zapobieganiu szkodom w środowisku i ich naprawie z 13 kwietnia 2007 (Dz.U. 2007 nr 75 poz. 493) – odpowiedzialność organów wydających decyzję za powstanie szkód w środowisku.

Ustawie o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z dnia 27 marca 2003 (Dz. U. 2003 nr 80 poz. 717) - wydanie decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu

Ustawie - Prawo Budowlane z dnia 7 lipca 1994 (Dz.U. 1994 nr 89 poz. 414 z późniejszymi zmianami)- podstawa do wydania pozwolenia na budowę

Ustawa o szczególnych zasadach przygotowywania i realizacji inwestycji w zakresie dróg krajowych z dnia 10 kwietnia 2003 (Dz.U.

2003 Nr 80 poz. 721, z późniejszymi zmianami) – wskazania lokalizacyjne i decyzje o ustaleniu lokalizacji autostrady.

Zapisy dotyczące obszarów NATURA 2000 znajdują się także w przepisach takich jak: Ustawa- Prawo wodne, Ustawa- Prawo geologiczne i górnicze, Ustawa o lasach, Ustawa o ochronie gruntów ornych i leśnych, Ustawa o odpadach

3.3 Zarządzanie obszarami NATURA 2000 w świetle prawodawstwa europejskiego i krajowego

W Polsce większość obszarów NATURA 2000 jest objętych także innymi formami ochrony przyrody, są to parki narodowe, parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu, rezerваты przyrody, użytki ekologiczne. Parki narodowe i krajobrazowe posiadają swoje plany ochrony i administrację. Duży procent obszarów to także tereny leśne, które pozostają pod administracją Lasów Państwowych i mają swoje plany urządzania lasów. Niewiele jest obszarów zaliczonych do NATURY 2000, które nie są objęte inną formą ochrony a na ich terenie prowadzona jest gospodarka ludzka, jak to ma miejsce na terenie obszaru „Ostoja Warmińska”. Jednak należy się liczyć z tym, że wraz z uznaniem obszarów proponowanych z 'shadow list' ilość takich obszarów wzrośnie. Należy do tego czasu opracować metody zarządzania takimi obszarami dla dobra przyrody i z korzyścią dla mieszkańców.

Zarządzanie obszarami NATURA 2000 opiera się na artykule 6. dyrektywy siedliskowej (92/43/EWG). Artykuł zawiera trzy główne postanowienia. Artykuł 6 (1) wprowadza ustanowienie koniecznych środków ochrony. Artykuł 6 (2) zawiera zapisy dotyczące unikania pogorszenia stanu siedlisk oraz znaczących zakłóceń funkcjonowania gatunków. Kładzie on zatem nacisk na zapobieganie. Artykuły 6 (3) i 6 (4) określają serie proceduralnych i materialno-prawnych zabezpieczeń w odniesieniu do planów i przedsięwzięć mogących mieć znaczące oddziaływanie na obszar Natura 2000.

Postanowienia artykułu 6. wymagają transpozycji do prawa krajowego, ponieważ dyrektywa jest wiążąca w zakresie efektów, jakie mają zostać osiągnięte, ale pozostawia Państwom Członkowskim pewien wybór formy i metod osiągnięcia tych efektów. W przypadku prawodawstwa polskiego zapisy tego artykułu zostały transponowane w ustawie o ochronie przyrody i ustawie prawo ochrony środowiska.

Artykuł 6 (1) dyrektywy mówi: „Dla specjalnych obszarów ochrony Państwa Członkowskie ustanowią konieczne działania ochronne obejmujące, jeżeli zaistnieje taka potrzeba, odpowiednie plany zarządzania opracowane specjalnie dla tych obszarów będą zintegrowane z innymi planami rozwoju oraz odpowiednie działania prawne, administracyjne lub oparte na dobrowolnych umowach, odpowiadające ekologicznym wymaganiom typów siedlisk przyrodniczych wymienionych w Załączniku I lub gatunków wymienionych w Załączniku II występujących na tych obszarach”.

Plany zarządzania są powoływane zazwyczaj do organizacji działań ochronnych na dużych obszarach NATURA 2000. Muszą być „odpowiednie i opracowane specjalnie dla tych obszarów”, zatem ukierunkowane na obszary sieci Natura 2000 lub „zintegrowane z innymi planami rozwoju”. Każdy z obszarów NATURA 2000 powinien posiadać także swój plan ochrony. Ustawodawca wyznaczył jednak okres 5 lat od momentu powołania obszaru, na stworzenie planu ochrony. Jest to długi okres, w którym zmiany wprowadzone na terenie obszaru nie są koordynowane z potrzebami ochrony przyrody.

Plan ochrony obszaru Natura 2000 jest aktem prawnym ustanawianym w drodze rozporządzenia Ministra Środowiska. Zawartość takiego planu jest ściśle określona w Ustawie o ochronie przyrody. Plan ochrony zawiera:

- opis i ocenę istniejących i potencjalnych zagrożeń wewnętrznych i zewnętrznych oraz określenie sposobów eliminacji lub ograniczania tych zagrożeń i ich skutków;
- opis warunków zachowania lub przywrócenia właściwego stanu ochrony siedlisk i gatunków, o których mowa w ust. 1;
- wykaz zadań ochronnych, z określeniem sposobu ich wykonywania, rodzaju, zakresu i lokalizacji, na okres stosowny do potrzeb;
- określenie zakresu monitoringu przyrodniczego;
- opis przebiegu granic obszaru Natura 2000.

Plan ochrony obszaru Natura 2000 tworzy ramy prawne, w których działają wszystkie podmioty zaangażowane w zarządzanie ochroną obszaru. Sporządza się go na 20 lat, jednak może on być zmieniony, jeżeli wynika to z potrzeb przedmiotów ochrony (np. jeżeli w wyniku monitoringu zostanie rozpoznane, że ich ochrona nie jest skuteczna). Ustawa nie przewiduje możliwości zmiany planu ochrony z innych przyczyn. Zgodnie z ustawą, "sprawujący nadzór nad obszarem" (tj. wojewoda) powinien sporządzić projekt planu ochrony w ciągu 5 lat od ustanowienia obszaru¹.

¹ Ministerstwa Środowiska www.natura2000.mos.gov.pl

Artykuł 6 (2) Dyrektywy siedliskowej mówi o zasadach unikania pogorszenia stanu siedlisk przyrodniczych i siedlisk gatunków, dla których zostały wyznaczone obszary NATURA 2000. Unikanie pogorszenia polega na podejmowaniu działań wykraczających poza działania ochronne konieczne dla zapewnienia ochrony, a mają wyprzedzający charakter podejmowanych działań przed powstaniem sytuacji pogorszenia stanu. Niedopuszczalnym jest czekanie z podjęciem działań do momentu kiedy nastąpi pogorszenie stanu lub zakłócenie funkcjonowania. Zakres tego artykułu jest szerszy niż artykułu 6 (3) i (4), które mają zastosowanie tylko do planów i przedsięwzięć wymagających zezwolenia. Dotyczy on także już prowadzonych działalności, które nie koniecznie wymagają wcześniejszych zezwoleń, takich jak rolnictwo czy rybołówstwo. Jeżeli istniejąca już na danym obszarze działalność powoduje pogorszenie stanu siedlisk przyrodniczych lub zakłócenie funkcjonowania gatunków, dla których ten obszar został wyznaczony, musi ona zostać zniwelowana koniecznymi działaniami ochronnymi. Może to wymagać doprowadzenia do wyeliminowania negatywnego oddziaływania albo poprzez zaprzestanie działalności, albo poprzez podjęcie środków łagodzących. W tym mogą zawierać się odszkodowania. Te same zasady mogą dotyczyć terenów otaczających obszary NATURA 2000, jeśli wystąpią na nich zdarzenia mogące bezpośrednio lub pośrednio zagrażać siedliskom i gatunkom, dla których powołano obszary.

Od Państw Członkowskich wymaga się podjęcia działań zapobiegawczych w celu uniknięcia pogorszenia stanu i zakłócenia funkcjonowania związanych ze zdarzeniami przewidywalnymi. Działania te odnoszą się wyłącznie do gatunków i siedlisk, dla których zostały wyznaczone dane obszary i jeżeli to konieczne, powinny być podejmowane również poza tymi obszarami.

Zapisy Artykułu 6 (2) zostały transponowane do prawodawstwa krajowego w ustawie o ochronie przyrody w artykule 33, który szerzej zostanie omówiony poniżej, ponieważ jego zapisy odnoszą się także do zapisów Artykułu 6 (3) i (4).

3.4 Inwestowanie na terenie obszarów NATURA 2000

Na terenie obszarów NATURA 2000 dopuszczona jest działalność gospodarcza: rolnicza, rybacka, łowiecka, turystyczna, wytwórcza, przetwórcza, usługowa, w zakresie budownictwa i organizacji infrastruktury technicznej. Warunkiem, jaki musi spełniać działalność, jest brak znaczącego negatywnego wpływu na stan siedlisk przyrodniczych oraz siedlisk gatunków roślin i zwierząt, a także na gatunki, dla których ochrony został wyznaczony obszar Natura 2000. Jeżeli istnieje podejrzenie, że dana inwestycja może mieć znaczący negatywny wpływ na gatunki i siedliska objęte ochroną w ramach

sieci Natura 2000, wtedy istnieje obowiązek przeprowadzenia dla takiej inwestycji postępowania w sprawie oceny oddziaływania na środowisko. Dozwolona jest także realizacja planów, które nie mają znaczącego negatywnego wpływu na gatunki i siedliska. Dla upewnienia się, że plan nie będzie miał znaczącego negatywnego wpływu należy dla niego przeprowadzić ocenę oddziaływania na środowisko.

Według stanowiska Komisji Europejskiej opierającej się na zapisach dyrektyw unijnych (zwłaszcza Dyrektywy siedliskowej i Dyrektywy o ocenach oddziaływania na środowisko) każde przedsięwzięcie planowane do realizacji na terenie obszarów NATURA 2000 powinno przejść procedurę, która pozwoli ustalić czy może być ono zrealizowane i pod jakimi warunkami na tym konkretnym obszarze.

Procedura ta ustalona na podstawie Artykułu 6 (3) i (4) Dyrektywy siedliskowej obejmuje kilka prostych punktów:

Po pierwsze: każde przedsięwzięcie powinno być poddane wstępnemu screeningowi, który pozwoliłby ocenić prawdopodobieństwo wystąpienia negatywnego wpływu na obszary NATURA 2000. Jeśli takiego wpływu nie ma – przedsięwzięcie może być realizowane na terenie obszaru NATURA 2000. Jeśli istnieje wpływ negatywny – należy przeprowadzić ocenę tego wpływu

Po drugie: jeśli przedsięwzięcie ma wpływ na integralność obszaru NATURA 2000, należy przeprowadzić analizę wariantów – alternatywnych rozwiązań, które wywołałyby ten sam efekt co realizacja przedsięwzięcia w planowanym kształcie. Opracowanie rozwiązań alternatywnych i wariantowanie jest prawie zawsze możliwe i nie musi dotyczyć wyłącznie zmiany lokalizacji przedsięwzięcia (jak to ma miejsce, np. w przypadku dróg), ale może dotyczyć także zastosowania alternatywnych rozwiązań technicznych (np. przeprowadzenie drogi estakadą zamiast po powierzchni terenu, budowa mostu w innym projekcie, nienaruszającym siedlisk i ciągłości korytarzy ekologicznych) a także wyboru alternatywnego okresu realizacji przedsięwzięcia (np. poza okresem rozrodczym gatunków chronionych).

Po trzecie: jeśli nie ma alternatywnych rozwiązań to przedsięwzięcie na obszarze NATURA 2000 można zrealizować tylko wtedy, jeśli dotyczy ono działań o nadrzędnym interesie publicznym. Jeśli na terenie, na którym ma być realizowane przedsięwzięcie nie ma siedlisk i gatunków priorytetowych (z załączników dyrektywy „ptasiej” lub „siedliskowej”), to należy przeprowadzić, przed przystąpieniem do realizacji

przedsięwzięcia, działania kompensujące. Działania kompensujące mają na celu odtworzenie siedlisk dogodnych dla gatunków objętych ochroną, a które będą zajęte lub zniemczone w ramach realizacji przedsięwzięcia. Kompensacje powinny być proporcjonalne do wielkości zajętych siedlisk, powinny spełniać te same funkcje co siedliska zajęte, powinny znajdować się na terenie tego samego obszaru NATURA 2000. O kompensacjach informuje się Komisję Europejską.

Jeśli na terenie planowanej inwestycji znajdują się gatunki i siedliska priorytetowe, to przedsięwzięcie może być zrealizowane TYLKO wtedy jeśli przemawiają za nim argumenty związane ze zdrowiem ludzkim, bezpieczeństwem publicznym lub korzyściami dla środowiska naturalnego o podstawowym znaczeniu. Wtedy także obowiązkowe są kompensacje i poinformowanie o nich Komisji Europejskiej.

Jeśli natomiast, występują gatunki i siedliska priorytetowe a przyczyny nadrzędnego interesu publicznego są inne niż związane ze zdrowiem ludzki, bezpieczeństwem publicznym i korzyściami dla środowiska to przedsięwzięcie powinno zostać zaopiniowane przez Komisję Europejską oraz kompensacje są obowiązkowe.

Paradoksalnie, niedostateczne wyznaczenie obszarów NATURA 2000 w Polsce zagraża wykorzystaniu funduszy unijnych. Z powodu niewystarczającego wyznaczenia terenów Natura 2000 w Polsce, Komisja Europejska uzgodniła warunek związany ze współfinansowaniem projektów przez Fundusze UE w okresie programowania 2007 –2013. Współfinansowanie projektów, które negatywnie oddziałują na potencjalne obszary Natura 2000 (tzn. shadow, a więc te obszary, które w opinii Komisji Europejskiej powinny zostać wyznaczone z dniem przystąpienia Polski do Unii, czyli 1 maja 2004, ale nie zostały wyznaczone przez Polskę) nie będzie dozwolone.

W praktyce polskiej proces inwestycyjny na terenie obszarów NATURA 2000 reguluje ustawa o ochronie przyrody z 16 kwietnia 2004. Ustawa ta zawiera zapisy dotyczące ochrony obszarów NATURA 2000, w tym zakazy związane z przeprowadzaniem inwestycji i działań na terenie obszarów. Artykuł 33 ustawy mówi: „1. 1. **Zabrania się**, [...], podejmowania działań mogących, osobno lub w połączeniu z innymi działaniami, **znacząco negatywnie oddziaływać** na cele ochrony obszaru Natura 2000, w tym w szczególności:

- 1) pogorszyć stan siedlisk przyrodniczych lub siedlisk gatunków roślin i zwierząt, dla których ochrony wyznaczono obszar Natura 2000 lub
- 2) wpłynąć negatywnie na gatunki, dla których ochrony został wyznaczony obszar

Natura 2000, lub

3) pogorszyć integralność obszaru Natura 2000 lub jego powiązania z innymi obszarami.

2. Przepis ust. 1 stosuje się odpowiednio do proponowanych obszarów mających znaczenie dla Wspólnoty, [...] do czasu zatwierdzenia przez Komisję Europejską jako obszary mające znaczenie dla Wspólnoty i wyznaczenia ich jako specjalne obszary ochrony siedlisk.”

Wyjątkiem jest tu zapis artykułu 34 tej samej ustawy, który zezwala na przeprowadzanie na terenie obszaru NATURA 2000 i obszaru proponowanego do objęcia tą ochroną działań lub planu mogącego znacząco wpływać na obszar NATURA 2000 tylko w przypadku jeśli nie ma rozwiązań alternatywnych dla tego planu lub działania, a za realizacją przemawiają „konieczne wymogi nadrzędnego interesu publicznego, w tym wymogi o charakterze społecznym lub gospodarczym” Zezwolenia takiego udziela właściwy miejscowo regionalny dyrektor ochrony środowiska (wcześniej – wojewoda), a na obszarach morskich – dyrektor właściwego urzędu morskiego. Warunkiem jest zapewnienie wykonania „kompensacji przyrodniczej niezbędnej do zapewnienia spójności i właściwego funkcjonowania sieci obszarów Natura 2000”. Kompensacje przyrodnicze muszą być wykonane przed przystąpieniem do realizacji planu lub działania.

Przepisy te dotyczą tylko działań i planów nie związanych bezpośrednio z ochroną obszaru NATURA 2000.

Dobra praktyka inwestora na terenie obszaru NATURA 2000

Obszar Natura 2000 - kiedy możesz realizować inwestycje? Występowanie obszaru NATURA 2000 w sąsiedztwie realizowanego przedsięwzięcia nie oznacza konieczności zarzucenia planów inwestycyjnych. Jeśli przewiduje się, iż planowane przedsięwzięcie może znacząco negatywnie oddziaływać na obszary należące do sieci Natura 2000, przeprowadza się wówczas ocenę wpływu inwestycji na dany element środowiska, który jest objęty ochroną. W ocenie tej określa się środki minimalizujące mające na celu zniwelowanie wpływu inwestycji na chronione gatunki i siedliska. W przypadku gdy środki minimalizujące okażą się nie wystarczające, podejmuje się działania kompensacyjne.

Czy wiesz, co decyduje o utworzeniu obszaru Natura 2000? Podstawą utworzenia sieci obszarów Natura 2000 jest **dyrektywa ptasia** – w sprawie ochrony dzikich ptaków oraz **dyrektywa siedliskowa** – w sprawie ochrony siedlisk naturalnych i dzikiej fauny

i flory. W Polsce przepisy te zostały częściowo wdrożone przepisami ustawy z 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody oraz ustawy z 27 kwietnia 2001r. – Prawo ochrony środowiska. Informacje o obszarach NATURA 2000 znajdują się na stronie Ministerstwa Środowiska <http://natura2000.mos.gov.pl/natura2000/>

Kiedy obowiązują powyższe przepisy? Gdy realizujesz przedsięwzięcie, które w jakikolwiek sposób może wpłynąć na obszar Natury 2000, spotkasz się z praktycznym zastosowaniem wymienionych przepisów, które odnoszą się do każdego obszaru spełniającego przyrodnicze przesłanki objęcia ochroną, np. występowanie danego gatunku lub siedliska.

Co Cię czeka, kiedy realizujesz inwestycję? Realizując inwestycję związaną na przykład z budową obiektów turystycznych, starasz się o uzyskanie koncesji geologicznej, pozwolenie wodnoprawne na wykonanie urządzeń wodnych, czy decyzję zezwalającą na prowadzenie robót. Musisz uzyskać właściwe pozwolenie. Organ wydający pozwolenie (najczęściej starosta) dokonuje rozeznania pod względem oddziaływania inwestycji na teren objęty projektem Natura 2000. Decyzje takie są zawsze uzgadniane z regionalną dyrekcją ochrony środowiska (wcześniej z wojewódzkim konserwatorem przyrody).

Co w sytuacji negatywnego oddziaływania na obszar Natura 2000? Jeżeli organ administracji uzna, że może wystąpić negatywne oddziaływanie na obszar Natura 2000, to wstrzymuje postępowanie do czasu uzyskania przez inwestora decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach realizacji przedsięwzięcia.

Decyzje takie są uzgadniane z regionalną dyrekcją ochrony środowiska (wcześniej z wojewódzkim konserwatorem przyrody).

Co jest ważne przy wydawaniu decyzji? Przy wydawaniu decyzji bierze się pod uwagę:

- postępowanie w sprawie oceny oddziaływania na środowisko z udziałem społeczeństwa,
- jeżeli wymagane jest sporządzenie raportu o oddziaływaniu na środowisko, stroną mogą być również organizacje ekologiczne.
- przy przeprowadzaniu oceny oddziaływania na środowisko należy zwrócić uwagę na występowanie na terenie planowanej inwestycji siedlisk i gatunków chronionych w ramach NATURY 2000. Lista takich siedlisk i gatunków znajduje się w dyrektywach oraz w Standardowych Formularzach Danych, które są sporządzane dla każdego obszaru NATURA 2000. Należy przeprowadzić inwentaryzację na terenie,

w odpowiednim okresie sezonu wegetacyjnego i lęgowego.

Wyniki inwentaryzacji posłużą do wykonywania ewentualnej kompensacji lub mogą być przydatne przy wykonywaniu wariantowania inwestycji

Kiedy nie dostaniesz zgody na realizację inwestycji? Podstawą odmowy udzielenia zgody na realizację jest inwestycja lub przedsięwzięcie mogące znacząco wpłynąć negatywnie na stan siedlisk bądź na gatunki, dla których ochrony został wyznaczony obszar Natury 2000. Jeśli nie jest to inwestycja o nadrzędnym znaczeniu publicznym albo związana ze zdrowiem ludzkim, bezpieczeństwem publicznym lub korzyściami dla środowiska naturalnego o podstawowym znaczeniu.

Kiedy inwestycja może dojść do skutku? Jeżeli istnieje nadrzędny interes publiczny oraz brakuje rozwiązania alternatywnego. Jeśli na obszarze występuje gatunek lub siedlisko o znaczeniu priorytetowym, to taka inwestycja musi służyć ochronie zdrowia i życia ludzi, zapewnieniu bezpieczeństwa publicznego, mieć korzystne skutki dla przyrody oraz musi wynikać z koniecznych wymogów interesu publicznego. Konieczne jest wówczas wykonanie kompensacji przyrodniczej oraz powiadomienie Komisji Europejskiej o planowanym zadaniu i ewentualnym uwzględnieniu jej opinii.

Co określa indywidualny plan ochrony? Każdy obszar sieci Natura 2000 posiada indywidualny plan ochrony zawierający informację o tym, co może być dla niego zagrożeniem i jakie działania należy podejmować. Niestety większość obszarów NATURA 2000 nie posiada jeszcze takich planów ochrony. Obszary powołane w 2004 roku powinny uzyskać takie plany w ciągu 5 lat od powołania, to jest w 2009 roku.

Na co powinieneś uważać? Jeżeli zależy Ci na zrównoważonym rozwoju regionu, w którym znajduje się obszar Natura 2000, rozwoju opartym na przyjaznych dla środowiska rolnictwie oraz turystyce przyrodniczej, to powinieneś unikać:

- niewłaściwej lokalizacji inwestycji, na przykład w miejscach szczególnie ekspozycyjnych, co może zepsuć naturalny krajobraz,
- lokalizowania autostrad na obszarach Natura 2000 lub w ich bliskim sąsiedztwie, gdyż przebieg autostrady przez dany region znacznie obniża jego atrakcyjność turystyczną, ogranicza możliwość rozwoju rolnictwa proekologicznego. Taka lokalizacja może bezpowrotnie zniszczyć siedlisko i zagrozić gatunkom, dla których obszar został powołany, oraz rozwojowi turystyki (choć, oczywiście, w warunkach polskich taka kolizja jest nie do uniknięcia),

- niekontrolowanego rozwoju masowej turystyki. Rozwój turystyki na danym obszarze należy zaplanować tak, by masowy ruch turystyczny nie zniszczył przyrody tego obszaru,
- intensyfikacji produkcji rolnej, a w tym chemizacji, mogącej powodować gromadzenie toksyn ze środków agrochemicznych w łańcuchu pokarmowym oraz nadmierny wzrost glonów w wodach i zarastanie jezior na terenie obszarów natura 2000,
- zbyt intensywnej gospodarki leśnej, nastawionej na dynamiczną produkcję drewna. Pamiętaj, aby różnorodność biologiczna nie była ograniczana, lecz by zachodziło jej wzbogacanie.
- braku współpracy między mieszkańcami na przykład w kierunku promocji obszaru.

Projekty finansowane ze środków unijnych- wymagania środowiskowe

Wsparcie finansowe przedsięwzięć ze środków finansowych pochodzących z budżetu Unii Europejskiej, podlegających uprawnieniom kontrolnym Komisji Europejskiej w zakresie realizacji projektów, musi być poprzedzone przeprowadzeniem postępowania oceny oddziaływania na środowisko uwzględniającym:

- zasadę pierwszeństwa prawa wspólnotowego
- obowiązek prowsólnotowej wykładni przepisów prawa krajowego

W szczególności należy zapewnić, że zostały uwzględnione wszystkie elementy OOŚ wymagane przez Dyrektywę 85/337/EWG, dyrektywę siedliskową i dyrektywę ptasia, zgodnie z wykładnią ustaloną przez właściwe orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich, w szczególności:

- screening dla przedsięwzięć wymienionych w Aneksie II Dyrektywy EIA
- treść raportu o oddziaływaniu przedsięwzięcia na środowisko
- konsultacje koncepcji przedsięwzięcia i wyników oceny z właściwymi organami administracji publicznej
- postępowanie OOŚ w kontekście transgranicznym
- podanie do wiadomości publicznej sposobu, w jaki organ wydający decyzję w sprawie przedsięwzięcia uwzględnił uwagi i informacje zgromadzone w toku postępowania
- ocena ryzyka znaczącego oddziaływania na gatunki i siedliska chronione w ramach sieci Natura 2000 i przeprowadzenie stosownego postępowania.

Brak któregokolwiek z wyżej wymienionych elementów postępowania w sprawie OOŚ może spowodować zakaz finansowania przedsięwzięcia ze środków europejskich i krajowych.

Błędy popełniane podczas inwestowania na obszarach NATURA 2000

- Lokalizowanie inwestycji mogących negatywnie na obszary NATURA 2000 na granicy obszaru, poza jego zasięgiem terytorialnym i nie branie pod uwagę oddziaływań „transgranicznych” inwestycji na obszar chroniony.
- Wątpliwa jakość i rzetelność raportów oddziaływania na środowisko, które są pisane niekiedy pod zamówienie inwestora i nie biorą pod uwagę zastrzeżeń wynikających z konsultacji społecznych.
- Mieszanie pojęć: oceny oddziaływania na środowisko i oceny oddziaływania inwestycji na obszar NATURA 2000. Jeśli inwestycja może oddziaływać na obszar NATURA 2000 należy przeprowadzić dla niej ocenę oddziaływania inwestycji na obszar NATURA 2000, który nie jest jednoznaczny z raportem oceny oddziaływania inwestycji na środowisko. Różnice pomiędzy tymi ocenami przedstawia poniższa tabela.

Tab.1. Różnice pomiędzy OOS a ocena oddziaływania na obszary NATURA 2000

Ocena oddziaływania na środowisko	Ocena oddziaływania na obszar NATURA 2000
Projekty z Aneksu I i II dyrektywy o ocenach oddziaływania na środowisko	Wszystkie projekty i programy nie związane bezpośrednio lub potrzebne do zarządzania obszarem Natura 2000
Ocena wpływu na aspekty środowiska; Natura 2000 jednym z nich	Ocena skupia się na znaczącym negatywnym wpływie na integralność obszaru Natura 2000
Decyzja kompetentnego organu musi brać pod uwagę efekty przedsięwzięcia na środowisko	Niedopuszczalność zatwierdzenia projektu, który ma znaczący negatywny wpływ na obszar Natura 2000, jeśli istnieją alternatywy (nieszkodliwe alternatywy)
Decyzję podejmuje kompetentny organ po wzięciu pod uwagę i rozpatrzeniu wszystkich informacji zgromadzonych w postępowaniu	Gdy brak alternatyw, przedsięwzięcie, które ma negatywny wpływ na obszar Natury 2000, może być zrealizowane tylko wtedy gdy spełnione są warunki określone Art.6.4

Ocena oddziaływania na obszar NATURA 2000 może być częścią raportu oceny oddziaływania na środowisko, natomiast raport OOS nie może zastępować oceny wpływu na NATURĘ 2000

Najczęstsze błędy w ocenach oddziaływania na środowisko i na obszary NATURA 2000:

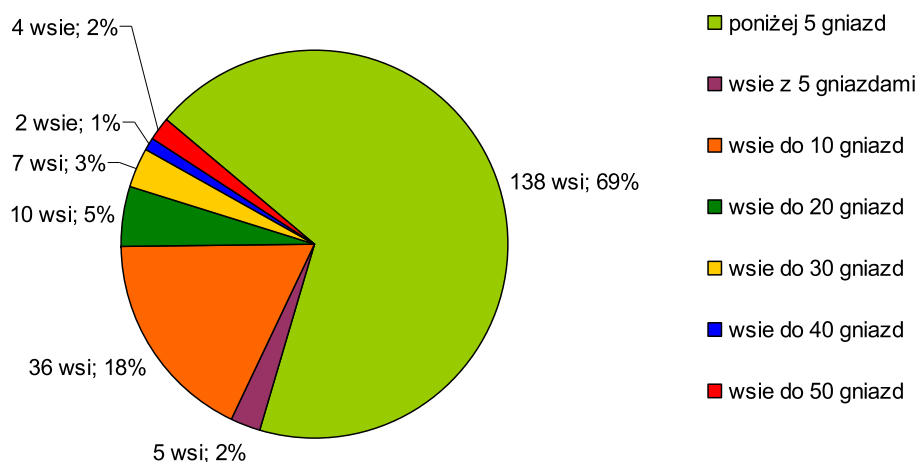
- Brak konsultacji społecznych lub ich nieefektywne zorganizowanie.
- Brak wariantowania inwestycji, lub wariantowanie przeprowadzane w taki sposób aby uzasadnić wybór pierwotnej lokalizacji inwestycji. Wykonywanie ocen oddziaływania na środowisko pod realizowane już inwestycje.
- Nieuwzględnianie, w ocenie oddziaływania, innych inwestycji, które w powiązaniu

z planowaną inwestycją mogą oddziaływać niekorzystnie na obszary NATURA 2000.

- Brak wyobraźni projektantów obiektów inżynierskich, które mają na celu zmniejszenie oddziaływania inwestycji na środowisko, np.: przejść dla zwierząt pod drogą. Przejścia takie są wykonywane niekiedy tylko pod drogą główną, ale już nie są wykonywane pod drogami dojazdowymi do drogi głównej, biegnącymi wzdłuż tej drogi po nasypach, które stanowią barierę dla migracji zwierząt.
- Brak ujednolicenia metodyki inwentaryzacji przyrodniczej i ograniczanie wydatków związanych z przeprowadzaniem inwentaryzacji, traktowanie jej po macoszemu
- Nierzetelność inwentaryzacji przyrodniczych. Wykonywanie inwentaryzacji przyrodniczych w nieodpowiednich okresach, np. poza okresem wegetacyjnym i rozrodczym gatunków chronionych.
- Nie wystarczający zakres kompensacji przyrodniczych. Zmianie zakresów kompensacji w trakcie ich wykonywania. Kompensowanie zbyt małych powierzchni siedlisk. Brak kontynuacji utrzymania funkcjonalności kompensowanych siedlisk (np, odkrzaczenie łąk w jednym sezonie i wykoszenie ich zgodnie z zaleceniami kompensacji a następnie w kolejnych latach zaniechanie wykaszania).
- Brak monitoringu proinwestycyjnego

4 OBSZAR NATURA 2000 JAKO BARIERA DLA ROZWOJU - POLSKIE STUDIUM PRZYPADKU OSTOJA WARMIŃSKA

Jak wynika z przeprowadzonych badań, świadomość celów powołania obszaru Natura 2000, wśród przedstawicieli samorządu terytorialnego, jest wysoka. Zarówno przedstawiciele gmin jak i inwestorów orientują się w priorytetowym celu ochrony, dla którego powołany został obszar NATURA 2000. Wszyscy uczestnicy wywiadów pogłębionych, zarówno przedstawiciele gmin jak i inwestorzy zgadzają się, że obszar jest cenny ze względu na liczną populację bociana białego na tym terenie. Jest to obszar wyjątkowy w skali Europy i stanowi powód do dumy dla gmin, które mogą pochwalić się obecnością „bocianich wsi” na swoim terenie. Obecność bocianich wsi – czyli szczególnie licznych kolonii lęgowych bocianów białych, liczących po kilkadziesiąt bocianich gniazd we wsi- jest też postrzegana jako szansa dla promocji gminy i rozwoju turystyki.

Ryc 3. Ilość wsi o określonej ilości gniazd w kolonii lęgowej na terenie „Ostoj Warmińskiej”, dane z 2008 roku, liczenie bocianów [źródło własne PTOP]

Wśród przedstawicieli samorządów panuje powszechna świadomość cenności i unikalności tego obszaru, ale czasami brak jest szerszej wiedzy, na temat celów ochrony i stosowanych metod ochrony. Wiedza o metodach ochrony ogranicza się zazwyczaj do zapisów ze Standardowych Formularzy Danych, które powstały dla każdego obszaru NATURA 2000 i zawierają listę gatunków występujących na terenie obszaru, gatunków priorytetowych, najważniejszych zagrożeń obszarów. SDF zawiera też ogólny opis zadań ochronnych oraz przebiegu granic obszaru.

Podczas wywiadów często stwierdzano, że dużym utrudnieniem w procesach inwestycyjnych jest brak dokładnych map wskazujących przebieg granicy obszaru NATURA 2000. Dostępne są mapy na stronie Ministerstwa Środowiska, jednak ich skala nie pozwala na dokładne określenie, która z działek ewidencyjnych znajduje się na obszarze NATURA 2000. To powoduje problemy przy określaniu czy dana inwestycja leży na terenie obszaru NATURA 2000 czy poza obszarem? Czy jej oddziaływanie może wpływać na tereny obszaru NATURA 2000 czy też nie? Rodzi to także problemy proceduralne, ponieważ wydanie decyzji dla każdej inwestycji na terenie obszaru NATURA 2000 było opiniowane u wojewody. Brak dokładnych map utrudnia także gminom wykonywanie ich obowiązków w zakresie ochrony obszarów NATURA 2000, do których należy także wydawanie zaświadczeń o przynależności działek rolnych do obszaru NATURA 2000. Zaświadczenia takie są wydawane osobom chcącym zalesiać tereny rolnicze. Zalesianie gruntów rolnych dofinansowywane z funduszy Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013

jest obecnie zabronione na terenie obszarów NATURA 2000

Także w niewielu dokumentach planistycznych, dotyczących zagospodarowania przestrzennego gminy, znajdują się wzmianki o obszarze NATURA 2000, ponieważ dokumenty te powstały zazwyczaj przed powołaniem obszaru na danym terenie. W 2004 roku powołano Obszar Specjalnej Ochrony Ptaków „Warmińskie Bociany” a następnie powiększono go w 2008 roku do obszaru „Ostoja Warmińska”. Jak na razie tylko w jednej z gmin wprowadzono zmiany w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego uwzględniające powołanie obszaru NATURA 2000 na terenie gminy – jest to gmina Górowo Iławeckie.

Pytani o główne utrudnienia związane z NATURĄ 2000 respondenci zwrócili uwagę na uciążliwie przedłużające się procedury uzgadniania decyzji dotyczących inwestycji.

Gminy na tym obszarze wymagają pilnie inwestycji infrastrukturalnych: budowy sieci kanalizacyjnej i wodociągowej, remontu dróg, sieci telekomunikacyjnej. Kompletując dokumentację do tego typu inwestycji, gminy, jako inwestorzy i beneficjenci funduszy unijnych, muszą przeprowadzać procedury ocen oddziaływania na środowisko, a inwestorzy indywidualni, zwracając się do gminy o wydanie decyzji, zmuszeni są czekać długo, ponieważ każda decyzja jest uzgadniana z wojewodą (a obecnie z regionalnym dyrektorem ochrony środowiska). Zwrócono uwagę na przeciągające się terminy, np.: wniosek o wydanie decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach realizacji przedsięwzięcia powinien zostać rozpatrzony w ciągu 60 dni od daty złożenia. Z reguły trwa to dłużej - około pół roku.

Zwrócono uwagę na to, że część gmin nie ma miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (po części z powodu braku funduszy na ich sporządzenie, po części ze względu na przedłużające się procedury uzgodnień planów z konserwatorem przyrody), w związku z tym na terenie gminy mogą powstawać tylko inwestycje celu publicznego.

Terminy uzgadniania decyzji przedłużały się ze względu na dużą ilość wniosków o uzgodnienia i fakt, że wojewódzki konserwator przyrody, który uzgadniał te decyzje w imieniu wojewody, administrował wszystkie obszary chronione na terenie województwa warmińsko-mazurskiego, a dysponował niewielkimi zasobami ludzkimi. W związku z tym okres odpowiedzi na wniosek znacznie przeciągał się. To powodowało irytację inwestorów i rezygnację z inwestycji na terenie gminy. Opóźnienia w realizacji inwestycji komunalnych, co, z kolei, powodują niezadowolenie wśród
--

mieszkańców. Praktyką w gminach było uzgadnianie każdej decyzji z konserwatorem przyrody, niezależnie od wielkości inwestycji. Uzgadniano remonty dróg, przebudowy chodników, remonty dachów na budynkach prywatnych i użyteczności publicznej a także takie inwestycje jak położenie kabla światłowodowego do transmisji danych.

Z punktu widzenia inwestorów obowiązek sporządzania ocen oddziaływania na środowisko i przeprowadzania inwentaryzacji siedlisk i gatunków chronionych oraz prowadzenia monitoringu dla inwestycji powiększa koszty projektów.

Wszyscy badani przedstawiciele gmin przyznali, że nie było organizowanych żadnych akcji informacyjnych o NATURZE 2000 przed powołaniem obszaru na ich terenie. Przebieg granic NATURY 2000 był uzgadniany tylko z władzami gminy, w momencie projektowania obszaru. Uchwała rady gminy opiniowała plan powołania NATURY 2000.

Nie było wtedy konsultacji społecznych. Gminy same nie organizowały akcji informacyjnych o NATURZE 2000 dla swoich mieszkańców. Sporadycznie ukazywały się ulotki informacyjne o NATURZE 2000 wydawane prawdopodobnie przez organizacje pozarządowe.

Mieszkańcy gmin zazwyczaj dowiadują się o NATURZE 2000 jeśli chcą przeprowadzić remont lub inwestycję. Wydanie decyzji wiąże się z zasięgnięciem opinii wojewody, w związku z tym procedura przeciąga się, co powoduje niezadowolenie mieszkańców. Jest to więc spotkanie z NATURA 2000 na stopie konfliktowej. Na przykład, w ostatnim czasie dużym problemem stała się ochrona gniazd bocianich i rekompensaty szkód wyrządzonych przez te gniazda budynkom należącym do prywatnych właścicieli. Posiadanie gniazda na domu lub budynku gospodarczym uniemożliwia remont tego budynku, a szczególnie dachu, podczas sezonu lęgowego bocianów, czyli od marca do października. Jest to czas najbardziej dogodny dla tego typu remontów. Dodatkowo gniazda bocianie, które potrafią urosnąć do 2 m wysokości są ciężkie i mogą osłabić konstrukcje dachu. Dotychczas nie rozwiązano problemu opieki nad gniazdami i miejscami lęgowymi bocianów oraz systemu wsparcia właścicieli budynków, na których znajdują się gniazda tych chronionych ptaków. Ustawa o ochronie przyrody zabrania niszczenia gniazd i lęgów oraz niepokojenia ptaków chronionych.

Interwencje w związku z bocianimi gniazdami należały także do obowiązków wojewódzkiego konserwatora przyrody, który jednak ze względu na mały budżet i dużą ilość gniazd bocianich nie był w stanie zabezpieczyć bieżących potrzeb. Nierozwiązanie tego problemu może skutkować zwiększeniem niezadowolenia społecznego, utraty sympatii mieszkańców do bocianów, co spowoduje ograniczenie miejsc lęgowych i zmniejszenie populacji bocianów a przez to spowoduje zmniejszenie wartości obszaru

NATURA 2000.

Jeśli chodzi o atrakcyjność gmin dla potencjalnych inwestorów przedstawiciele gmin przyznawali, że tereny przez nich zarządzane nie były nigdy specjalnie atrakcyjne dla inwestorów, także przed powołaniem NATURY 2000. Przyczyną mógł być brak infrastruktury, brak wykwalifikowanej siły roboczej i strukturalne bezrobocie – bierność zawodowa niektórych mieszkańców przyzwyczajonych do korzystania z pomocy społecznej.

Jednak teraz, po powołaniu obszaru NATURA 2000, **inwestorzy rezygnują z inwestowania na terenie gmin, kiedy dowiedzą się, że to jest obszar NATURA 2000.** Powodem rezygnacji inwestorów są najczęściej wspomniane już wcześniej większe wymagania przy lokalizacji inwestycji na obszarach NATURA 2000, długie procedury uzgadniania decyzji o uwarunkowaniach środowiskowych realizacji inwestycji, wymogi monitoringu i inwentaryzacji gatunków i siedlisk chronionych, obowiązku wykonania kompensacji przyrodniczych, jeśli nie da się uniknąć negatywnego wpływu inwestycji na obszar.

Jednak najczęstszym powodem rezygnacji jest brak zgody wojewódzkiego konserwatora przyrody na realizację inwestycji, czyli negatywna opinia.

Niestety, okazało się, że gminy nie archiwizują danych adresowych inwestorów, którzy się do nich zgłaszają. Jeśli inwestycja nie została zrealizowana, raczej nie można uzyskać danych kontaktowych. W przypadku jednej z gmin udało się uzyskać kontakt telefoniczny z inwestorem: firmą, która zajmuje się budową elektrowni wiatrowych. Firma ta była zainteresowana budową farmy wiatrowej na terenie jednej z badanych gmin. Jednak po nawiązaniu kontaktu telefonicznego nie uzyskano odpowiedzi na pytania odnośnie inwestowania na obszarach NATURA 2000. Przedstawiciel firmy twierdził, że nie jest upoważniony do udzielania informacji na ten temat. Poprosił o złożenie pytań w formie pisemnej, co też uczyniono przesyłając pytania za pomocą faksu. Jednak mimo przesłania pytań drogą e-mailową odpowiedzi nie uzyskano. Od miejscowego radia uzyskano informacje o działalności na terenie obszaru organizacji promującej elektrownie wiatrowe. Nawiązano kontakt z organizacją, ale jej przedstawiciel nie wyraził chęci udzielenia informacji na temat inwestowania na obszarach NATURA 2000.

Elektrownie wiatrowe były jednak najczęściej wspomnianą inwestycją podczas wywiadów z przedstawicielami samorządów lokalnych. W ostatnim czasie do gmin zgłaszają się inwestorzy zainteresowani budową elektrowni wiatrowych. Część z nich rezygnuje z inwestycji a inni potrafią przedstawić raporty oddziaływania na

środowisko i wymaganą dokumentację. Energia produkowana przez wiatraki uważana jest za energię ekologiczną, czyli czystą i powstającą przy jak najmniejszej szkodzie dla środowiska. Jest obecnie intensywnie promowana i wspierana w związku z ograniczaniem emisji gazów cieplarnianych i zwiększeniem udziału energii ze źródeł odnawialnych w produkcji.

Rezygnacja dużych inwestorów nie jest korzystna dla gmin, które potrzebują pieniędzy płynących z podatków a także spodziewają się, że nowe inwestycje zwiększą rynek pracy na ich terenie, jednak gminy zdają sobie sprawę z tego, że na ich terenie nie mogą powstawać inwestycje szkodzące przyrodzie.

Respondentom nie były znane żadne ułatwienia czy dodatkowe środki dofinansowania z funduszy europejskich dla inwestycji na terenie obszarów NATURA 2000. Więksi inwestorzy, jak Regionalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad czy Lasy Państwowe korzystają z funduszy z Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko, funduszy Wojewódzkiego i Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej na działania związane z ochroną przyrody w ramach swojej działalności. Generalna Agencja Dróg Krajowych i Autostrad – na kompensacje przyrodnicze konieczne przy realizacji inwestycji na terenie NATURA 2000 a Lasy Państwowe np. na modernizację szkółek, małą retencję w lasach.

Mówiąc o pozytywnych stronach przynależności gminy do sieci NATURA 2000 wspomniano o możliwości promocji gminy, jako miejsca atrakcyjnego dla turystów. W jednej z gmin zwrócono uwagę na potencjał rozwoju gminy w związku ze szlakami turystycznymi: szlak spływów kajakowych wzdłuż biegu rzeki Łyny i Warmińsko-Mazurski Szlak Bociani łączący wsie o największej ilości bocianich gniazd. Zwracano jednak uwagę na to, że dla wykorzystania potencjału turystycznego niezbędna jest infrastruktura usługowa dla turystów (agroturystyka, pensjonaty, schroniska, hotele) a co za tym stoi – gminy zmuszone są inwestować w infrastrukturę.

Na terenie gmin istnieją gospodarstwa agroturystyczne, ale ich usługi ograniczają się do oferowania noclegu i wyżywienia, w niektórych gospodarstwach można skorzystać z jazdy konnej. Nie ma jednak sieci współpracujących gospodarstw wymieniających się informacjami i usługami. Każdy z właścicieli promuje się indywidualnie. Brak wykreowanego produktu regionalnego i produktu turystycznego na potrzeby turystów. Gminy organizują cykliczne imprezy o charakterze rozrywkowym, jednak zaspokajają one przeważnie potrzeby mieszkańców, np. otwarcie sezonu turystycznego organizowane przez gminę Górowo Iławeckie w Żywkowie, dożynki gminne – na koniec sezonu. Powstają

też inicjatywy prywatne, jak „Święto barana” i „Święto kurki zielononóżki” organizowane przez stowarzyszenia zajmujące się hodowlą tych zwierząt gospodarskich.

Najatrakcyjniejsze turystycznie tereny to obszary dysponujące zbiornikami wodnymi i kąpieliskami, istnieje szansa stworzenia sztucznego zbiornika na terenie jednej z gmin, co zwiększy jej atrakcyjność turystyczną i wzbogaci ofertę turystyczną.

Zwrócono uwagę na to, że powołanie NATURY 2000 na tym terenie może być korzystne dla rolników, którzy korzystać mogą z dodatkowych dopłat rolno-środowiskowych. Ma to duże znaczenie, ponieważ podstawową gałęzią gospodarki w tych gminach jest rolnictwo.

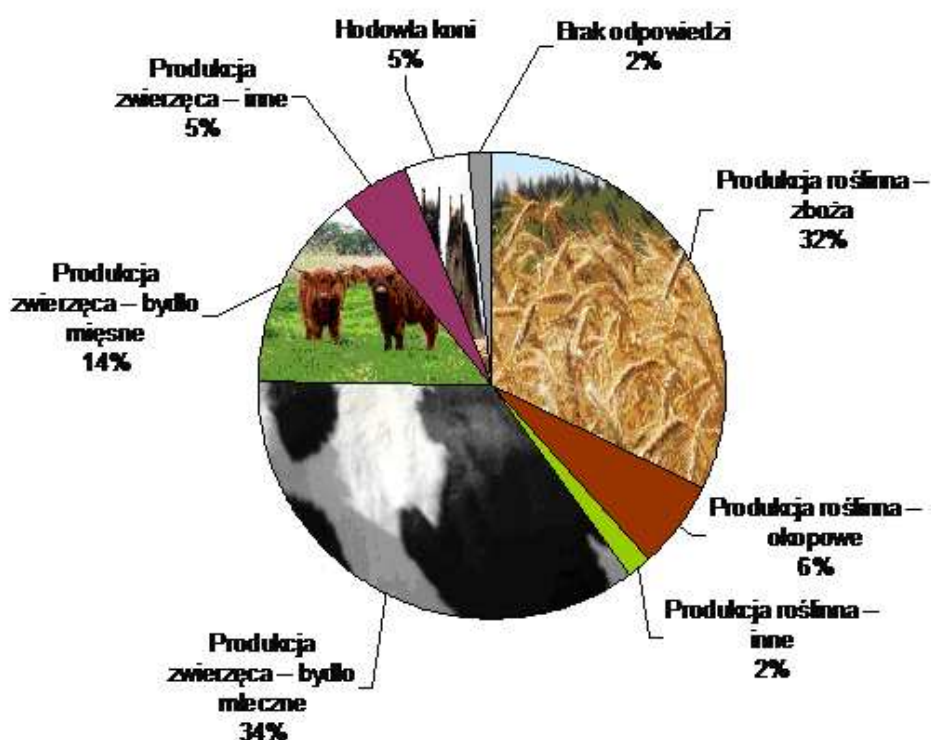
- w jaki sposób społeczeństwo (rolnicy) postrzegają jakość życia i rozwoju na obszarach natura (wnioski z badań ilościowych, wykresy, pytania otwarte oraz wasze komentarze do tego) - szanse, bariery trudności

Wśród rolników – mieszkańców gmin i terenów objętych obszarem NATURA 2000 „Ostoja Warmińska” - przeprowadzono ankiety, które miały na celu zebranie informacji na temat wiedzy rolników o NATURZE 2000, sposobach korzystania z funduszy unijnych, świadomości celów ochrony obszaru i jego wartości, możliwości rozwoju w związku z obszarem NATURA 2000. Ankietowano tylko rolników indywidualnych. Celem było także zorientowanie się, na ile rolnicy potrafią identyfikować swoją działalność i plany na przyszłość z założeniami powołania obszaru NATURA 2000. Czy widzą ścieżki rozwoju dla siebie? Czy znają źródła dodatkowych dochodów dla gospodarstwa: zarówno te wynikające z dopłat jak i te, które mogą wypracować sami, np. zakładając własną działalność gospodarczą?

Większość z ankietowanych gospodarstw stanowią gospodarstwa 16 do 30 ha (42%), gospodarstwa powyżej 30 ha stanowią 29%, powyżej 45 ha - 13%. Średnia wielkość gospodarstwa w województwie to 22,81 ha².

Gospodarstwa są przede wszystkim nastawione na hodowlę bydła mlecznego (34% ankietowanych) i mięsnego oraz zbóż (ponad 30% ankietowanych).

² Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa www.arimr.gov.pl

Ryc..4. Główne kierunki produkcji rolniczej

Często hodowla i uprawa są łączone.

Coraz popularniejsza staje się hodowla koni, przede wszystkim do jazdy konnej lub w związku z dopłatami do hodowli zwierząt gospodarskich związane z zachowaniem różnorodności biologicznej.

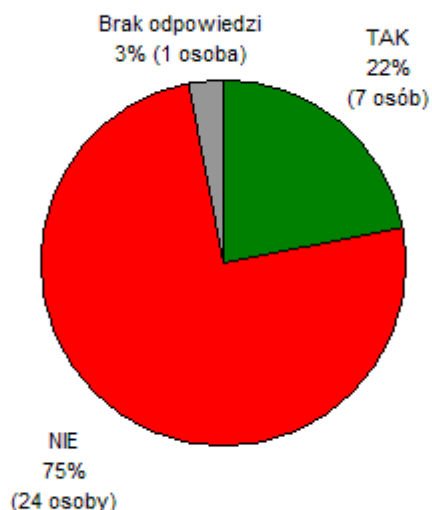
Korzystanie z dopłat z Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji w Rolnictwie na dopłaty bezpośrednie jest bardzo popularne wśród rolników.

Ryc.5. Udział procentowy rolników korzystających z bezpośrednich dopłat obszarowych.

Przeważająca większość rolników korzysta z dopłat obszarowych – 97%.

Dopłaty rolno-środowiskowe, które, w obecnym okresie planowania są korzystniejsze dla rolników z obszarów NATURA 2000, nie są już tak popularne wśród rolników.

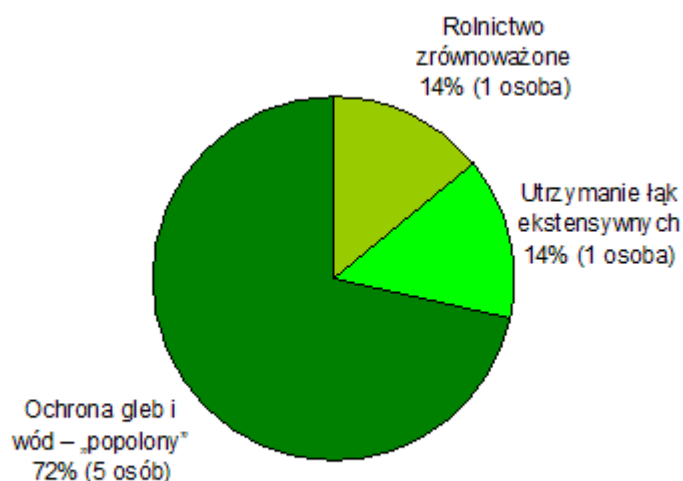
Ryc.6. Korzystanie z dopłat rolno-środowiskowych

Tylko 22% rolników (7 osób z ankietowanych 31) korzysta z dopłat rolno-środowiskowych w ramach PROW (Programu (lub Planu) Rozwoju Obszarów Wiejskich).

Skorzystanie z tych dopłat wiąże się z koniecznością poniesienia pewnych kosztów przed złożeniem wniosku o płatność: koszt wykonania planu rolno-środowiskowego, skompletowania dodatkowych załączników. Rolników zniechęcają także dodatkowe obowiązki dokumentowania działalności rolniczej. Dostęp do usług doradców rolno-środowiskowych jest, jak na razie, ograniczony.

Najpopularniejsze formy dopłat rolno-środowiskowych to:

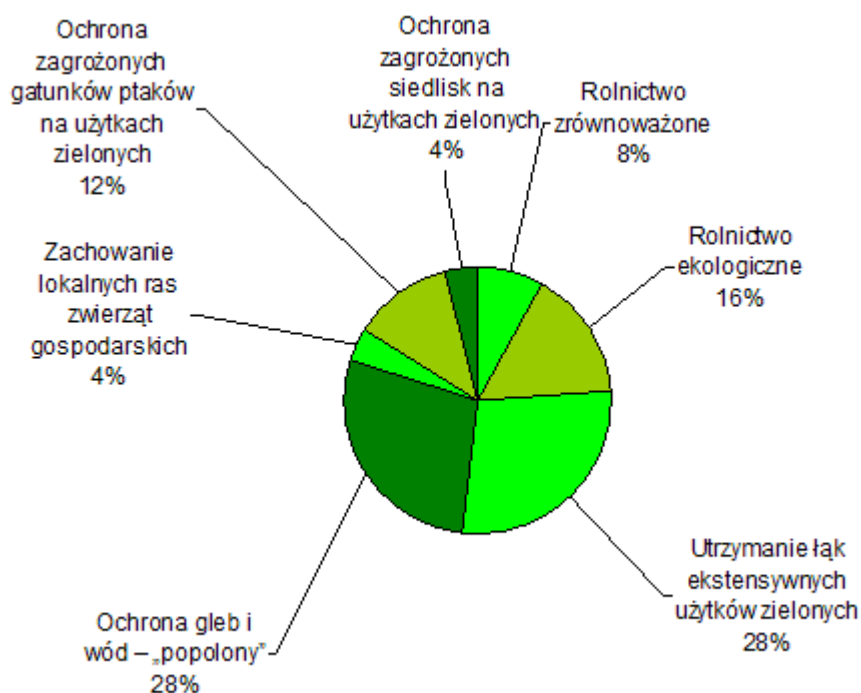
- 72% rolników zadeklarowało korzystanie z dopłat na tzw. „poplony” czyli pakiet ochrony gleb i wód - ze względu na dużą dopłatę dodatkową do gruntów ornych (od ponad 300 do około 600 zł/ha),
- 14 % rolników korzysta z dopłat na łąki ekstensywne – ze względu na proste wymagania tego pakietu, niezakłócające zwykłego użytkowania tych łąk,
- 14 % rolników korzysta z dopłat na rolnictwo zrównoważone – bardziej skomplikowany pakiet dotyczący między innymi stosowania odpowiednich dawek nawozów i wymagań co do przeprowadzania prac polowych.

Ryc. 7. Popularność dopłat rolno-środowiskowych

Znacznie więcej osób, bo aż 56%, zadeklarowało chęć przystąpienia do systemu

dopłat rolno – środowiskowych.

Ryc. 8. Zainteresowanie rolników indywidualnych pakietami dopłat rolno-środowiskowych.

Większe zainteresowanie łąkami ekstensywnymi (28%), „poplonami (28%)”, rolnictwem ekologicznym (16%). Rolnicy są też zainteresowani pakietami stworzonymi dla ochrony siedlisk i ptaków na użytkach zielonych.

Niestety sama deklaracja chęci przystąpienia do tego typu pakietu nie wystarczy. Aby z niego skorzystać należy sporządzić dokumentację przyrodniczą, którą wykonuje specjalista ornitolog albo botanik. To, czy rolnik będzie mógł skorzystać z dopłat zależy od tego czy ma już na łące określone ptaki lub siedliska roślinne. Rolnicy na obszarach NATURA 2000 mogą korzystać ze 100% dopłaty w tym pakiecie, podczas, gdy ci poza obszarami NATURA 2000 – z 80%.

Jeśli chodzi o inicjatywę rolników w ramach działalności pozarolniczej: usługowej i przetwórczej, która powodowałaby rozwój gospodarczy obszaru, to 97% respondentów odpowiedziało, że nie prowadzi działalności pozarolniczej. Nie było żadnych odpowiedzi twierdzących. Głównym źródłem utrzymania jest prowadzenie działalności rolniczej, ewentualnie praca dorywcza, po za sezonem, za granicą

Natomiast 19% ankietowanych odpowiedziało, że założyłoby chętnie działalność pozarolniczą.

Ryc. 9. Preferowane kierunki działalności pozarolniczej wśród ankietowanych rolników indywidualnych

Z tych osób 43% zainteresowanych było rozpoczęciem działalności agroturystycznej. Pozostali zainteresowani byli działalnością w strefie usług dla rolnictwa: usługi z wykorzystaniem maszyn rolniczych (29%), sprzedaż części (14%), mechanika (14%). Najczęstszym powodem niepodejmowania działalności pozarolniczej jest brak środków pieniężnych na rozpoczęcie działalności a także lęk przed prowadzeniem działalności gospodarczej od strony formalnoprawnej. Większość rolników indywidualnych nigdy nie miała do czynienia z ubezpieczeniami społecznymi ani z urzędem skarbowym i obawiają się procedur z tym związanych oraz odpowiedzialności przed tymi urzędami.

Osoby niezainteresowane zakładaniem działalności (81% ankietowanych) w większości nie planowały w ogóle zajmowania się działalnością pozarolniczą (46%) a 43% nie ma funduszy na założenia takiej działalności. 8% ankietowanych wskazało na inne powody, które zniechęcają do zakładania działalności gospodarczej, Była to osoba, która stwierdziła, że okolica, w której znajduje się jej gospodarstwo nie jest atrakcyjna dla turystów ze względu na brak jezior, dlatego nie jest zainteresowana zakładaniem agroturystyki.

Jeśli chodzi o wiedzę mieszkańców na temat obszarów NATURA 2000 to 50%

respondentów orientowała się, że ich gospodarstwa znajdują się na obszarze NATURA 2000, 34% nie orientowało się a 16% stwierdziło, że ich gospodarstwo ni znajduje się na obszarze NATURA 2000.

Wśród respondentów 50% zadeklarowało znajomość wymagań dla gospodarstw rolnych znajdujących się na obszarze NATURA 2000. Wymagań nie znało 38%, a 13% nie udzieliło odpowiedzi na to pytanie.

Wymagania te to głównie: wymóg posiadania płyty obornikowej i zbiornika na gnojówkę, posiadanie szczelnego szamba lub podłączenie do kanalizacji.

W jednym przypadku zwrócono uwagę, że „zabrania się prowadzić inwestycji budowlanej przez cały rok tylko poza wylęgiem” (bocianów)

Podobnie rozkładały się odpowiedzi na pytanie o korzyści z posiadanie gospodarstwa na terenie obszaru NATURA 2000: 50% respondentów zna korzyści, 41% nie zna a 9% nie odpowiedziało na to pytanie.

Jeśli chodzi o znajomość korzyści z prowadzenia działalności na terenie obszaru NATURA 2000

Wśród odpowiedzi twierdzących 33% respondentów zwróciło uwagę na możliwość otrzymania większych dopłat rolno-środowiskowych. 24% wie o możliwości otrzymania większych refundacji do inwestycji w gospodarstwie. 38% zwróciło uwagę na dodatkowe dopłaty za gospodarowanie na Obszarach o Niekorzystnych Warunkach (ONW).

Jednak dopłaty ONW nie są związane z NATURA 2000, choć są w ten sposób kojarzone przez rolników – jako dodatkowe dopłaty za gospodarowanie w niekorzystnych warunkach ze względu na NATURĘ 2000.

Jedna osoba, jako korzyść z NATURY 2000 przedstawiła zakaz sadzenia lasów na tych obszarach. Rzeczywiście, w nowym PROW na lata 2007-2013 nie dofinansowuje się zalesiania gruntów rolnych na obszarach NATURA 2000. Ten głos może świadczyć o tym, jak społeczność lokalna odnosi się do zalesień, które były bardzo popularne w poprzednim okresie programowania. Choć jednocześnie w innym pytaniu dotyczącym przyczyn nieskorzystania z dopłat w ramach PROW wskazano właśnie „zakaz zalesiania”.

O obszarach NATURA 2000 rolnicy czerpią wiedzę głównie ze szkoleń organizowanych przez ośrodki doradztwa rolniczego 28% respondentów uczestniczyła w takich szkoleniach.

Część respondentów wskazywała za źródło informacji o NATURZE 2000 spotkania

organizowane przez gminy i organizacje pozarządowe.

87% procent respondentów zadeklarowało chęć uczestniczenia w podobnych spotkaniach i szkoleniach w przyszłość ze względu na chęć zdobycia informacji o dodatkowych funduszach na rolnictwo i rozwijanie działalności gospodarczej na obszarach NATURA 2000.

41% ankietowanych zwróciło uwagę na to, że NATURA 2000 może przyciągać turystów

Jednak respondenci zwrócili uwagę na fakt, że aby móc zaspokoić potrzeby turystów należy stworzyć odpowiednie warunki:

- lepszą infrastrukturę w gminie (33% ankietowanych): infrastrukturę wodociągową i kanalizacyjną, aby zapewnić usługodawcom możliwości świadczenia usług o odpowiednim standardzie: z łazienkami i ubikacją wewnątrz budynków mieszkalnych. W niektórych miejscowościach w okresie letnim występują braki wody w ujęciach miejscowych a ich, jakość też pozostawia wiele do życzenia, – dlatego potrzebna jest sieć wodociągowa; pięta achillesowa regionu jest też stan dróg, które są wyeksploatowane, choć i ta sytuacja zmienia się na lepsze. Ważna jest też sprawna sieć telekomunikacyjna stworzenie możliwości mieszkańcom do korzystania z Internetu, który warunkuje szybką wymianę informacji i możliwość promocji.

- więcej usług gastronomicznych i noclegowych (26% ankietowanych) – wsparcie osób zainteresowanych tworzeniem kwater agroturystycznych przez dostarczanie informacji, spójny system promocji, być może jakieś ulgi podatkowe na czas rozpoczęcia działalności.

- więcej atrakcji turystycznych (30% ankietowanych) – stworzenie produktów turystycznych: szlaków, kalendarza imprez cyklicznych, produktu regionalnego, regionalnych pamiątek wytwarzanych w zakładach rękodzielniczych.

- inne pomysły (11% ankietowanych) – to właśnie promocja obszaru, położenie gazociągu i linii telekomunikacyjnej do łączności z Internetem, lub Internet bezprzewodowy, dostęp do szkoleń na temat funduszy unijnych na rozwój działalności gospodarczej.

Według 58% ankietowanych za promocję obszaru NATURA 2000 wśród turystów powinna być odpowiedzialna gmina. 37% Ankietowanych twierdziło, że ten obowiązek spoczywa na mieszkańcach gminy a 11% uważało, że promocją wśród

turystów powinny zająć się organizacje pozarządowe.

W ogólnym odczuciu respondentów tylko 6% stwierdziła, że NATURA 2000 zdecydowanie pomaga w prowadzeniu działalności rolniczej. 22% uważa, że NATURA 2000 przeszkadza.

Az 47% nie miało zdania na ten temat a 25% uważało, że ani nie utrudnia ani ni pomaga. Pokazuje to, że wprowadzenie NATURY 2000 nie zmieniło wiele w życiu mieszkańców regionu, a raczej pogorszyło ich odczucia co do warunków życia.

Jeśli chodzi o działalność pozarolniczą, w sferze usług, handlu, przetwórstwa, turystyki 3% ankietowanych uważało, że NATURA 2000 pomaga w prowadzeniu tej działalności i tyle samo – 3% - uważało ,że przeszkadza. 13% uważało, że nie wpływa na jakość prowadzenia działalności pozarolniczej. aż 72% respondentów nie miało zdania na ten temat. Co wskazuje, na małe, jak na razie zainteresowanie rolników prowadzeniem działalności pozarolniczej, nawet jako działalności uzupełniającej.

Jednakże 27% ankietowanych stwierdziło, że NATURA 2000 to dobra forma ochrony przyrody, a 13% było odmiennego zdania. Natomiast 60% nie miało zdania na ten temat.

To może być wynikiem słabej jednak świadomości mieszkańców co do celów i powodów powołania obszaru NATURA 2000 i o samej sieci NATURA 2000.

Na podstawie zebranych opinii i na podstawie własnych doświadczeń Polskiego Towarzystwa Ochrony Ptaków, działającego na obszarze obecnej „Ostoi Warmińskiej” oraz na terenie innych obszarów NATURA 2000 w Polsce, można stwierdzić, że w obecnej sytuacji prawno-ekonomicznej objęcie obszaru ochroną w ramach sieci NATURA 2000 jest postrzegane przez organy samorządu terytorialnego jako ciężar.

Samorządy czują się przytłoczone ograniczeniami i obowiązkami jakie objęły je wraz z powołaniem obszaru NATUA 2000. Nie widzą raczej większych szans rozwoju ze względu na zakaz lokalizacji na terenie przedsięwzięć mogących oddziaływać niekorzystnie na stan siedlisk i gatunków podlegających ochronie a wspomniany niekiedy rozwój turystyki jest traktowany marginalnie.

W gminie nieobjętej NATURĄ 2000, która była także analizowana w ramach projektu, nie stwierdzono znacznych różnic co do ilości inwestorów i intensywności rozwoju gospodarczego gminy, ale przedstawiciele obawiali się możliwości powołania obszaru

NATURA 2000 na ich terenie. Odbierają powołanie NATURY 2000n jako przeszkodę i zagrożenie dla rozwoju gminy. Jednak różnice dotyczyły wyłącznie terminów wydawania decyzji dla inwestorów. Terminy te były znacznie krótsze ze względu na brak uzgadniania każdej decyzji z organem ochrony przyrody.

Wśród inwestorów obszary NATURA 2000 nie cieszą się dobrą sławą ze względu na zwiększone wymagania co do dokumentacji inwestycji i przeciągające się terminy postępowania administracyjnego. Aby uniknąć trudności wolą zrezygnować z inwestycji. Wśród inwestorów związanych z regionem, którzy nie mają możliwości inwestowania na innych terenach także panuje zniechęcenie co do inwestowania, związana także z niepewnością przepisów krajowych dotyczących inwestowania, dokumentacji niezbędnej przy inwestowaniu na NATURZE 2000. Zwiększona jest także obawa przed wykorzystywaniem funduszy unijnych ze względu na częste zmiany w prawodawstwie polskim, które nie jest jeszcze w pełni spójne z przepisami unijnymi. Zachodzi obawa, że inwestor postępując według przepisów krajowych naruszy przepisy europejskie, co w przyszłości może skutkować koniecznością zwrotu uzyskanych dotacji i refundacji.

Wśród ludności lokalnej widoczny jest brak rzetelnej informacji o walorach obszarów NATURA 2000 i możliwościach jakie ze sobą niesie. Widoczne i odczuwalne są tylko utrudnienia a informacje o możliwościach dodatkowych dotacji i źródeł rozwoju są przekazywane nielicznym, szczególnie zainteresowanym rolnikom. Nie jest to wiedza usystematyzowana: pochodzi z wielu źródeł a bardzo często źródłem są plotki a nie szkolenia. Wśród rolników zaczyna dominować przeświadczenia, że zaliczenie ich gospodarstw do NATURY 2000 nie jest dla nich szansą a raczej przyczynia się do stagnacji, że z dobrodziejstw członkostwa w Unii Europejskiej korzystają wszyscy znajdujący się poza NATURĄ 2000 a mieszkańcom NATURY 2000 pozostaje funkcja żywego skansenu.

Widoczny jest także brak współpracy mieszkańców, jednostek samorządu terytorialnego, administracji państwowej i samorządu województwa.

Aby pobudzić rozwój obszarów NATURA 2000 konieczne jest po pierwsze: stworzenie planu ochrony obszaru ,a następnie stworzenie planu jego rozwoju i zarządzania. Plan rozwoju i zarządzania musi obejmować:

- środki na rozbudowę infrastruktury,
- środki na rozwój społeczeństwa, edukację, aktywizację mieszkańców – rozwój społeczeństwa obywatelskiego

- środki na aktywizację gospodarczą mieszkańców,
- środki na promocję obszaru

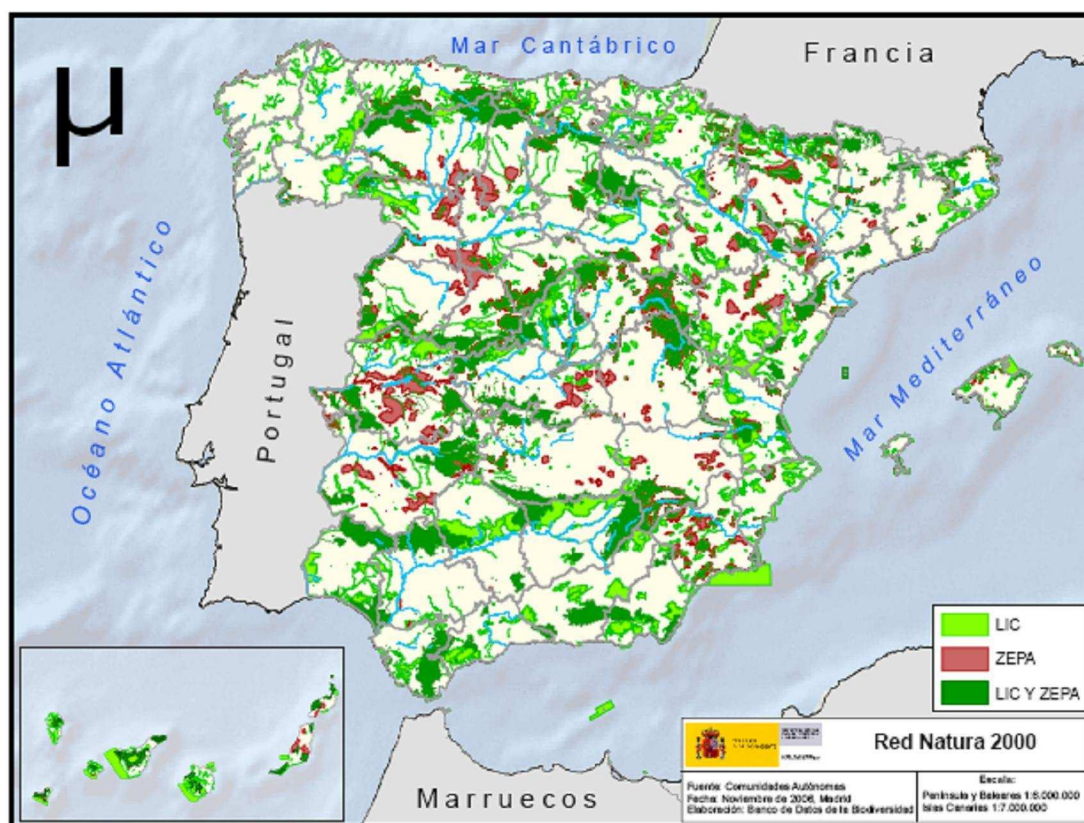
Ja widać sytuacja na obszarach NATURA 2000 zamieszkałych przez ludzi i zależnych od ich aktywności sytuacja jest niekorzystna. Na złą sytuację ekonomiczną nakłada się jeszcze przeświadczenie, że objęcie obszaru ochrona w ramach NATURY 2000 jest wyrokiem dla gminy.

Aby zakończyć ten stan i zmienić status gmin i mieszkańców obszarów NATURA 2000 należy stworzyć i wdrożyć spójny plan rozwoju obszaru połączony z zarządzaniem tym planem. Plan powinny stworzyć organizacje społeczne, działające na terenie obszaru, współpracujące z mieszkańcami, gminy, także konsultując się z mieszkańcami, tak aby cele pracowników gminy nie stały się celami mieszkańców a odwrotnie; do tworzenia planu muszą włączyć się także samorządy wojewódzkie, aby założenia planu były spójne z planem rozwoju województwa lub regionu, Należy podzielić kompetencje, co do wykonywania elementów planu i powołać instytucje, która będzie koordynować przebieg realizacji.

Plan taki ma szansę powodzenia tylko wtedy jeśli na terenie obszaru NATURA 2000 **nawiąże się i będzie kontynuowana wymiana informacji** między samorządami, inwestorami, mieszkańcami i administracją obszaru NATURA 2000. Kiedy strategie rozwoju gminy, plany rozwoju będą powstawały z udziałem społeczeństwa, z uwzględnieniem planu ochrony obszaru. Kiedy społeczeństwo będzie informowane o zamierzeniach gminy a jego głos będzie traktowany poważnie

5 OBSZAR NATURA 2000 JAKO SZANSA DLA ROZWOJU REGIONU - HISZPAŃSKIE STUDIUM PRZYPADKU

W Hiszpanii około 30% powierzchni kraju zajmują obszary NATURA 2000. Podobnie jak w Polsce, tereny cenne przyrodniczo, to zazwyczaj tereny trudno dostępne, położone peryferyjnie w stosunku do rozwiniętych gospodarczo regionów kraju. Tereny te, jako niedoinwestowane i słabo rozwinięte obarczone były dużym bezrobociem i wysoką wartością emigracji zarobkowej

Rys 10. Mapa obszarów NATURA 2000 w Hiszpanii stan na rok 2006. ZEPA – obszary specjalnej ochrony ptaków, LIC – specjalne obszary ochrony siedlisk [źródło Ministerstwo Środowiska Hiszpanii, www.mma.es]

Podobnie jak w Polsce, objęcie obszaru statusem ochrony często odbierane było jako hamulec jego rozwoju. Jednakże, jak pokazują doświadczenia hiszpańskie, włączenie obszaru do sieci Natura 2000 do sieci Natura 2000 nie musi być barierą i przeszkodą dla dalszego rozwoju danego układu lokalnego i regionalnego, lecz szansą do pobudzenia drobnej aktywności gospodarczej. Kluczem do powodzenia jest właściwe wdrażanie i zarządzanie siecią Natura 2000 oraz wysoka świadomość społeczna w zakresie istniejących szans oraz odpowiednie zaplanowanie i wdrożenie projektu inwestycyjnego. Obszary Natura 2000 w Hiszpanii stanowią motor i bodziec dla rozwoju zrównoważonego gminy, a więc są wykorzystywaną szansą na dodatkowy dochód i stworzenie nowych miejsc pracy dla społeczności lokalnej.

Głównym motorem rozwoju na obszarach cennych przyrodniczo Hiszpanii są drobni przedsiębiorcy, bez których nie byłby możliwy rozwój ekonomiczny. Jednakże należy podkreślić, iż działania przedsiębiorców w dużej mierze wspierane są przez administrację obszaru chronionego oraz regionu. Równocześnie administracje te czuwają, by małe przedsiębiorstwa działając na obszarach cennych

przyrodniczo w odpowiedni sposób wykorzystywały zasoby naturalne oraz wykorzystywały istniejący na tych obszarach kapitał kulturowy.

Ryc.11. Drobni przedsiębiorcy działający na terenie obszaru Sierra Nevada (po prawej zakład tkacki – prezentujący zarówno sposób wyrobu produktów jak i sprzedający powstałe produkty, po prawej stary młyn wodny w którym oprócz atrakcji samego młyna dostępne są agroturystyczne miejsca noclegowe. [źródło własne]

Należy jednak zauważyć, iż kluczowym elementem rozwoju obszaru cennego przyrodniczo w Hiszpanii jest **sprawna administracja i skuteczne zarządzanie** obszarem zaliczonym do sieci Natura 2000. Rozwój obszaru postrzegany jest przez pryzmat 3 filarów rozwoju zrównoważonego, a więc **brane są pod uwagę nie tylko potrzeby ochrony przyrody, ale także potrzeby społeczne jaki i gospodarcze regionu.**

Zadaniem administracji zarządzającej danym obszarem należącym do sieci Natura 2000 jest nie tylko zapewnienie ochrony przyrody lecz także doradztwo techniczne świadczone dla mieszkańców, przedsiębiorców oraz administracji w zakresie szans

i ograniczeń jakie związane są z ochroną danego siedliska czy gatunku. **Każdy rodzaj działalności jaki jest planowany do realizacji na terenie objętym ochroną musi uzyskać odpowiednią opinie od personelu administrującego obszarem**

Ryc.12 Pomieszczenie administracji technicznej obszaru Sierra Nevada w którym pracownicy techniczni parku mogą udzielić informacji na temat walorów przyrodniczych oraz możliwości rozwoju gospodarczego. Pracownicy techniczni Parku wydają także opinie na temat możliwości podjęcia danej działalności na terenach cennych przyrodniczo. [źródło własne]

Ważnym elementem stanowiącym o zrównoważonym rozwoju obszarów cennych przyrodniczo jest wyciąganie korzyści z działalności tradycyjnych, walorów kulturowych oraz przyrodniczych terenów. Prowadzone są działania mające na celu podtrzymanie tradycyjnego rzemieślnictwa oraz produkcji żywności w sposób jak najbardziej naturalny. Wykorzystanie zasobów regionu we właściwy sposób umożliwia zachowanie właściwego stanu środowiska, promocje istniejącej tradycji i kultury o daje szanse dla rozwoju socjoekonomicznego. Aby to osiągnąć regiony cenne przyrodniczo uzyskują wsparcie techniczne i finansowe skierowane na modernizację infrastruktury, kształcenie przedsiębiorców i pracowników, poprawę kanałów dystrybucji i handlu produktów tradycyjnych i naturalnych. Istotnym ogniwem systemu jest promocja walorów obszaru chronionego oraz produktów i usług które on dostarcza.

Ryc. 13 Sprzedaż produktów regionalnych w miejscowości na terenie obszaru Natura 2000 Sierra Nevada [źródło własne]

Przykładowe instrumenty mające na celu pobudzenie zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego obszarów cennych przyrodniczo praktykowane w regionach Hiszpanii:

- **subwencje**, których celem jest zarówno ochrona i zachowanie walorów środowiska naturalnego jak i rozwój społeczno gospodarczy tych obszarów. Beneficjentami subwencji mogą być zarówno osoby fizyczne, samorzady lokalne, organizacje pozarządowe jak i małe i średnie przedsiębiorstwa. W ramach subwencji, w ramach konkursów mogą być wspierane różnego rodzaju aktywności mające na celu np. poprawę jakości produktów lokalnych, tworzenie ich kanałów dystrybucji, rozwój infrastruktury, wspieranie rozwoju mikroprzedsiębiorstw oraz wspieranie prowadzenie działalności gospodarczej, szkolenia, informacje i promocja, wspieranie rozwoju działalności nierolniczej, inwestycje w rozwój energii odnawialnej, rozwój nowych technologii (przyjaznych dla środowiska), poprawa jakości usług turystycznych
- **plany rozwoju zrównoważonego** opracowywane dla obszarów cennych przyrodniczo. Plany te skupiają się nie tylko na zagadnieniach związanych z ochroną i zachowaniem walorów przyrodniczych obszarów, ale uwagę poświęcają także celom społeczno-ekonomicznym (poprawa jakości życia, tworzenie nowych miejsc pracy, rozwój gospodarczy regionu)
- **programy rozwoju telepracy** na obszarach cennych przyrodniczo. Program ten ma na celu zachęcenie i umożliwienie mieszkańcom obszarów chronionych wykonywanie pracy na

odległość z użyciem stałego łącza internetowego. Aby rozwijać tą formę działalności tworzone są tzw. Parki Informatyczne, a więc miejsca gdzie udostępniane są pomieszczenia do tego typu pracy wraz z łączem internetowym. Realizacja celów programu wspierana jest różnego rodzaju szkoleniami oraz promocją tej inicjatywy, by zachęcić mieszkańców innych regionów do osiedlenia się na obszarach cennych przyrodniczo i podjęcia się pracy na odległość.

- **kampanie edukacyjne i komunikacyjne** organizowane okresowo na terenach cennych przyrodniczo. Ich celem jest przybliżenie mieszkańcom walorów obszaru na którym zamieszkują, a także pokazanie możliwości rozwoju gospodarczego na tym terenie.

- **znaki jakości** – marka parku narodowego świadcząca o wysokiej jakości przyznawana przedsiębiorcom, produktom oraz usługom po spełnieniu określonych wymogów (także związanych z zapewnieniem odpowiednich standardów środowiskowych). Promocja takiego znaku prowadzona jest przez administrację parku narodowego.

Ryc. 14. Znak jakości Parków Andaluzji

Cele instrumentów pomocowych świadczonych na terenach należących do sieci Natura 2000 są następujące:

- poprawa stanu infrastruktury transportowej i komunalnej
- osiągnięcie odpowiedniego poziomu usług i wyposażenie
- wspieranie działalności tradycyjnej oraz działalności związanych z utrzymaniem walorów naturalnych
- wspieranie procesów integracji mieszkańców realizujących działalności wynikające z ochrony środowiska
- odtwarzanie naturalnych gospodarstw rolnych
- ochrona dziedzictwa architektonicznego
- wsparcie inicjatyw kulturowych, naukowych, edukacyjnych i rekreacyjnych

Ryc.15. Realizacja inwestycji mostowej ze środków UE w sąsiedztwie obszaru Natura 2000 – Sierra Nevada [źródło własne]

Wszelkie programy pomocy i wsparcia dla obszarów są przeprowadzane i monitorowane przez ośrodki administracyjne poszczególnych obszarów. Np. administracja parku narodowego i parku naturalnego Sierra Nevada w prowincji Andaluzja ma za zadanie nie tylko dbanie o ochronę przyrody na tym terenie i zarządzanie parkiem, ale także spełnia funkcje edukacyjną, informacyjną, konsultacyjną oraz pełni funkcje instytucji przyznającej pomoc ekonomiczną.

Administracja parku corocznie ustala subwencje, które są przyznawane na zasadzie konkursu na finansować projektów mających na celu poprawę jakości życia mieszkańców i utrzymanie tradycyjnych działalności na tym terenie. Subwencje przyznawane są nie tylko osobom prywatnym ale także organizacjom pozarządowym, jednostkom samorządu lokalnego, które pragną wykonać zadania z zakresu poprawy infrastruktury.

Funkcje konsultacyjne wypełnia administracja poprzez wydawanie raportów o wpływie danej działalności na obszar objęty ochroną. Raport jest wiążący dla administracji lokalnej (gminy) jeśli jego zapisy mówią o negatywnych przewidywanych skutkach działalności. Na tej podstawie organy lokalne wydają licencję na wykonanie działania, Dotyczy to każdego działania na terenie obszaru chronionego.

Działania edukacyjne skierowane są przede wszystkim na zwiększanie

świadomości mieszkańców regionu. Co roku w listopadzie przeprowadzana jest akcja edukacyjna w szkołach regionu skierowana do uczniów klas piątych szkoły podstawowej. Zajęcia obejmują wiedzę teoretyczną, warsztaty oraz wycieczkę w teren. Przeprowadzane są także szkolenia dla nauczycieli. Przeprowadzane są także kursy i egzaminy na wykwalifikowanego przewodnika turystycznego.

Działania administracji parku skierowane są przede wszystkim na zachęcanie do podejmowanie działalności w zakresie usług turystycznych. Osoby prowadzące działalność w zakresie turystyki, rękodzieła, produkcji i przetwórstwa produktów regionalnych są wspierane w dziedzinie zdobywania certyfikatów jakości i znaków jakości. Otrzymują też wsparcie w zakresie promocji oraz mogą tworzyć związki przedsiębiorców oferujących podobne lub uzupełniające się usługi, np. związek gospodarstw agroturystycznych oferujących noclegi na trasie szlaku turystycznego albo związek przedsiębiorców oferujących różnorodne usługi turystyczne: jedna osoba oferuje noclegi a inna zapewnia np. możliwość atrakcyjnego spędzenia czasu: wycieczki, przejażdżki, rekreacja.

Aby zapobiec degradacji społecznej i gospodarczej na tych obszarach rządy poszczególnych prowincji, wchodzących w skład Hiszpanii, opracowują programy, których celem jest wspieranie rozwoju gospodarczego na terenach obszarów NATURA 2000. W wyniku funkcjonowanie tych programów okazało się, że obszary objęte ochroną w ramach NATURY 2000 zaczęły rozwijać się lepiej od analogicznych obszarów poza NATURĄ. Rozwój jest związany przede wszystkim z inwestycjami w wykorzystanie potencjału obszaru, a więc w rozwój turystyki: sieci prywatnych kwater turystycznych, usług turystycznych, ośrodków informacji turystycznej i informacji dla mieszkańców – ośrodków administracji obszaru. Programy wspierają także rolnictwo ekologiczne, produkcję żywności wysokiej jakości i produktów regionalnych, rękodzieło.

Za przykład takiego programu może służyć Program Parków Naturalnych Kastylia i Leon zatwierdzony w 2002 przez rząd regionalny. W ramach tego programu zawarte zostały tak zwane „Programy działań i środków dla rozwoju socjoekonomicznego”.

Programy te obejmują pierwszy zbiór zasad, które rozwijane będą przez różne Organy doradcze rządu Kastylia i Leon. Ich działania podzielić można na pięć programów operacyjnych³:

1. Program operacyjny zarządzania programem i uczestnictwa

³ Na podstawie publikacji: *Emprendedores y Empleo en Espacios Naturales Protegidos de Castilla y Leon, Buenas Practicas*

Jest to najszerszy program operacyjny w ramach Programu Parków Naturalnych. Jego zakres obejmuje serie środków wpływających na dobro ogółu społeczeństwa, np:

- wprowadzenie ulg podatkowych dla działalności związanej z ochroną i odtworzeniem stanu środowiska naturalnego.
- stworzenie Fundacji Dziedzictwa Naturalnego Kastilli i Leonu. Pozwala on na stworzenie sprawnego systemu wzbudzenia zaangażowania mieszkańców.

2. Program operacyjny użytku publicznego

Projekty w ramach tego programu mają za zadanie zmaksymalizowanie atrakcyjności obszaru dla turystów, zwiększenia ich satysfakcji w związku z poznawaniem walorów naturalnych oraz kulturę regionu.

Z drugiej strony próbuje zapobiec zbyt intensywnemu rozwojowi turystyki, który mógłby być niebezpieczny dla ochrony walorów naturalnych, warunkujących ustanowienie obszaru chronionego i jego prawdziwa wartość (kapitał).

W tym celu program ten promuje inwestycje w wyposażenie, które ma poprawić atrakcyjność obszaru dla zwiedzających, oferując przy tym usługi i przekazując im wiedzę. Przykładem są tu punkty informacyjno-administracyjne - Casas del Parque – w których turyści mogą uzyskać informacje o obszarze, nie tylko związane z walorami przyrodniczymi ale także z walorami turystycznymi i gospodarczymi obszaru. Inwestycje obejmują też oznakowane dróg, muzea i centra tematyczne.

3. Program operacyjny dla wykorzystania potencjału socjoekonomicznego

Ma na celu wspieranie tworzenia narzędzi potrzebnych do poprawy warunków rozwoju ekonomicznego, produkcji i usług. Działalność ta jest fundamentem dla poprawy perspektyw zatrudnienia w strefie wpływu socjoekonomicznego Parku Regionalnego, tworząc wiele możliwości samozatrudnienia i tworzenia miejsc pracy.

W ramach tego programu realizowane są następujące działania:

- *Pozytywna dyskryminacja zachęt publicznych, Pozytywna dyskryminacja zachęt publicznych, która koncentruje się na pozytywnej dyskryminacji, czyli wspieraniu, działalności planowanych przez mieszkańców i osoby zaczynające własną działalność gospodarczą. Wspieranie poprzez preferencyjne postrzeganie niektórych działalności i przyznawanie im największego wsparcia. W ten sposób faworyzuje się rozwój działalności zgodnych z ochroną środowiska. Bierze się również pod uwagę działalności innowacyjne jak na przykład działalność związaną z turystyką poznawczą przyrody – turystyka specjalistyczna, dla osób zainteresowanych zdobyciem wiedzy*

przyrodniczej: wycieczki z przewodnikami.

Wśród środków skierowanych na rozwój zatrudnienia w obszarach wiejskich preferencyjne środki są przeznaczane na wsparcie inicjatyw grup 'słabszych', jak np. dla kobiet.

- *Znak Obszarów Naturalnych Kastilli i Leon, którego celem jest wspieranie produktów o wysokiej jakości poprzez sygnowanie ich znakiem obszarów chronionych.* Utworzenie znaku jakości dla produktów i usług Sieci Obszarów Naturalnych Kastilli i Leonu zakłada także wsparcie dla ich dystrybucji i promocji. Organizowane są kampanie promocyjne samego znaku jak i produktów sygnowanych tym znakiem.

Poprawa systemów produkcyjnych. Oprócz wyżej wspomnianych środków wspierania prowadzone są konkretne działania związane z poprawą systemów produkcyjnych. Do tego celu wprowadzono dwa typy inwestycji bezpośrednich. Pierwszy skierowany na poprawę warunków produkcyjnych rolnictwa i drugi na tworzenie podstaw do rozwoju przemysłu. Wśród pierwszych można podać jako przykład poprawę sieci dróg wiejskich, zbiorników wodnych do nawadniania, a wśród drogich dotacje dla przemysłu w strefie ograniczenia wpływu na środowisko.

4. Program operacyjny dla poprawy jakości życia

Jest to jeden z najważniejszych programów z punktu widzenia ludności lokalnej. Zakłada on bezpośrednią poprawę warunków życia ludności pod względem infrastruktury jak i usług. Jest on także nieodzowny dla wprowadzenia działalności ekonomicznych w tych miejscach.

Wspiera on takie inwestycje jak: oczyszczanie ścieków, poprawa sieci dróg, dotacje na sieć Internetu szerokopasmowego, aby dać ludności dostęp do usług za pośrednictwem Internetu.

5. Program ochrony i poprawy stanu środowiska naturalnego:

Ochrona i poprawa stanu środowiska jest zobowiązaniem złożonym przez administrację autonomiczną prowincji w momencie jej ukonstytuowania. Stan środowiska to kapitał, który pozwala na rozwój wielu działalności socjoekonomicznych: usług turystycznych, produkcji żywności i produktów regionalnych.

Program ma za zadanie wspieranie działalności związanej z zarządzaniem ochroną flory i fauny, ochrona gatunków zagrożonych i ich siedlisk.

Jak pokazują badania⁴ przeprowadzone po upływie kilku lat od wprowadzenia Programu Parków Naturalnych, realizacja programu przyniosła wymierne skutki; szacuje się, że 3 lata po uchwaleniu programu, do roku 2005 w rezultacie istnienia obszaru Natura 2000 utworzone zostały w sposób pośredni i bezpośredni 2 642 miejsca pracy (średnio 1,06 miejsc pracy na km² obszaru chronionego). Jak pokazują wykonane analizy, istnienie obszarów chronionych przyczyniło się bezpośrednio do powstania 1 759 miejsc pracy. W przeliczeniu na całą powierzchnię parku powstało więc 0,7 miejsca pracy bezpośrednio na km². Około 42 % utworzonych miejsc pracy związana jest z zatrudnieniem w powstałych hotelach, 21 % związane jest z różnymi formami pracy w parku, 6 % w domach noclegowych, 4% w kampingach, 7% - rozrywka (paintball, wycieczki itd.), 7 % pola namiotowe i 13 % inna działalność (restauracje, muzea, produkcja i sprzedaż produktów regionalnych). Szacuje się, że każde 100 bezpośrednio utworzonych miejsc pracy generuje 50,2 miejsc pracy powstałych do obsługi miejsc utworzonych bezpośrednio.

Na tworzenie miejsc pracy największy wpływ mają więc drobni przedsiębiorcy, którzy wykorzystując walory naturalne oraz fakt atrakcyjności turystycznej regionu rozwijają firmy w sposób przyjazny środowisku. Aby jakakolwiek firma mogła działać na obszarze chronionym musi przede wszystkim nie powodować utraty walorów naturalnych, a więc kontrolować i minimalizować swój wpływ na środowisko. Zgodnie z dobrą praktyką, dopiero wtedy, gdy firma jest przyjazna środowisku powinna położyć nacisk na swoją maksymalną wydajność i ekonomiczność.

6 WNIOSKI Z BADANIA

6.1 Możliwości Wspierania rozwoju obszaru NATURA 2000 w ramach funduszy Unijnych – na przykładzie obszaru „Ostoja Warmińska”

Analiza SWOT obszaru „Ostoja Warmińska”

Aby określić możliwości rozwoju obszaru, należy określić najpierw kierunki, których mógłby ten rozwój przebiegać. Na podstawie informacji zebranych w wywiadach i ankietach przeprowadzono analizę SWOT dla obszaru NATURA 2000. Analiza obejmuje mocne i słabe strony obszaru, a także szanse i zagrożenia – bariery dla rozwoju.

⁴ Na podstawie publikacji: Emprendedores y Empleo en Espacios Naturales Protegidos de Castilla y Leon, Buenas Practicas

Tab. 2. Analiza SWOT dla obszaru NATURA 2000 „Ostoja Warmińska”

<p style="text-align: center;">MOCNE STRONY</p> <ul style="list-style-type: none"> • czyste środowisko i bogata różnorodność biologiczna potwierdzona obecnością gatunku parasolowego – bociana białego • produkcja żywności w sposób tradycyjny • malownicze krajobrazy i wysokie walory historyczne i kulturowe obszarów 	<p style="text-align: center;">SZANSE</p> <ul style="list-style-type: none"> • rozwój obszaru oparty na wykorzystaniu potencjału przyrodniczego – ekoturystyka, • rozwój infrastruktury turystycznej, poszerzenie oferty turystycznej • rozwój ekstensywnego rolnictwa ekologicznego; • utworzenie i promocja produktu regionalnego • „zielone światło” dla inwestycji innowacyjnych i nieingerujących w stan środowiska
<p style="text-align: center;">SŁABE STRONY</p> <ul style="list-style-type: none"> • peryferyjne umiejscowienie w stosunku do innych regionów, słaba infrastruktura komunikacyjna i transportowa • niewystarczająca infrastruktura komunalna • niska gęstość zaludnienia i wyludnianie się rejonów przygranicznych • wysokie bezrobocie długotrwałe, bezrobocie strukturalne i dziedziczne • niski, w porównaniu z innymi regionami poziom wykształcenia ludności spowodowany emigracją wykształconej i wysoko wykwalifikowanej siły roboczej 	<p style="text-align: center;">ZAGROŻENIA (BARIERY)</p> <ul style="list-style-type: none"> • brak klarownych zasad zarządzania obszarem NATURA 2000, • brak administracji i zarządzania obszarem należącym do sieci Natura 2000, • brak informacji co wolno a czego nie wolno robić by nie uszczuplić zasobów cennych przyrodniczo • nadmiernie przedłużające się procedury administracyjne dotyczące uzgadniania decyzji o uwarunkowaniach środowiskowych • nieuwzględnienie NATURY 2000 w planach i politykach lokalnych • niewystarczająca wymiana informacji między administracją lokalną i regionalną oraz mieszkańcami, inwestorami

Mocne strony obszaru NATURA 2000 na podstawie analizy obszaru „Ostoja Warmińska”

Czynniki, takie jak: czyste środowisko i bogata różnorodność biologiczna są atutem dla rozwoju obszaru, który powoli staje się unikalny na terenie Europy ze względu na degradację podobnych regionów w innych krajach i obszarach należących do Unii Europejskiej. Na tym terenie kultywowane są jeszcze tradycyjne metody hodowli bydła a uprawa roślin wykonywana jest albo bez udziału chemii albo w minimalnej ilości.

Rys 16. Zdjęcie lotnicze bocianieji wsi – Żywkowa ukazujące typową zabudowę wiejską tego regionu oraz strukturę zagospodarowania terenu – mozaika pól i łąk

Tradycyjny krajobraz rolniczy z mozaiką pól i łąk jest odpowiednim środowiskiem życia dla bociana białego. Bocian biały, jest głównym gatunkiem terenów otwartych związanym z gospodarką człowieka. Jest też gatunkiem parasolowym, czyli takim, którego ochrona warunkuje ochronę innych zwierząt oraz siedlisk. Ze względu na brak ciężkiego przemysłu zarówno na terenie województwa jak i na terenie graniczącego z województwem obwodu Kaliningradzkiego teren ten jest predestynowany do rozwoju rolnictwa ekologicznego.

Mocną stroną obszaru są także malownicze, pagórkowate krajobrazy z dużą ilością lasów, zadrzewień śródpolnych, oczek wodnych a także zabytkowe, przedwojenne, zabudowania gospodarcze. Stanowią one dziedzictwo, które powinno być chronione, ponieważ jest wypierane z innych regionów kraju a na terenie regionu jest zagrożone z powodu zaniedbania. Większość tych zabudowań jest także miejscem gniazdowania bocianów białych.

Ryc. 17. Zabudowa gospodarcza we wsi Żywkowo, [źródło własne]

Tereny nadgraniczne stanowią też ciekawą mieszankę kulturową ze względu na kultywowanie kultury ukraińskiej mniejszości narodowej, która została tu przesiedlona w 1947 roku w wyniku akcji „Wisła”. Przez tereny należące obecnie do Ostoi Warmińskiej biegnie szlak bitew napoleońskich i szlak łączący wsie o największej ilości gniazd bocianich, tzw. „Warmińsko-Mazurski Szlak Bociani”

Ryc. 18. Mapa przedstawiająca Warmińsko-Mazurski Szlak Bociani łączący wsie o największej ilości bocianich gniazd.[źródło: biuletyn informacyjny o szlaku, PTO]

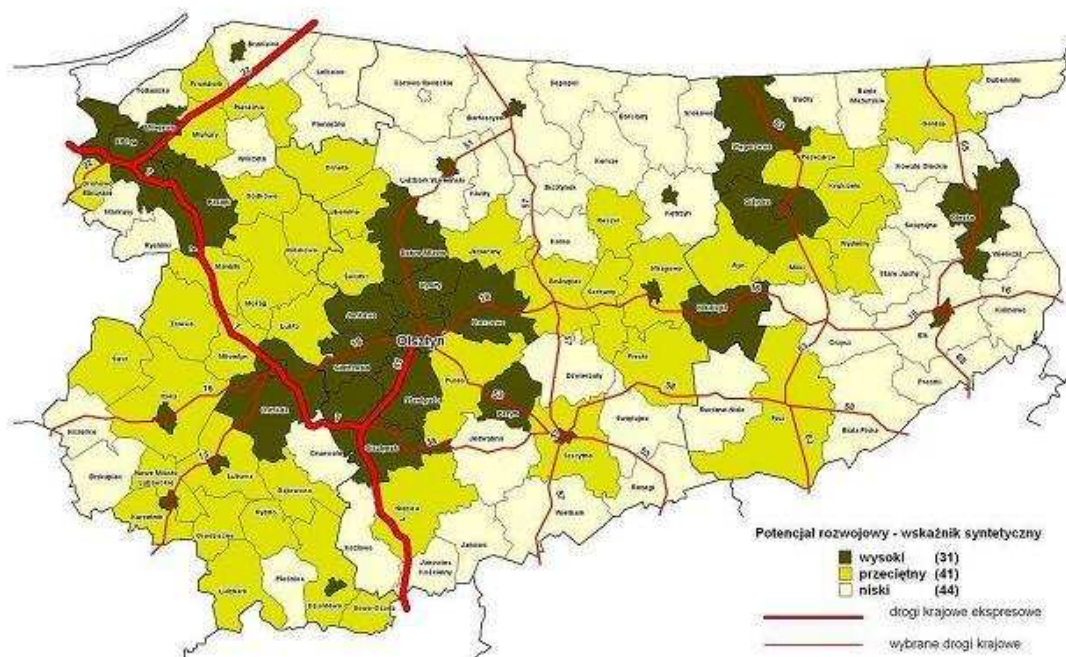
Słabe strony obszaru NATURA 2000 na podstawie analizy obszaru „Ostoja Warmińska”

Gminy należące do obszaru NATURA 2000: Braniewo, Lelkowo, Górowo Iławeckie (gmina wiejska), Bartoszyce (gmina wiejska), Sępólno, Korsze, Barciany i Srokowo są to gminy o najmniejszym potencjale rozwojowym, spowodowanym czynnikami ukazanymi w części prezentującej słabe strony obszaru:

- peryferyjne umiejscowienie,
- słaba sieć komunikacyjna,
- wysokie bezrobocie i emigracja ludności,
- niski poziom wykształcenia ludności pozostającej w regionie
- długotrwałe dziedziczone często bezrobocie i bezradność życiowa,
- niskie dochody ludności,
- niska aktywność gospodarcza związana z brakiem kapitału,
- niski poziom uprzemysłowienia, główną gałęzią gospodarki jest rolnictwo,
- niska atrakcyjność regionu dla inwestorów związana z brakiem infrastruktury dla przedsiębiorstw.

Peryferyjne umiejscowienie, na północy Polski, przy samej granicy z Obwodem Kaliningradzkim w Rosji, w obecnej sytuacji, kiedy komunikacja z Rosją jest utrudniona ze względu na przyłączenie Polski do Unii Europejskiej nie sprzyja swobodnej wymianie towarów oraz ogranicza atrakcyjność turystyczną regionu.

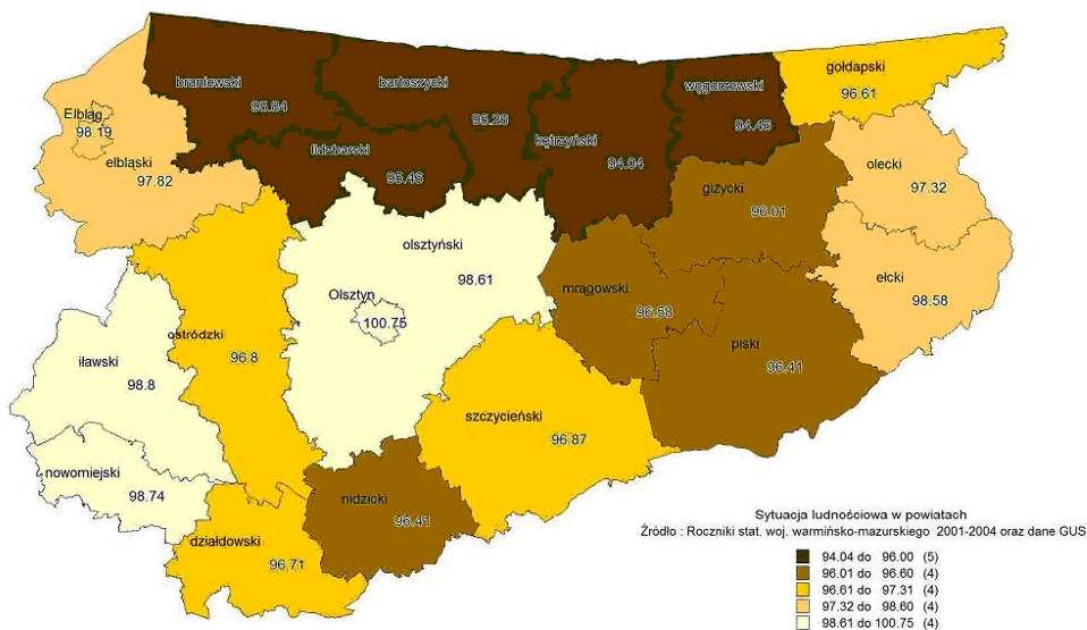
Słabą stroną jest też niskiej jakości infrastruktura drogowa, która wymaga pilnych remontów, szczególnie jeśli chodzi o drogi gminne i powiatowe. Jedyną arterią o znaczeniu krajowym jest końcowy odcinek drogi 512, łączącej Olsztyn z przejściem granicznym w Bezledach. Obecnie budowany jest odcinek trasy S22 w okolicy Braniewa, do przejścia granicznego w Grzechotkach. Od wielu lat zanika infrastruktura kolejowa, która, nieczynna od kilkunastu lat, jest stopniowo rozbierana. Zanikanie sieci kolejowej jest słabą stroną regionu, ponieważ bez konieczności przeprowadzenia nowych inwestycji, nie będzie możliwe przywrócenie komunikacji kolejowej w regionie nawet sezonowo, jako atrakcji turystycznej, ani jako sezonowego środka komunikacji publicznej, np. dla turystów poruszających się rowerami, którzy dojeżdżają do pewnego punktu pociągiem a następnie podróżują po regionie swoimi rowerami.

Ryc. 19. Potencjał rozwojowy gmin województwa warmińsko – mazurskiego (wg danych rozproszonych za 2004 rok) [źródło RPO Warmia i Mazury]

Problemem, z punktu widzenia rozwoju obszaru, jest niewystarczająca infrastruktura komunalna: wodociągi i kanalizacja wsi regionu. Brak wody, który jest odczuwalny w niektórych regionach w okresie letnim, uniemożliwia tam rozwój agroturystyki, gastronomii i przetwórstwa. Brak kanalizacji często uniemożliwia dostarczenie usług turystycznych o odpowiednim standardzie, takim jak dostęp do łazienki i ubikacji w budynku mieszkalnym. Nieuregulowane zagospodarowanie ścieków w rejonie zagraża zanieczyszczeniem środowiska.

Teren charakteryzuje się niską gęstością zaludnienia, która także systematycznie spada.

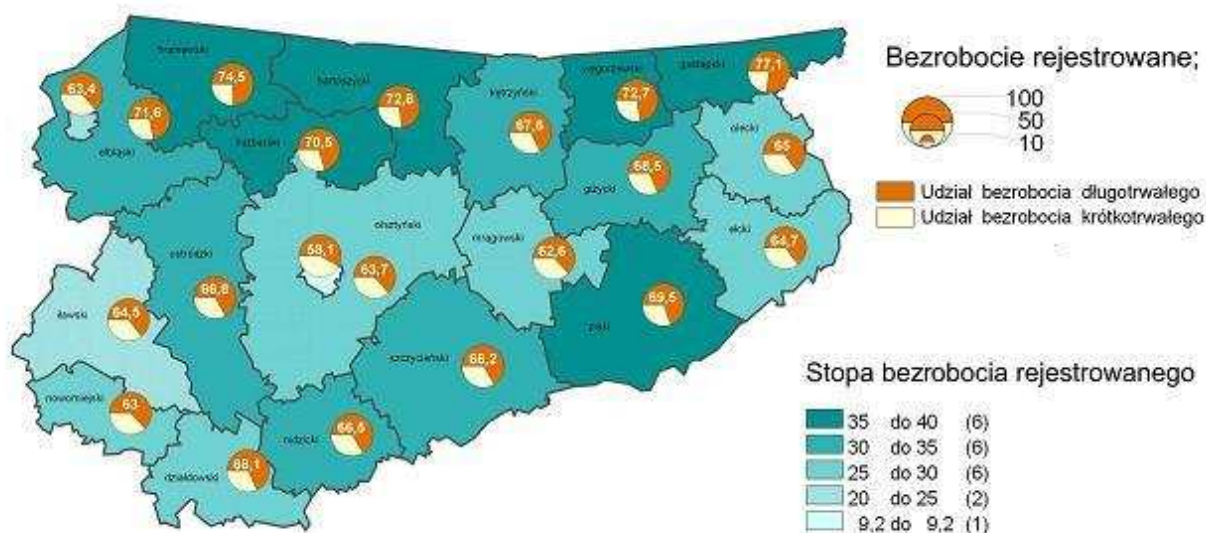
Ryc 20. Sytuacja ludnościowa w powiatach województwa warmińsko-mazurskiego w latach 1999-2004 (dynamika: poniżej 100 – ubytek ludności, powyżej 100 – przyrost ludności). (Na podstawie roczników statystycznych z lat 2001-2004 GUS).

[Źródło RPO Warmia i Mazury]

Powiaty nadgraniczne: braniewski, bartoszycki, kętrzyński i węgorzewski, na których terenie znajduje się obszar NATURA 2000 „Ostoja warmińska”, charakteryzuje się dynamiką ludności poniżej 100, czyli ubytkiem ludności z tych powiatów.

Wsie wyludniają się a niektóre z nich już dawno zniknęły z powierzchni ziemi, mimo, że są jeszcze umiejscawiane na mapach topograficznych, np. wieś Warszkajty. Mniejsze gospodarstwa przechodzą w ręce większych rolników, starsi ludzie umierają a ich dzieci nie są zainteresowane prowadzeniem gospodarstwa w miejscowościach znajdujących się z dala od ośrodków miejskich nad samą granicą z Rosją.

W związku z wysokim bezrobociem w regionie intensywna jest migracja zarobkowa sezonowa i migracja na stałe. Mieszkańcy regionu szukają pracy poza regionem lub województwem, a młodzi ludzie, po uzyskaniu wykształcenia pozostają zazwyczaj w miastach uniwersyteckich poza regionem, gdzie podejmują pracę. W związku z tym na terenie ubywa ludności i brakuje osób ze średnim i wyższym wykształceniem.

Ryc 21. Stopa bezrobocia oraz udział bezrobocia długotrwałego w województwie warmińsko – mazurskim (stan na 31.XII.2005 r.). [źródło RPO Warmia i Mazury]

Powiaty należące do obszaru NATURA 2000 należą do powiatów o największej stopie bezrobocia rejestrowanego. Należy pamiętać, że oprócz bezrobotnych zarejestrowanych w urzędach pracy znaczny odsetek stanowią bezrobotni nierejestrowani oraz tzw. bezrobocie ukryte w postaci członków rodziny i domowników w gospodarstwach rolnych, którzy mogliby wykonywać inną pracę, na własny rachunek, bez uszczerbku dla funkcjonowania gospodarstwa.

Szanse rozwoju obszaru NATURA 2000 na przykładzie obszaru „Ostoja Warmińska”

Szansa na rozwój regionu jest promocja i wsparcie ekoturystyki oraz rozwój rolnictwa ekologicznego.

Ekoturystyka to nowe – alternatywne dla turystyki masowej – podejście do modelu rozwoju i funkcjonowania turystyki, i jako gospodarki, i jako sposobu zachowań i postaw samych turystów. Ekoturystyka to pewnego rodzaju filozofia wpisująca się w nurt powrotu do natury, odmiana turystyki będącej odpowiedzią na dobę uprzemysłowienia, urbanizacji, nadmiernej eksploatacji zasobów środowiska przyrodniczego.⁵

⁵ Instytutu na Rzecz Ekorozwoju <http://natura2000.org.pl>

Należy wspierać rozwój prywatnej sieci miejsc noclegowych i gastronomicznych, proponujących turystom produkty regionalne, wytworzone w najbliższej okolicy. Należałoby także wspierać i promować powstawanie prywatnych ośrodków rekreacji: jeździectwo, schroniska, stacje wodne, wypożyczalnie sprzętu turystycznego, ośrodki sportów wodnych.

Także wspieranie i zachowanie tradycyjnego rękodzieła lub też przeszkolenie mieszkańców w umiejętnościach już zapomnianych jak kowalstwo artystyczne, wikliniarstwo, garncarstwo, tkactwo. Zadaniem organu administrującego obszarem byłoby zapewnienie szkoleń, szkoleń i wsparcia finansowego dla osób, które zamierzają założyć działalność gospodarczą w kierunkach odpowiednich dla rozwoju regionu: turystyce, usługach, przetwórstwie także szkoleń w zakresie wysokich standardów usług turystycznych oraz kursów rękodzieła. Zadaniem administracji byłoby także organizowanie spójnej promocji obszaru.

Należy promować wśród mieszkańców obszaru – rolników ideę rolnictwa ekologicznego. Utworzenie na tym obszarze grup producentów rolnych, prowadzących gospodarstwa ekologiczne, wzmocniłoby pozycję rolników na rynku towarowym. Rolnicy zrzeszeni mogliby wspólnie negocjować lepsze ceny za swoje produkty oraz byłiby atrakcyjnym odbiorcą usług oferowanych przez firmy dostarczające ekologiczne pasze, materiał siewny i nawozy mineralne.

Etykieta produktu pochodzącego z obszaru NATURA 2000 pozwalałaby na promocję towarów poza granicami regionu i zwiększony popyt na produktu w dużych miastach, których mieszkańcy zainteresowani są kupnem ekologicznej żywności. Stworzyłoby to sytuację w której producenci konkurowaliby na rynku nie ilością produktów a ich wysoką jakością. Na bazie ekologicznych produktów rolnych można utworzyć produkt regionalny, który byłby wizytówką regionu.

Rozwój infrastruktury turystycznej, rolnictwa i przetwórstwa spowodowałby zwiększenie rynku pracy, za tym powinny iść programy kształcące i szkoleniowe dla ludności wiejskiej, dostosowujące umiejętności do potrzeb rynku pracy.

Wraz z rozwojem infrastruktury telekomunikacyjnej tereny obszaru NATURA 2000 mogłyby stać się atrakcyjne do osiedlenia się dla specjalistów - informatyków i osób pracujących zdalnie, którzy mogliby łączyć pracę zawodową z mieszkaniem w terenach o wysokich walorach przyrodniczych. Mogłoby to zapoczątkować trend zaludniania obszaru przez ludzi z innych regionów kraju.

Tworząc strategię rozwoju obszaru należy zadbać o zapewnienie współpracy

mieszkańców, zaangażowanie ich w proces projektowania strategii rozwoju i wzbudzenie w nich potrzeby i zapewnienie możliwości rozwoju, szkoleń i promocji.

Zagrożenia – bariery dla rozwoju obszaru NATURA 2000 na przykładzie analizy obszaru „Ostoja Warmińska”

Największym zagrożeniem dla obszaru jest pozostawienie status quo, czyli sytuacji, w której obszar nie ma konkretnego umocowania w prawie oprócz powołania jako obszar NATURA 2000. W ciągu pięciu lat od daty oficjalnego powołania obszaru powinien powstać plan ochrony obszaru. Dla obszaru „Ostoja Warmińska” termin powstania planu ochrony upływa w 2009 roku. W wyniku braku planu ochrony, od czasu powołania obszaru NATURA 2000, na jego obszarze zaobserwowano już wiele niekorzystnych zmian w zagospodarowaniu terenu.

W 2006 roku szczególnym zainteresowaniem cieszyły się zalesienia gruntów rolnych w ramach Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2004-2006. W wyniku tych działań wyłączono z użytkowania rolniczego setki hektarów gruntów rolnych. Zalesienia nie były konsultowane z wojewódzkim konserwatorem przyrody, ponieważ przepisy dotyczące ocen oddziaływania na środowisko inwestycji nie obejmują zalesień. Beneficjentami tego programu nie byli mieszkańcy tych terenów ale mieszkańcy innych regionów Polski, najczęściej mieszkańcy dużych miast, którzy dysponując gotówką szukały dla niej dobrej lokaty i możliwości uzyskania dodatkowych zysków. Miejskowa ludność otrzymała pracę dorywczą, sezonową przy sadzeniu lasów na terenach rolniczych i przy pracach pielęgnacyjnych. Natomiast miejscowi rolnicy są zaniepokojeni przyszłością swoich upraw w perspektywie, ponieważ zdają sobie sprawę, że zalesienie tak wielkich połaci terenów spowoduje zmiany w mikroklimacie okolicy: obniży poziom wód gruntowych, zwiększy długość zalegania okrywy śnieżnej – ponieważ śnieg zalega w cieniu lasów nawet wtedy, gdy na terenach osłoniętych już stopniał. Większa ilość lasów to także większa ilość zwierzyny leśnej, zwłaszcza dzików które już pustoszą uprawy. Położenie wśród lasów powoduje także wśród gospodarzy poczucie izolacji od reszty kraju i regionu, czują się pozostawieni sami sobie i zmarginalizowani. Zmiana zagospodarowania terenów rolnych na uprawy wieloletnie (rośliny energetyczne, sady ekologiczne orzechów włoskich, lub rezygnacja z utrzymywanie terenów otwartych na obszarze NATURA 2000 o takim charakterze, jaki ma obszar „Ostoja Warmińska” jest poważnym naruszeniem integralności obszaru i jego funkcji ochronnych w stosunku do gatunków priorytetowych. Plan ochrony obszaru wyznaczałby siedliska szczególnie cenne, na których działalność ludzka byłaby ograniczana a wskazywałby obszary, gdzie

zmiany w zagospodarowaniu przestrzennym nie powodowałyby istotnych zmian w funkcjonowaniu całego obszaru. Plan ochrony powinien zawierać też zapisy o możliwości wsparcia finansowego upraw i działalności rolniczej na terenach objętych ograniczeniami ze względu na ochronę siedlisk cennych gatunków. W chwili obecnej nie ma żadnego systemu dofinansowania ani odszkodowań za ograniczenia w użytkowaniu, ponieważ nie ma też i takich ograniczeń.

Brak planu ochrony paraliżuje też pracę administracji zarówno samorządowej jak i państwowej, czyli wojewody, jako zarządzającego obszarem NATURA 2000. Nie są znane dokładnie założenia, jakimi powinny się kierować organy administracyjne wydając decyzje odnośnie inwestycji i zmian w zagospodarowaniu przestrzennym obszaru. Często fakt powołania obszaru NATURA 2000 nie jest ujęty w założeniach planistycznych gmin, co było między innymi powodem wydania zezwoleń na zalesienia. Problemem jest także ustalenie dokładnych granic zasięgu obszaru, ponieważ mapy dołączone do Standardowego Formularza Danych dotyczącego obszaru NATURA 2000 nie są na tyle dokładne, żeby jednoznacznie oznaczać działki ewidencyjne należące i nie należące do obszaru. Przynależność danej działki do obszaru jest niezwykle ważna, ponieważ decyduje to, np. o wysokości dopłat rolno-środowiskowych, o możliwości zalesienia danej działki w tamach PROW (zalesienia finansowane z PROW 2007-2013 są zabronione na terenie obszarów NATURA 2000). Położenie inwestycji na terenie obszaru NATURA 2000 lub w jego sąsiedztwie wiąże się z koniecznością wykonania uzgodnienia decyzji o uwarunkowaniach środowiskowych z wojewodą lub z koniecznością wykonania oceny oddziaływania na środowisko. Proces uzgadniania i przeprowadzanie postępowania w sprawie oceny oddziaływania na środowisko powoduje znaczne przedłużenie procesu inwestycyjnego., często zniechęcenie lub rezygnacje inwestora z przeprowadzenia inwestycji (było to wielokrotnie poruszane zagadnienie podczas rozmowy z przedstawicielami samorządów lokalnych).

Często jednak inwestycje szkodliwe dla przedmiotu ochrony obszaru lokalizowane są na terenie obszaru albo w jego bezpośredniej okolicy, w sposób wpływający na obszar. W chwili obecnej bardzo popularną inwestycją na terenach północnej Polski są elektrownie wiatrowe, które są chętnie lokowane na terenie obszaru NATURA 2000 ze względu na korzystne warunki atmosferyczne na tym terenie do lokalizacji takich inwestycji. Sprawa lokalizacji takich inwestycji na terenie obszaru NATURA 2000 poświęconego ochronie ptaków jest problemowa. Mimo, że produkcja elektryczności z energii wiatru jest technologia czystą i nie powoduje emisji dwutlenku węgla, to wywołuje poważne koszty zewnętrzne inwestycji. Koszty zewnętrzne to koszty nie ponoszone bezpośrednio przez inwestora, ani osobę czerpiącą

zyski tylko przez społeczeństwo albo środowisko naturalne, a przez to pośrednio także wszyscy ludzie. Do kosztów zewnętrznych inwestycji takich jak elektrownie wiatrowe należą nie tylko kolizje ptaków ze śmigłami wiatraków, co powoduje zmniejszenie populacji ptaków bezpośrednio. Dodatkowe koszty zewnętrzne to zubożenie fauny terenów na których znajdują się elektrownie wiatrowe. Elektrownie wiatrowe składają się z kilkunastu do kilkudziesięciu wiatraków. Zajmują wielohektarowe obszary, ponieważ wiatraki muszą stać w pewnej odległości od siebie żeby sobie nawzajem „nie kraść” wiatru. Obracanie się śmigieł wiatraków powoduje powstawanie drgań, które przenoszone są poprzez konstrukcje nośna do gruntu. Drgania te wypłaszają z najbliższej okolicy małe gryzonie i owady co powoduje zubożenie zasobów pokarmowych. Zubożenie zasobów spowoduje ograniczenie liczebności gatunków priorytetowych. Jest to przykład niebezpośredniego wpływu inwestycji na obszar NATURA 2000, często lekceważony w raportach ocen oddziaływania na środowisko, które postulują brak wpływu inwestycji na obszar NATURA 2000.

Kolejnym problemem jest brak planu zarządzania obszarem NATURA 2000. Plan zarządzania jest planem rozwoju gospodarczego i społecznego danego obszaru w poszanowaniu założeń planu ochrony obszaru. Chroniąc przyrodę nie można zapominać o potrzebach ludności żyjącej na danym obszarze. W chwili obecnej nie ma współpracy gmin obszaru NATURA 2000 w celu rozwoju obszaru. Być może jest to wynikiem słabej samoorganizacji gmin. Gminy czekają na inicjatywę odgórną a przede wszystkim za ustalenie planów ochrony, w konsultacjach których będą musiały partycypować.

Niepokojący jest także brak przepływu informacji pomiędzy jednostkami administracji państwowej i terytorialnej. Istnieją plany rozwoju województwa, ale nie ma współpracy w ich realizacji. Mieszkańcy obszaru nie zostali objęci rzetelną akcją informacyjną na temat NATURY 2000 ani przed powołaniem obszaru ani po jego powołaniu. Zwiększa to frustrację mieszkańców, którzy zostali postawieni przed faktem dokonanym, który wpływa na ich życie. Rolnicy są informowani o możliwościach dodatkowych dopłat w związku z NATURA 2000, ale zazwyczaj nie znają szczegółów i nie zdają sobie sprawy z faktu, że dodatkowe dopłaty nie przynależą wszystkim rolnikom obszaru i ich uzyskanie wymaga zaangażowania z ich strony oraz pewnych początkowych inwestycji. Mieszkańcy nie są także wspierani w kwestii rozwoju działalności gospodarczej i różnicowania, zachęty do rozwoju agroturystyki, małej gastronomii, wykorzystania walorów środowiska naturalnego. Często nie zdają sobie nawet sprawy z tego, że miejsce, w którym żyją od urodzenia może być atrakcyjne. To powoduje ich bierność. Gminy nie mają zasobów finansowych ani wiedzy aby indywidualnie realizować programy informacyjne i aktywizujące

społeczeństwo. Wskazana byłaby współpraca gmin należących do obszaru. Wydaje się, że najrozsądniejszym wyjściem byłoby powołanie administracji obszaru NATURA 2000 na wzór administracji parków krajobrazowych, której zadaniem byłoby:

- zarządzanie i nadzór nad działaniami ochronnymi na terenie obszaru NATURA 2000
- organizacja współpracy pomiędzy gminami i koordynacja ich działań,
- inicjowanie projektów przeprowadzanie akcji promocyjnych obszaru NATURA 2000
- inicjowanie projektów i przeprowadzanie działań aktywizacyjnych wśród ludności zamieszkującej obszar, pobudzanie współpracy mieszkańców dla celów wzrostu atrakcyjności turystycznej regionu
- dbanie o przepływ informacji pomiędzy instytucją zarządzającą obszarem a gminami i ludnością miejscową,
- koordynowanie działalności organizacji pozarządowych działających na terenie obszaru NATURA 2000
- wspieranie inicjatyw społecznych i indywidualnych systemem mikro dotacji
- poszukiwanie dodatkowych źródeł finansowania działań na terenie obszaru NATURA 2000

Administracja taka mogłaby mieć uprawnienia wyrażania opinii o inwestycjach na terenie obszaru NATURA 2000, jednak bez zdolności do wydawania decyzji administracyjnej, ale opinia administracji byłaby wiążąca dla organu decyzyjnego.

Administracja taka mogłaby powstać w ramach jednostki organizacyjnej powołanej przez zarządzającego obszarem NATURA 2000, albo w wyłoniona w wyniku konkursu na wykonywanie zadań publicznych. Mogłaby także powstać oddolnie jako organ utworzony przez związek gmin należących do obszaru NATURA 2000. Powinna być wyposażona w podstawowy budżet na realizację działań ochronnych i administracyjnych.. Fundusze na realizację innych działań, np. aktywizacji i szkoleń pozyskiwałaby w ramach konkursów w ramach programów operacyjnych.

Byłaby to taka swoista służba ochrony obszaru NATURA 2000. pierwsza instancja, do której mogliby zgłaszać się mieszkańcy, organizacje pozarządowe, gminy i turyści oraz inwestorzy po informacje na temat możliwości pozyskiwania funduszy unijnych, zdobywanie opinii na temat możliwości inwestowania na obszarze NATURA 2000, oraz o zasobach turystycznych i przyrodniczych obszaru.

Brak współpracy między administracją rządową, terytorialną i mieszkańcami, nawet

na najatrakcyjniejszym turystycznie obszarze Natura 2000 zaprzepaści szansę na rozwój zrównoważony, jeśli zarządzanie obszarem nie będzie miało skoordynowanego charakteru mieszkańcy nie będą potrafili dojść do porozumienia w sprawie strategii rozwoju zrównoważonego dla regionu, lub będą niezdrowo ze sobą rywalizować w branży turystycznej oraz nie będą potrafili wspólnie działać np. w kierunku promocji obszaru.

Jeśli w ciągu najbliższych dwóch lat nic się nie zmieni - zostaną zaprzepaszczone szanse na rozwój obszaru z pomocą obecnych programów operacyjnych. Będzie postępować dalsza marginalizacja obszarów NATURA 2000 i wykluczenie społeczne i gospodarcze ich mieszkańców. Najważniejsze są obecnie trzy kroki:

- uchwalenie planu ochrony obszaru NATURA 2000
- stworzenia na jego podstawie strategii rozwoju obszaru
- powołanie administracji obszaru, do sprawnego zarządzania ochrona przyrody i koordynacji rozwoju.

6.2 Wykorzystanie funduszy unijnych na lata 2017-2013 dla rozwoju obszaru NATURA 2000, na przykładzie obszaru NATURA 2000 „Ostoja Warmińska”.

Zarządzanie obszarami NATURA 2000 i zapewnienie im należytej ochrony jest obowiązkiem państw członkowskich i powinno być finansowane ze środków własnych państw. Jednakże Artykuł 8 Dyrektywy Siedliskowej daje możliwość współfinansowania tego typu działań ze środków wspólnotowych, jeśli zaistnieje taka potrzeba. W tym celu został wydany specjalny Komunikat Komisji Europejskiej dla Rady i Parlamentu Europejskiego w sprawie finansowania sieci Natura 2000, przyjęty 15 lipca 2004 r., który zawiera wskazówki, w jaki sposób planować programowanie funduszy oraz jakie działania mogą być finansowane w ich ramach.

W Komunikacie Komisja Europejska proponuje, aby przyszłe współfinansowanie sieci Natura 2000 było włączone do istniejących instrumentów finansowych – tzw. 'opcja włączenia' ze względu na:

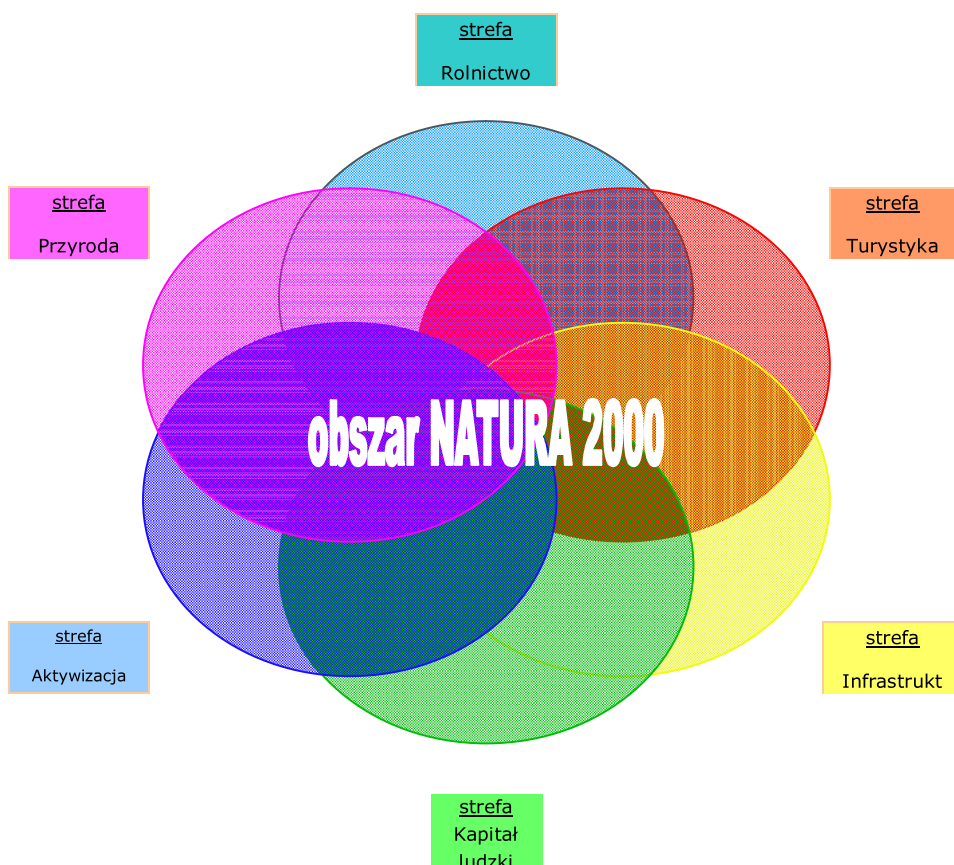
- włączenie w ten sposób zarządzania siecią Natura 2000 do szerokiego zakresu polityki zarządzania terenami w Unii Europejskiej,
- możliwość określenia priorytetów specyficznych dla każdego kraju członkowskiego oraz na rozwój polityki odzwierciedlającej krajową i regionalną specyfikę;

- umożliwienie uniknięcia dublowania i pokrywania się różnych instrumentów pomocy Wspólnoty, co wiąże się z uniknięciem trudności administracyjnych oraz kosztów transakcyjnych związanych z takim dublowaniem.

Akty prawne dla nowych funduszy na okres 2007–13 otwierają możliwości pozyskania znacznie większego finansowania dla projektów ochrony przyrody. Potrzeby finansowe związane z siecią Natura 2000 zostały jasno zidentyfikowane we wszystkich odpowiednich rozporządzeniach zaproponowanych przez Komisję Europejską w kontekście propozycji budżetowych na okres programowania 2007–13. Oznacza to, że władze krajowe oraz regionalne odpowiedzialne za planowanie programów wspieranych z funduszy UE, wraz z jednostkami zarządzającymi obszarami Natura 2000, powinny być zastanowić się w jaki sposób cele ochrony przyrody oraz zarządzanie siecią Natura 2000 można włączyć do planów rozwoju regionalnego, planów rozwoju obszarów wiejskich czy obszarów morskich.

W związku z tym przeanalizowano programy operacyjne funkcjonujące na terenie Rzeczypospolitej Polskiej pod kątem możliwości wykorzystania ich w celu rozwoju obszaru NATURA 2000 zarówno pod względem ochrony przyrody jak i pod względem rozwoju gospodarczego. Przegląd programów znajduje się w Załączniku nr 1.

Na podstawie badań terenowych i analizy SWOT wyłoniono sześć stref, w których powinien nastąpić rozwój, aby zapewnić zrównoważony rozwój lokalny i regionalny na terenie obszaru NATURA 2000.

Ryc 22. Schemat zależności stref rozwoju obszaru NATURA 2000

Strefa „Kapitał ludzki i zmniejszenie bezrobocia” to wszystkie działania zarówno lokalne, regionalne jak i ponad lokalne i ponad regionalne, które będą wpływać na rozwój wykształcenia mieszkańców obszaru NATURA 2000.

Strefa „Aktywizacja i współpraca” ma na celu koncentrację działań organizacji pozarządowych, działań samorządów lokalnych i inicjatyw mieszkańców mających na celu pobudzenie w społeczności poczucia współodpowiedzialności za rozwój obszaru NATURA 2000.

Strefa „Infrastruktura” to ogół działań osób prywatnych, przedsiębiorców, samorządów lokalnych i regionalnych, które mają na celu poprawę warunków życia mieszkańców Obszaru NATURA 2000.

Strefa „Rolnictwo” to działania mające na celu wspomoczenie rozwoju zrównoważonego rolnictwa na terenie obszaru NATURA 2000. Rolnictwo zrównoważone nastawione jest na produkcję żywności najlepszej jakości z poszanowaniem ochrony przyrody.

Strefa „Turystyka” to wypadkowa działania stref: „Infrastruktura”, „Kapitał ludzki”, „Aktywizacja i współpraca” oraz „Rolnictwo” i „Przyroda”. Rozwój tej strefy ma na celu umożliwienie turystom korzystania z produktów i usług oferowanych na terenie obszaru NATURA 2000 a wytworzonych w ramach pozostałych stref. Strefa „Turystyka” to wsparcie powstawania produktów turystycznych i ich szeroka promocja, także wsparcie dla indywidualnych inicjatyw takich jak powstawania gospodarstw agroturystycznych i działalności gospodarczej obsługującej ruch turystyczny: rękodzieło, pamiątkarstwo, gastronomia, usługi rekreacyjne.

Strefa „Przyroda” to ogół działań podejmowanych przez administrację państwową, samorząd wojewódzki, samorzady lokalne, organizacje pozarządowe, które, współpracując ze sobą dbają o integralność obszaru NATURA 2000. Dbanie to polega na takim gospodarowaniu przestrzenią i zasobami, aby nie naruszyć najcenniejszych elementów przyrodniczych, ponieważ unikalność przyrodnicza tego obszaru jest najmocniejszym atutem wyróżniającym dany region spośród innych regionów Polski. Daje możliwość konkurencyjności w stosunku do pozostałych regionów.

Wszystkie te sfery powinny być rozwijane równocześnie i w połączeniu z innymi, ponieważ efekty działania w każdej ze stref będą oddziaływać na inne strefy i warunkować ich rozwój. Na przykład: rozwój sfery Turystyka, nie będzie pełny jeśli jednocześnie, lub ciut wcześniej nie zostanie rozwinięta sfera Infrastruktura oraz Aktywizacja i Kapitał ludzki przy jednoczesnym działaniu w sferze Przyrody, aby zabezpieczyć podstawowe bogactwo regionu, dające mu szansę na rozwój.

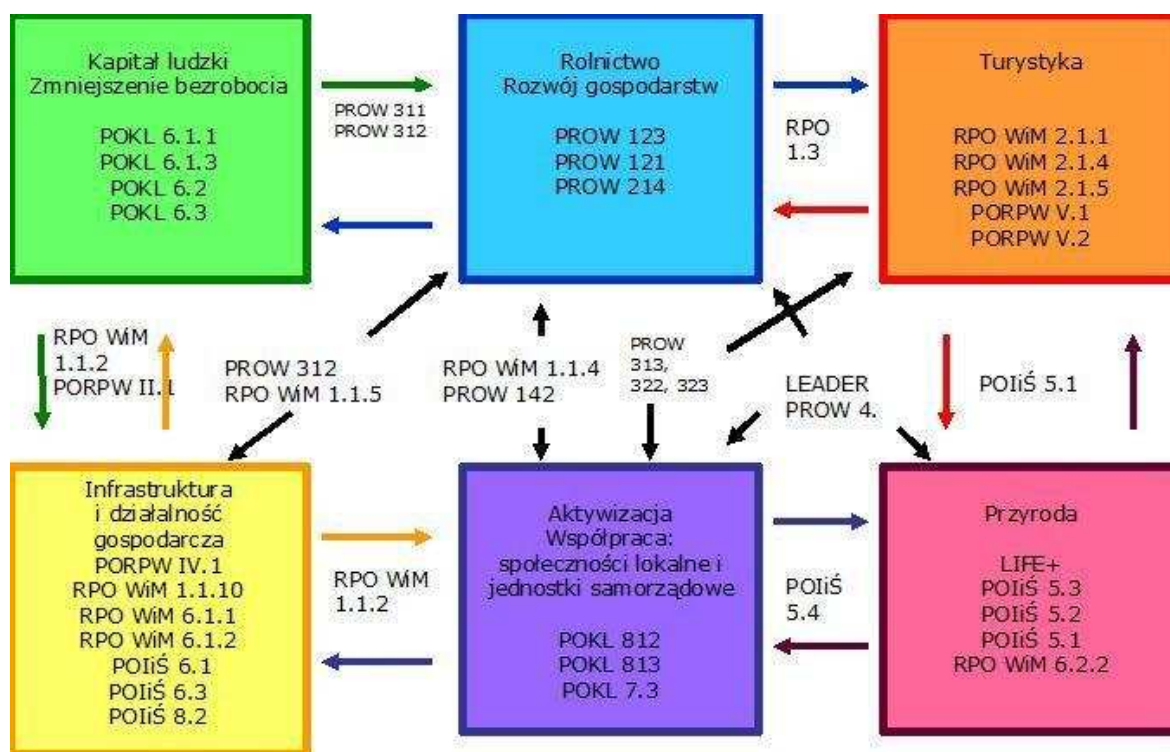
Tylko działanie zrównoważone i skoordynowane w tych obszarach będzie warunkować rozwój obszarów objętych ochroną przyrody, należących do sieci NATURA 2000, na których prowadzona jest także zwykła gospodarka ludzka. Zapobiegnie to marginalizacji obszaru i dalszemu ubożeniu ludności.

Aby zapewnić rozwój, ze względu na niski dochód na mieszkańca na terenie obszaru, należy poszukiwać zewnętrznych źródeł dofinansowania. Powinno to skutkować wykorzystywaniem funduszy unijnych z funduszy strukturalnych i funduszu celowego – rolnego.

Każdą z wyznaczonych stref można rozwijać wykorzystując odpowiednie fundusze unijne i programy operacyjne (patrz Załącznik nr 1).

Pod uwagę wzięto takie programy operacyjne jak:

- Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko (POIiŚ)
- Regionalny Program Operacyjny Warmia i Mazury (RPO WiM)
- Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej (PORPW)
- Program Operacyjny Kapitał Ludzki (POKL)
- Plan Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW)
- Instrument Finansowy Unii Europejskiej LIFE+ (LIFE+)

Ryc. 23. Schemat działań i poddziałań programów operacyjnych i planów, które można wykorzystać dla rozwoju obszaru NATURA 2000

Korzyści wynikające z realizacji inwestycji na terenie sieci Natura 2000:

- Wyłączny dostęp do instrumentu LIFE+ Naturę na działania ochrony przyrody.
- Preferencja w dostępie do środków Priorytetu V POIiŚ na ochronę przyrody;
- Dodatkowa punktacja w kwalifikacji wniosków do POIiŚ na monitoring środowiska, racjonalizację gospodarki odpadami, BAT i ochronę powietrza w przedsiębiorstwach
- Możliwość uzyskania dotacji na sieć kanalizacyjną nawet gdy wskaźnik

- koncentracji < 120 osób/km sieci
- Synergia z ochroną Natury 2000 – a tym samym z jedną z podstawowych polityk EU
 - wzmacnia argumentację na rzecz finansowania wszelkich innych
- proekologicznych projektów;
- Podwyższone o 5-15% płatności rolno-środowiskowe za pakiety ochrony cennych siedlisk przyrodniczych;
- Natura 2000 chroni przyrodę i pośrednio krajobraz – chroni podstawową bazę do rozwoju turystyki;
- Możliwość wykorzystania jako *eco-labeling*

Wszystkie zaprezentowane w Załączniku nr 1 programy operacyjne oraz ich działania i poddziałania stanowią szansę rozwoju dla każdego obszaru NATURA 2000 w Polsce, na którym prowadzona jest zwykła ludzka działalność. Obszary NATURA 2000 są jednak szczególnie predestynowane do spójnego wykorzystania funduszy strukturalnych i sektorowych ze względu na objęcie obszaru ochrona ze względu na konkretny walor przyrodniczy. Nadaje on spójną tematykę obszarów i charakteryzuje go. Zadaniem administracji samorządowej lub państwem jest zapewnienie realizacji planu zarządzania obszarem NATURA 2000. Plan zarządzania obszarem musi obejmować nie tylko zagadnienia ochrony przyrody, ale także przewidywać i planować kierunki rozwoju dla gospodarki obszaru. Zadania koordynacji działań prorozwojowych i zadań z zakresu ochrony przyrody powinno realizować lokalne administracje obszaru.

W Załączniku nr 2 umieszczono analizę możliwości finansowania inwestycji na obszarach Natura 2000, z innych środków niż unijne fundusze. Z analizy tej wynika iż dostępna jest bardzo szeroka oferta finansowania wkładu własnego na realizację inwestycji finansowanych z funduszy unijnych w formie dodatkowej dotacji lub kredytu. Jest to rozwiązanie zarówno dla samorządów jak i dla osób fizycznych oraz organizacji pozarządowych.

7 REKOMENDACJE

Na podstawie przeprowadzonych badań i analiz można stwierdzić, iż aby polskich regionach cennych przyrodniczo istnienie sieci Natura 2000 stało się szansą dla rozwoju regionalnego, a nie barierą należałoby:

- opracować plany rozwoju danego obszaru należącego do sieci Natura 2000

z uwzględnieniem nie tylko aspektów przyrodniczych, ale także z położeniem nacisku na aspekty społeczno-gospodarcze

- objąć obszary należące do sieci Natura 2000 specjalnym systemem zarządzania i administracji. Administracja powinna powstawać albo odgórnie, jako organ instytucji zarządzającej obszarem – w przypadku Polski jest to zazwyczaj wojewoda. Albo powstawać oddolnie, na zasadzie związku gmin znajdujących się na terenie obszaru. Dobrym sposobem administrowania obszarem jest też przekazanie uprawnień administracyjnych organizacji pozarządowej, która jest związana z obszarem i zna jego specyfikę. Przekazanie takie może zostać wykonane na podstawie konkursu na zarządzającego obszarem NATURA 2000, w celu przekazania zarządzającemu zakresu obowiązków administracji państwowej lub regionalnej.
- stworzyć lokalne centra informacyjno-koordynacyjne, których zadaniem byłoby nie tylko dostarczanie informacji na tematy związane z ochroną przyrody i dziedzictwem kulturowym turystą, ale także udzielanie pomocy w zakresie inwestycji oraz prowadzenia działalności gospodarczej dla mieszkańców terenu cennego przyrodniczo. Zadaniem takiego centrum koordynacyjnego powinna być realizacja zarówno zadań z zakresu ochrony przyrody jak i współpraca z samorządem lokalnym w zakresie rozwoju społeczno-gospodarczego obszaru oraz promocji jego walorów.
- stworzyć specjalne programów edukacyjne i promocyjne, których celem byłoby zwiększenie poziomu świadomości przyrodniczej mieszkańców oraz zachęcenie ich do podejmowania drobnej działalności gospodarczej (z poszanowaniem walorów środowiska) na obszarach cennych przyrodniczo
- skutecznie promować walory obszaru należącego do sieci Natura 2000 poza regionem, także w innych krajach (opracowanie planu/strategii promocji obszaru)
- zadaniem państwa w tym przypadku jest taka koordynacja i nadzór nad wykonywaniem programów operacyjnych, aby efekty ich działania powodując rozwój w jednym segmencie gospodarki nie powodowały szkód w innym. Przykładem negatywnym, z poprzedniego okresu programowania może być zezwolenie na zalesianie gruntów rolnych na terenach NATURA 2000 bez kontroli ze strony organu ochrony środowiska. Występuje tu konflikt interesów i wydatkowanie pieniędzy z funduszy unijnych na działania, które przynosząc korzyść jednostkom powodowały szkody w środowisku naturalnym i ingerowały w integralność obszarów NATURA 2000.
- ważna jest także edukacja nie tylko miejscowej ludności, zamieszkującej obszary

NATURA 2000 ale także szeroka edukacja społeczeństwa i administracji państwowej oraz pracowników wszystkich resortów odpowiedzialnych za realizację programów operacyjnych, aby zwracali szczególną uwagę na wpływ realizacji programów na obszary NATURA 2000

Podsumowując można stwierdzić, iż Natura 2000 to nie blokada rozwoju i inwestycji, ale filtr oddzielający inwestycje dobrze zaplanowane od źle zaplanowanych, szkodliwe od przyjaznych przyrodzie. Eliminacja inwestycji, których lokalizacja jest trudna w każdym innym miejscu poza siecią Natura 2000 to narzędzie wymuszające, by rozwój obszaru odbywał się w myśl założeń rozwoju zrównoważonego.

Czy Natura 2000 stanowi barierę w realizacji inwestycji?

NIE – jeśli inwestycja jest dobrze zaprojektowana, z pełnym poszanowaniem zasad ochrony środowiska i przyrody, nie szkodzi przyrodzie.

TAK – jeżeli inwestycja jest źle zaprojektowana, a środowisko potraktowano w sposób lekceważący.

Istnienie sieci Natura 2000:

- gwarantuje, że rozwój lokalny będzie rzeczywiście zrównoważony;
- chroni przyrodę – bazę dla turystyki i rolnictwa wysokiej jakości;
- może być „ekologiczną etykietą” służącą promocji miejsca
- wspiera „prośrodowiskowe rolnictwo”
- daje preferencje w dostępie do niektórych funduszy

Z drugiej strony na obszarach należących do sieci Natura 2000, wobec wysokich wymagań środowiskowych, realizacja inwestycji może być trudniejsza;

- inwestorzy z niektórych – szkodliwych dla środowiska - branż nie będą mieć możliwości realizacji inwestycji;
- rozwój lokalny może być mniej dynamiczny, za to bardziej zrównoważony;
- Natura 2000 tworzy dodatkowe, istotne uwarunkowanie zagospodarowania przestrzennego związane z występowaniem siedlisk i gatunków chronionych.

ZAŁĄCZNIK NR 1. PRZEGLĄD PROGRAMÓW UNIJNYCH UMOŻLIWIAJĄCYCH FINANSOWANIE ROZWOJU OBSZARU NATURA 2000

Polska jest największym beneficjentem środków unijnych w latach 2007-2013. Budżet przeznaczony na Polskę zajmuje 42% całkowitego budżetu polityki spójności.

Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko [...] stanowi jeden z programów operacyjnych będących podstawowym narzędziem do osiągnięcia celów założonych w Narodowych Strategicznych Ramach Odniesienia* przy wykorzystaniu środków Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego. Cechą charakterystyczną PO Infrastruktura i Środowisko jest integralne ujęcie problematyki podstawowej infrastruktury, która obejmuje infrastrukturę techniczną i zasadnicze elementy infrastruktury społecznej. Punktem wyjścia dla tak określonego zakresu programu jest zasada maksymalizacji efektów rozwojowych, uwarunkowana komplementarnym potraktowaniem sfery technicznej i społecznej w jednym nurcie programowym i realizacyjnym. Działania w ramach PO Infrastruktura i Środowisko są komplementarne do działań realizowanych w ramach 16 regionalnych programów operacyjnych, a także innych programów operacyjnych przygotowanych na lata 2007-2013, tj. Innowacyjna Gospodarka, Kapitał Ludzki, Rozwój Polski Wschodniej oraz programów Europejskiej Współpracy Terytorialnej.⁶

Celem Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia jest tworzenie warunków dla wzrostu konkurencyjności gospodarki polskiej opartej na wiedzy i przedsiębiorczości, zapewniającej wzrost zatrudnienia oraz wzrost poziomu spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej przez realizację następujących celów horyzontalnych:

- poprawa jakości funkcjonowania instytucji publicznych oraz rozbudowa mechanizmów
- partnerstwa;
- poprawa jakości kapitału ludzkiego i zwiększenie spójności społecznej;
- budowa i modernizacja infrastruktury technicznej i społecznej mającej podstawowe znaczenie
- dla wzrostu konkurencyjności Polski;

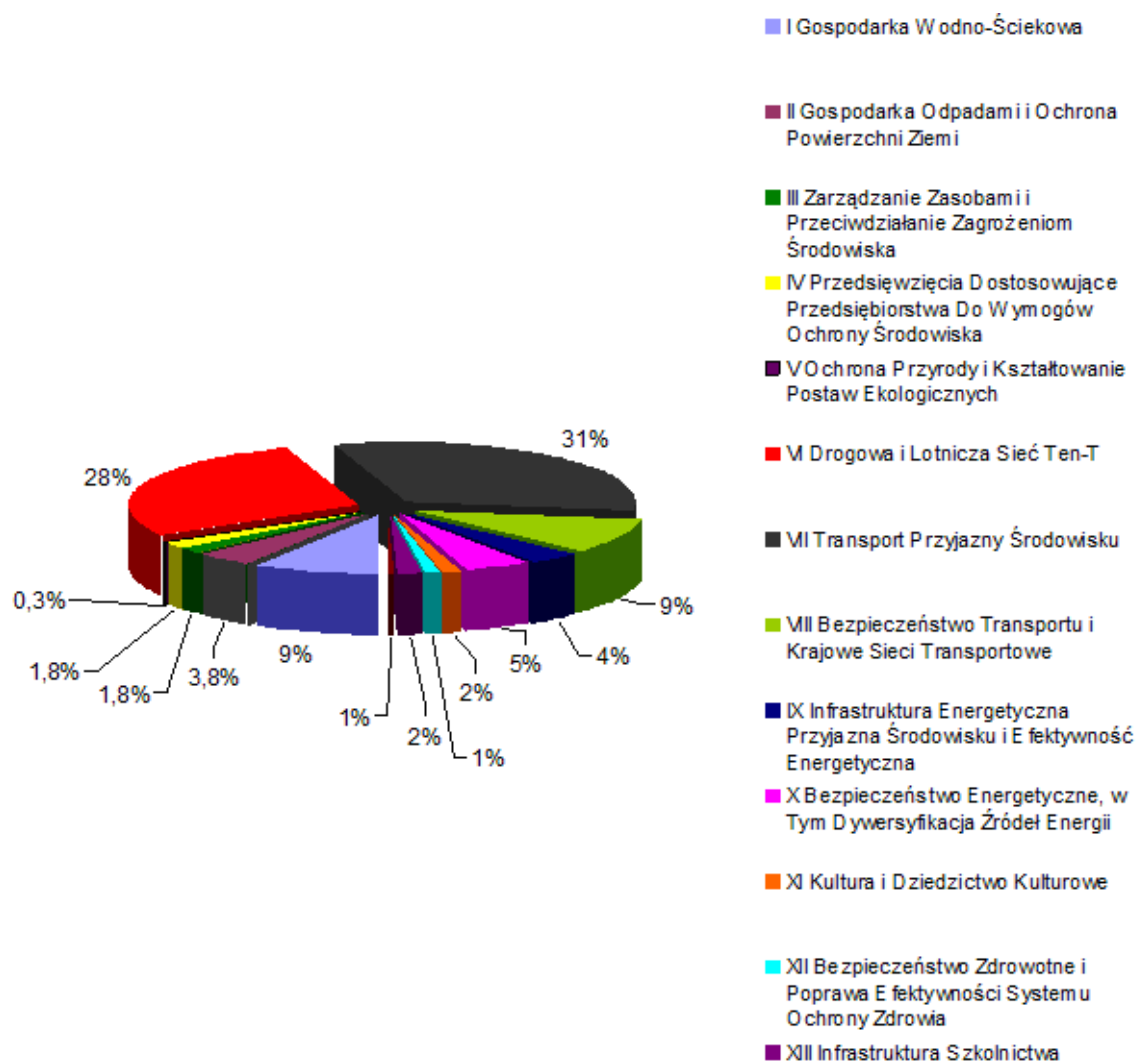
⁶ Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko – Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia na lata 2007-2013 – grudzień 2007 MRR

- podniesienie konkurencyjności i innowacyjności przedsiębiorstw, w tym szczególnie sektora
- wytwórczego o wysokiej wartości dodanej oraz rozwój sektora usług;
- wzrost konkurencyjności polskich regionów i przeciwdziałanie ich marginalizacji społecznej,
- gospodarczej i przestrzennej;
- wyrównywanie szans rozwojowych i wspomaganie zmian strukturalnych na obszarach
- wiejskich.

Łączna wielkość środków finansowych zaangażowanych w realizację Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko na lata 2007-2013 wyniesie 37,6 mld. euro, z czego wkład unijny wynosić będzie 27,9 mld. euro, zaś wkład krajowy – 9,7 mld. euro.

Osie priorytetowe PO Infrastruktura i Środowisko

- Oś Priorytetowa I: Gospodarka Wodno-Ściekowa
- Oś Priorytetowa II: Gospodarka Odpadami i Ochrona Powierzchni Ziemi
- Oś Priorytetowa III: Zarządzanie Zasobami i Przeciwdziałanie Zagrożeniom Środowiska
- Oś Priorytetowa IV: Przedsięwzięcia Dostosowujące Przedsiębiorstwa Do Wymogów Ochrony Środowiska
- Oś Priorytetowa V: Ochrona Przyrody i Kształtowanie Postaw Ekologicznych
- Oś Priorytetowa VI: Drogowa i Lotnicza Sieć Ten-T
- Oś Priorytetowa VII: Transport Przyjazny Środowisku
- Oś Priorytetowa VIII: Bezpieczeństwo Transportu i Krajowe Sieci Transportowe
- Oś Priorytetowa IX: Infrastruktura Energetyczna Przyjazna Środowisku i Efektywność Energetyczna
- Oś Priorytetowa X: Bezpieczeństwo Energetyczne, w Tym Dywersyfikacja Źródeł Energii
- Oś Priorytetowa XI: Kultura i Dziedzictwo Kulturowe
- Oś Priorytetowa XII: Bezpieczeństwo Zdrowotne i Poprawa Efektywności Systemu Ochrony Zdrowia
- Oś Priorytetowa XIII: Infrastruktura Szkolnictwa Wyższego
- Oś Priorytetowa XIV: Pomoc Techniczna –Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego

Ryc 24. Procentowy udział środków na poszczególne osie priorytetowe PO Infrastruktura i Środowisko

Największe fundusze przeznaczone zostały na rozwój infrastruktury komunikacyjnej: os VII Transport przyjazny środowisku – 31% budżetu i os VI Drogowa i lotnicza sieć TEN-T – 28%, oraz 9% na os VII Bezpieczeństwo transportu i krajowe sieci transportowe. Jest to uwarunkowane pilną potrzebą budowy nowych i remontu już istniejących dróg oraz rozwoju komunikacji samolotowej w obrębie kraju i połączeń z zagranicą z większej ilości miast niż dotychczas. Następną jest gałąź energetyczna: nowe źródła energii i wydajność produkcji energii – os IX i X - 4 i 5% budżetu dofinansowania. Duża grupa skupia osie zajmujące się rozwijaniem zadań gospodarki związanych z ochroną środowiska, to osie priorytetowe: I Gospodarka wodno-ściekowa 9% budżetu, następnie II. Gospodarka odpadami - 3,8%, III – Zarządzanie zasobami i przeciwdziałanie zagrożeniom środowiska – 1,8% oraz IV- Przedsięwzięcia dostosowujące przedsiębiorstwa

do wymogów ochrony środowiska – 1,8 %.

Infrastruktura społeczna obejmująca służbę zdrowia (oś XII), kulturę (oś XI) i infrastrukturę szkolnictwa wyższego (oś XIII) otrzyma 5% z budżetu dofinansowania.

Ochrona Przyrody i kształtowanie postaw ekologicznych będzie finansowane tylko przez 0,3% budżetu programu operacyjnego.

Projekty inwestycyjne, infrastrukturalne będą wspierane głównie z osi VI i VIII

Działanie 6.1: „Rozwój sieci drogowej TEN-T” - budowa odcinków autostrad, budowa odcinków dróg ekspresowych, przebudowa dróg krajowych do nośności 115 kN/oś,

Działanie 6.3: „Rozwój sieci lotniczej TEN-T” - budowa lub modernizacja terminali pasażerskich, budowa lub modernizacja infrastruktury lotniskowej, np.: pasów startowych, dróg kołowania, płyt lotniska, stanowisk postojowych,

Działanie 8.2.: „Drogi krajowe poza siecią TEN-T” - budowa dróg ekspresowych, przebudowa dróg krajowych, przebudowa lub budowa odcinków dróg krajowych w miastach na prawach powiatu, budowa obwodnic miast w ciągach dróg krajowych.

Są to projekty o skali regionalnej, ich beneficjentami są raczej duże firmy, jednostki samorządu wojewódzkiego, przedsiębiorstwa zajmujące się budową infrastruktury krajowej. Jednak projekty zrealizowane w ramach tego programu operacyjnego będą miały wpływ na dostępność obszaru NATURA 2000 dla turystów i możliwość wymiany towarowej obszaru z innymi regionami. Przede wszystkim należy inwestować w poprawę stanu technicznego infrastruktury drogowej i kolejowej oraz budowę infrastruktury lotniczej, która umożliwiłaby dostęp do regionu i obszaru mieszkańcom innych, czasami bardzo odległych regionów Europy i świata.

Instytucja pośredniczącą II stopnia dla osi VI i VIII jest Centrum Unijnych Projektów Transportowych (CUPT)⁷

W ramach tego programu operacyjnego mogą być realizowane projekty wspierające rozwój obszaru NATURA 2000, przede wszystkim projekty ochrony siedlisk i gatunków, czyli czynna ochrona przyrody z V osi priorytetowej. To przede wszystkim projekty

⁷ CUPT, <http://www.cupt.gov.pl>

odpowiadające działaniom 5.2 „Zwiększenie drożności korytarzy ekologicznych” i 5.3 „Opracowanie planów ochrony”.

Zwiększanie drożności korytarzy ekologicznych ma na celu utrzymanie łączności pomiędzy obszarami cennymi przyrodniczo-przed wszystkim obszarami NATURA 2000 - aby umożliwić migrację zwierząt pomiędzy tymi obszarami - wymianę genów i wędrówkę w poszukiwaniu pokarmu. Często na drodze takiej migracji stają inwestycje liniowe takie jak drogi i linie kolejowe. W ramach tego działania fundusze przeznaczone będą na budowę przejść dla zwierząt umożliwiających bezkolizyjne przekraczanie dróg i linii kolejowych. Minimalna wartość projektu - 400 tys. PLN, w przypadku przejść dla dużych i średnich ssaków - 2 mln. PLN. Maksymalna wartość projektu - 25 mln. euro. Beneficjentami dofinansowania mogą być: zarządcy dróg i linii kolejowych, jednostki rządowe i samorządowe, parki narodowe i krajobrazowe, organizacje pozarządowe. Wielkość dofinansowania: jednostki rządowe - 100%, jednostki samorządowe oraz organizacje pozarządowe - 85%.

Plan ochrony, który powstaje przy udziale środków z działania 5.3 jest najważniejszym dokumentem dla zachowania i ochrony obszaru NATURA 2000.

Brak planu ochrony dla obszaru NATURA 2000 „Ostoja Warmińska” jest główną przyczyną trudności i barier z jakimi zmagają się samorządy terytorialne na terenie „Ostoy Warmińskiej”, np. jeśli chodzi o wyznaczenie dokładnych granic obszaru, kiedy nie wiadomo dokładnie które działki należą jeszcze do obszaru NATURA 2000, a które już nie. Brak planu ochrony powoduje, że na terenie ostoi realizowane są czasami działania sprzeczne z założeniami ochrony obszaru. Przykładem może być niekontrolowane zalesianie terenów rolniczych na terenie Ostoy Warmińskiej. Zalesienia zajęły często obszary cenne dla ochrony bociana białego i innych zwierząt objętych ochroną na tym obszarze.

Działanie 5.1.: „Wspieranie kompleksowych projektów z zakresu ochrony siedlisk przyrodniczych (ekosystemów) na obszarach chronionych oraz zachowanie różnorodności gatunkowej”, może pomóc w organizowaniu ogólnodostępnej infrastruktury turystycznej na terenie obszaru, ponieważ w ramach tego działania finansowane będą przedsięwzięcia ukierunkowane na organizowanie aktywności turystycznej na obszarach chronionych poprzez budowę lub modernizację odpowiedniej infrastruktury, np. wyznaczanie szlaków turystycznych, budowa ścieżek

przyrodniczych na obszarach chronionych oraz innych form małej infrastruktury (zadaszenia, punkty widokowe, parkingi, ścieżki rowerowe, itp.).

Nadrzędnym celem tego rodzaju przedsięwzięć powinno być zabezpieczenie obszarów cennych przyrodniczo przed nadmierną i niekontrolowaną presją turystów. Minimalna wartość projektu – 400 tys. Zł, maksymalna wartość projektu – 25 mln. euro.

Działanie 5.4. – „Kształtowanie postaw społecznych sprzyjających ochronie środowiska, w tym różnorodności biologicznej”, w ramach którego wspierane są działania edukacyjne skierowane do społeczności lokalnych na obszarach chronionych, w szczególności należących do sieci Natura 2000, w celu budowy świadomości na temat potrzeby oraz właściwych metod ochrony przyrody, jak również korzyści z dobrze zachowanej przyrody i krajobrazu. Przewiduje się finansowanie kompleksowych, ponadregionalnych programów edukacji ekologicznej: imprez masowych, szkoleń oraz aktywnej edukacji dla grup zawodowych wywierających największy wpływ na przyrodę: przedsiębiorcy, rolnicy, leśnicy, projektanci.

Minimalna wartość projektów: - kampanie promocyjne oraz imprezy masowe 2 ml Zł, pozostałe - 400 tys. Zł. Maksymalna wartość projektu – 25 mln. euro.

Instytucja wdrażająca dla osi V jest Centrum Koordynacji Projektów Środowiskowych, które rozpisuje konkursy na projekty w ramach tej osi.⁸

Projekty finansowane z ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko mają zasięg regionalny i ogólnokrajowy, wpływają na rozwój infrastruktury regionalnej i krajowej. Większości tych funduszy nie będą mogły wykorzystać samorządy lokalne i mniejsze przedsiębiorstwa oraz organizacje samorządowe, ze względu na linie demarkacyjne – minimalne wartości projektów. Wykorzystywane będą przede wszystkim przez samorządy województwa i większe zakłady przemysłowe na inwestycje infrastrukturalne o dużej skali, ze względu na linie demarkacyjną określającą kwalifikowalność projektu do PO na podstawie progu wielkości projektu. Minimalna wartość projektu to zazwyczaj 400 tys. zł. Jednak koordynacja działań samorządów lokalnych i władz ponadregionalnych i wojewódzkich jest ważna dla rozwoju

⁸ CKPŚ: <http://www.ckps.pl>

danego obszaru. Zadanie wykorzystania tych funduszy dla dobra mieszkańców regionu leży w obowiązkach administracji wojewódzkiej i państwowej. Projekty ochrony przyrody mogą wykonywać organizacje pozarządowe dla ochrony siedlisk i gatunków na terenie obszaru NATURA 2000. Programami komplementarnymi dla POiŚ jest 16 regionalnych programów operacyjnych. W województwie warmińsko-mazurskim jest to Regionalny Program Operacyjny Warmia i Mazury.

Regionalny Program Operacyjny Warmia i Mazury na lata 2007-2013 jest dokumentem planistycznym [...], którego cel główny „Wzrost konkurencyjności gospodarki oraz liczby i jakości powiązań sieciowych” oraz cele szczegółowe wynikają wprost z podstawowego planu rozwojowego, jakim jest „Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego województwa warmińsko-mazurskiego do roku 2020”, stanowiąc kolejny już instrument jej wdrażania. Z drugiej strony służy osiągnięciu celów Polityki Spójności Unii Europejskiej na poziomie regionalnym, założeniach odnowionej Strategii Lizbońskiej*, Narodowych Strategicznych Ramach Odniesienia 2007-2013* wspierających wzrost gospodarczy i zatrudnienie, projekcie Strategii Rozwoju Kraju 2007-2015*.

Strategia Lizbońska powstała na szczycie Rady Europejskiej w Lizbonie w marcu 2000 roku. Zakłada uczynienie z Unii do 2010 r. najbardziej konkurencyjnej, dynamicznej, opartej na wiedzy, zdolnej do trwałego rozwoju z większą liczbą lepszych miejsc pracy gospodarki świata. Założenia mają być realizowane w trzech wymiarach: gospodarczym, społecznym i ekologicznym.⁹

Wymiar gospodarczy ma być rozwijany poprzez:

- Tworzenie społeczeństwa informacyjnego
- Tworzenie Europejskiego Obszaru Badań i Innowacji
- Tworzenie środowiska sprzyjającego tworzeniu i rozwojowi innowacyjnych przedsiębiorstw
- Reformy ekonomiczne na rzecz w pełni funkcjonującego rynku wewnętrznego
- Wydajne i zintegrowane rynki finansowe
- Koordynacja polityk makroekonomicznych: konsolidacja fiskalna, jakość finansów publicznych

Wymiar społeczny:

⁹ Opis Regionalnego Programu Operacyjnego „Warmia i Mazury” Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego <http://www.rpo.warmia.mazury.pl/>

- Edukacja dla życia i pracy w społeczeństwie opartym na wiedzy
- Więcej lepszych miejsc pracy w Europie: rozwój aktywnej polityki zatrudnienia
- Modernizacja opieki społecznej
- Promocja zaangażowania społecznego

Wymiar ekologiczny:

- Walka ze zmianami klimatycznymi
- Zapewnienie rozwoju transportu przyjaznego środowisku
- Walka z zagrożeniami dla zdrowia publicznego
- Bardziej odpowiedzialne wykorzystanie zasobów naturalnych ¹⁰

Strategia Rozwoju Kraju 2007-2015 (SRK), przyjęta 29 listopada 2006 roku przez Radę Ministrów, jest podstawowym dokumentem strategicznym określającym cele i priorytety polityki rozwoju w perspektywie najbliższych lat oraz warunki, które powinny ten rozwój zapewnić. Strategia Rozwoju Kraju jest nadrzędnym, wieloletnim dokumentem strategicznym rozwoju społeczno-gospodarczego kraju, stanowiącym punkt odniesienia zarówno dla innych strategii i programów rządowych, jak i opracowywanych przez jednostki samorządu terytorialnego.

Horyzont czasowy Strategii wykracza poza okres nowej perspektywy finansowej UE obejmując dodatkowo dwa lata, w trakcie których będą kontynuowane przedsięwzięcia finansowane ze środków unijnych przyznanych Polsce w budżecie na lata 2007-2013 (tzw. zasada n+2).¹¹

Cele Regionalnego Programu Operacyjnego Warmia i Mazury na lata 2007-2013 osiągnęte będą poprzez realizację działań w ramach siedmiu „merytorycznych” osi priorytetowych, wspartą środkami pomocy technicznej. Z uwagi na przyjętą przez Komisję Europejską, w nowym okresie programowym, zasadę monofunduszowości programów operacyjnych, współfinansowanie przedsięwzięć

¹⁰ Polskie Forum Strategii Lizbońskiej, <http://www.pfsl.pl>

¹¹ Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, www.mrr.gov.pl

środkami unijnymi pochodziło będzie wyłącznie z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego¹².

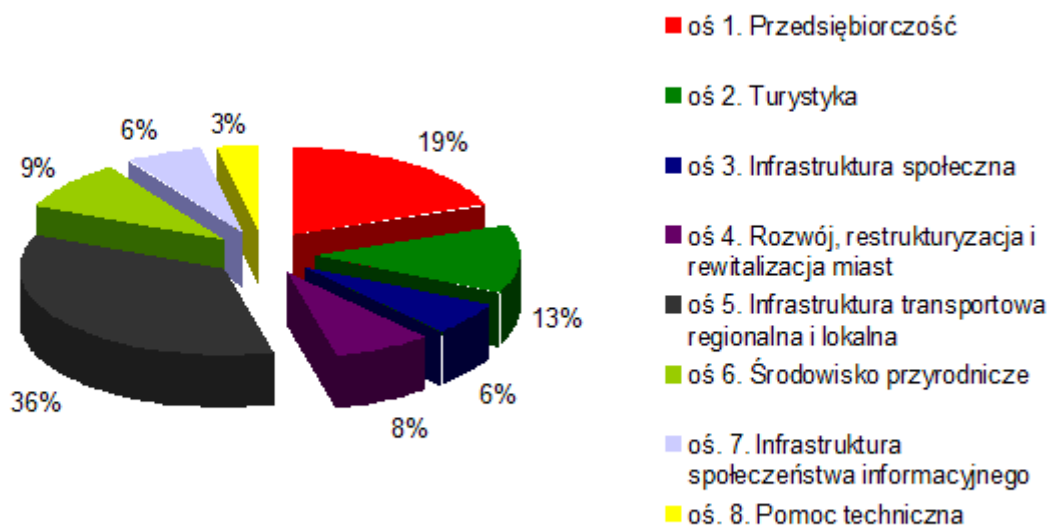
RPO Warmia i Mazury realizowany jest w ramach ośmiu osi priorytetowych:

- oś 1. Przedsiębiorczość
- oś 2. Turystyka
- oś 3. Infrastruktura społeczna
- oś 4. Rozwój, restrukturyzacja i rewitalizacja miast.
- oś 5. Infrastruktura transportowa regionalna i lokalna
- oś 6. Środowisko przyrodnicze
- oś 7. Infrastruktura społeczeństwa informacyjnego
- oś 8. Pomoc techniczna

Wartość środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego przeznaczona na realizację Regionalnego Programu Operacyjnego Warmia i Mazury na lata 2007 – 2013 wynosi 6,48% całkowitej alokacji tego funduszu w ramach 16 Regionalnych Programów Operacyjnych, tj. 1 036 542 041 euro.

¹² Regionalny Program Operacyjny Warmia i Mazury na lata 2007-2013, Zarząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego, listopad 2007 www.rpo.warmia.mazury.pl

Na realizację RPO Warmia i Mazury zaangażowane zostanie łącznie 1 538 480 048 euro.

Ryc. 25. Podział funduszy na dotacje dla poszczególnych osi priorytetowych RPO Warmia i Mazury

Największy udział mają inwestycje w infrastrukturę transportową, która jest najważniejsza dla rozwoju regionu, ponieważ produkty trzeba wywieźć do odbiorców a turystom należy zapewnić swobodny i bezpieczny dostęp do atrakcyjnych turystycznie regionów województwa. Inwestycje w transport są też bardzo kosztowne.

Przedsiębiorczość znajduje się na drugim miejscu pod względem udziału w budżecie RPO Warmia i Mazury. Rozwój regionu to przede wszystkim małe i średnie przedsiębiorstwa, które powinny być wspierane w swoim rozwoju i powstawaniu, i które będą tworzyć rynek pracy na terenie województwa. Oś Turystyka otrzyma 13% budżetu dofinansowania. Turystyka jest uważana za najważniejszą gałąź gospodarki województwa, która powinna być przede wszystkim wspierana. Równie ważne jest środowisko przyrodnicze, które wspierane będzie 9% budżetu RPO. Poprawa i utrzymanie wysokich walorów środowiska przyrodniczego warunkuje rozwój turystyki.

W RPO Warmia i Mazury znajduje się wiele działań, które mogą zostać wykorzystane dla rozwoju obszaru NATURA 2000.

W sferze rozwoju obszaru NATURA 2000 „Infrastruktura”:

Poddziałanie 6.1.2 „Gospodarka wodno-ściekowa” – projekty budowy, rozbudowy lub modernizacji oczyszczalni ścieków komunalnych, budowy i modernizacji systemów kanalizacji zbiorczej. Budowy i modernizacji systemów zaopatrzenia w wodę (tylko w uzasadnionych przypadkach jako element kompleksowego projektu, realizowanego łącznie z systemami odbioru ścieków).

Poddziałanie 6.1.1 „Gospodarka odpadami i ochrona powierzchni ziemi” – projekty związane z ochroną powierzchni ziemi poprzez: likwidację zagrożeń wynikających ze składowania odpadów, zagospodarowanie odpadów komunalnych i niebezpiecznych. wdrażanie segregacji, i wtórnego wykorzystania odpadów, budowę: punktów selektywnego zbierania odpadów komunalnych; składowisk jako elementów zakładu zagospodarowania odpadów; instalacji umożliwiających przygotowanie odpadów do procesów odzysku oraz unieszkodliwiania, itp., projekty polegające na likwidacji zagrożeń wynikających ze składowania odpadów i dostosowanie istniejących składowisk odpadów do obowiązujących przepisów.

Beneficjentami dofinansowania w ramach tych poddziałań mogą być: jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia, jednostki organizacyjne samorządu terytorialnego, przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe. Maksymalny poziom dofinansowania to 80%. Jednostką pośredniczącą jest Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Olsztynie.¹³

Projekty takie mogą być nawet realizowane poza obszarem NATURA 2000, w jego pobliżu – w ramach budowy, rozbudowy i modernizacji oczyszczalni ścieków, jeśli powstałe w ten sposób oczyszczalnie będą wykorzystywane przez mieszkańców obszaru NATURA 2000

W ramach rozwoju strefy „Infrastruktura” wykorzystać można także fundusze z osi I RPO WiM

Poddziałanie 1.1.10. „Przygotowanie stref przedsiębiorczości” - Kompleksowe przygotowanie terenu pod inwestycje z wyłączeniem inwestycji na terenach powojkowych i przemysłowych – tereny o powierzchni poniżej 40 ha. Czyli tworzenie terenów do powstawania centrów gospodarczych i inwestycyjnych na terenie gmin.

¹³ WFOŚiGW w Olsztynie, www.wfosigw.olsztyn.pl

Beneficjentami dofinansowania mogą być jednostki samorządu terytorialnego oraz ich związki i stowarzyszenia.

Poddziałanie 1.1.2. „Tworzenie parków technologicznych, przemysłowych i inkubatorów przedsiębiorczości” – można wykorzystać dla rozwoju dwóch stref: „Kapitał ludzki” i „Aktywizacja i współpraca”. Projekty w ramach tego poddziałania mają na celu tworzenie oraz rozwój parków technologicznych, przemysłowych i inkubatorów przedsiębiorczości o znaczeniu lokalnym i regionalnym. Budowę, rozbudowę i wyposażenie w aparaturę specjalistyczną infrastruktury parków technologicznych, przemysłowych i inkubatorów przedsiębiorczości. Beneficjentami dofinansowania mogą być: jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia, jednostki naukowe, organizacje pozarządowe.

Instytucją wdrażającą jest Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego¹⁴.

Dotacje w ramach RPO Warmia i Mazury udzielane są w formie refundacji kosztów poniesionych i to może być głównym problemem w realizacji projektów gdyż do zrealizowania projektu trzeba zgromadzić 100% kapitału a następnie można liczyć na refundację do 85% kosztów kwalifikowanych. W realiach polskich procedura udzielania refundacji jest znacznie rozciągnięta w czasie po realizacji projektu, co może zagrażać płynności finansowej jednostki.

Maksymalne dofinansowanie to 85% kosztów kwalifikowanych projektu. Maksymalna wartość projektu 16 mln. zł, minimalna kwota wsparcia 500 tys. zł a maksymalna kwota wsparcia 3, 4 mln. zł.

Poddziałanie 1.1.5. Wsparcie MŚP (małych i średnich przedsiębiorstw) - promocja produktów i procesów przyjaznych dla środowiska. Beneficjentami w ramach tego poddziałania mogą być mikro, mali i średni przedsiębiorcy. Dotacje przeznaczone mogą być na inwestycyjne dla mikroprzedsiębiorstw oraz małych i średnich przedsiębiorstw obejmujące: dokonywanie zasadniczych zmian produkcji, procesu produkcyjnego lub zmianę w zakresie świadczenia usług w zakresie ochrony środowiska, zakup urządzeń niezbędnych do unowocześnienia i rozwoju działalności przedsiębiorstwa w zakresie ochrony środowiska. Jest to działanie umożliwiające rozwój zarówno strefy infrastruktury jak i strefy Rolnictwa i Turystyki, ponieważ usługi przedsiębiorców wykonujących usługi w zakresie ochrony środowiska są

¹⁴ Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego, <http://www.rpo.warmia.mazury.pl>

wykorzystywane zarówno przez rolników, przetwórców jak i organizatorów turystyki, np. gospodarstw agroturystycznych. W przypadku tego poddziałania instytucją wdrażającą jest Warmińsko-Mazurska Agencja Rozwoju Regionalnego S.A. w Olsztynie.¹⁵

Rozwój strefy „Rolnictwo” i strefy „Aktywizacja” można finansować przez realizację projektów w ramach poddziałania 1.1.4. Budowa i rozbudowa klastrów o znaczeniu lokalnym i regionalnym. Poddziałanie ma na celu wsparcie tworzenia i rozwoju powiązań w formie klastrów poprzez inicjowanie powiązań, wspólne inwestycje oraz działania marketingowe.

Beneficjentami mogą być: jednostki naukowe, szkoły wyższe, organizacje pozarządowe, instytucje otoczenia biznesu, przedsiębiorcy.

Klasy są to grupy niezależnych przedsiębiorstw, które podejmują wspólne przedsięwzięcia gospodarcze. Może być to np. grupa rolników, producentów pewnego rodzaju produktu rolnego i przetwórców, którzy dostarczają surowców i produkują produkty oraz wspólnie dbają o ich dystrybucję dzieląc się zyskami.

Minimalna kwota wsparcia to 100 tys. zł a maksymalna stopa wsparcia 1 mln. zł. Formą dofinansowania jest refundacja do 85% kosztów kwalifikowanych projektu. Instytucją wdrażającą jest Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego.

Cała strefa „Turystyka” może być wspierana z RPO Warmia i Mazury z udziałem takich poddziałań jak:

Poddziałanie 2.1.1. „Baza noclegowa i gastronomiczna” - dotacje inwestycyjne dla przedsiębiorstw obejmujące budowę, rozbudowę, modernizację (w tym przebudowę)

bazy noclegowej wszystkich typów (budynki i wyposażenie), inwestycje w zakresie bazy gastronomicznej, obejmujące prace modernizacyjne (w tym przebudowę), rozbudowę i budowę obiektów, a także zakup wyposażenia dla takich obiektów. Beneficjentami poddziałania mogą być mali i średni przedsiębiorcy. Minimalna kwota wsparcia powyżej 200 tys. zł na obszarach nieobjętych PROW i powyżej 300 tys. zł na obszarach objętych PROW. Maksymalna wartość dofinansowania to 50% kosztów kwalifikowanych projektu.

¹⁵ ARiMR, www.arimr.gov.pl

Oddział regionalny ARiMR w Olsztynie, <http://www.wmarr.olsztyn.pl>

Poddziałanie 2.1.4. „Publiczna infrastruktura turystyczna i okołoturystyczna” - projekty obejmujące inwestycje w publiczną infrastrukturę turystyczną i okołoturystyczną, polegające na: – zagospodarowaniu i oznakowaniu szlaków i atrakcji turystycznych, stanic wodnych, zagospodarowanie nieczynnych linii kolejowych nieużywanych do innych celów niż, zagospodarowanie brzegów jezior.

Poddziałanie 2.1.5. „Dziedzictwo kulturowe” – renowacja, odbudowa obiektów dziedzictwa kulturowego o potencjale turystycznym wraz z zagospodarowaniem terenów je otaczających; adaptacja obiektów dziedzictwa kulturowego o potencjale turystycznym polegająca na unowocześnianiu form ich wykorzystania wraz z zagospodarowaniem terenów je otaczających; zakup wyposażenia wpływającego na unowocześnienie obiektów projekty polegające na zabezpieczeniu przed zagrożeniami obiektów dziedzictwa kulturowego.

Beneficjentami mogą być: jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia, jednostki organizacyjne jednostek samorządu terytorialnego, administracja rządowa, organizacje pozarządowe, PGL Lasy Państwowe i jego jednostki organizacyjne. Minimalna kwota wsparcia wynosi powyżej 500 tys. zł a maksymalne dofinansowanie to 85% kosztów kwalifikowanych. Dofinansowanie w formie refundacji. Instytucja wdrażająca jest Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko – Mazurskiego.

Rozwój strefy „Turystyka” i „Rolnictwo” można wspierać wykorzystując możliwości dofinansowanie z działania 1.3 RPO Warmia i Mazury - Działanie 1.3. „Wspieranie wytwarzania i promocji produktów regionalnych”, wspieranych przez projekty takie jak: wspieranie kreowania produktów regionalnych związanych z województwem warmińsko – mazurskim.

Przygotowanie programów promocji markowych produktów związanych z województwem warmińsko – mazurskim, projekty związane z marketingiem regionalnym (promocja regionalnej gospodarki poprzez organizację wydarzeń regionalnych i ponadlokalnych) Uczestnictwo w targach, konferencjach, seminariach wystawach itp.

Organizacja i promocja wydarzeń lokalnych i regionalnych. Projekty takie mogą składać: mikro, mali i średni przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe, jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia, instytucje otoczenia biznesu.

Beneficjenci mogą liczyć na dofinansowanie do 85% kosztów kwalifikowanych. Minimalna kwota wsparcia 10 tys. zł, maksymalna 1,5 mln zł. Instytucja wdrażająca jest

Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko – Mazurskiego

Poddziałanie 6.2.2 „Bezpieczeństwo ekologiczne” daje możliwość finansowania działań korzystnych dla ochrony przyrody na terenie obszaru NATURA 2000. W tym poddziałaniu przewiduje się finansowanie projektów kompleksowych mających na celu zwolnienie szybkości odpływu wód opadowych oraz zwiększenie retencyjności zlewni rzek, zaprzestanie w uzasadnionych przypadkach melioracji, przywrócenie naturalnego koryta rzecznego, w tym cofnięcie regulacji koryta. Maksymalna wartość projektu, w przypadku projektów: budowy, modernizacji i poprawy stanu technicznego urządzeń przeciwpowodziowych – wartość projektu poniżej 40 mln. zł. Maksymalny poziom dofinansowania kosztów kwalifikowanych to 85%. Beneficjentami mogą być: jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia, jednostki organizacyjne jednostek samorządu terytorialnego, administracja rządowa, organizacje pozarządowe, PGL Lasy Państwowe i jego jednostki organizacyjne.

Instytucją wdrażającą jest Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Olsztynie.¹⁶

Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej powstał jako dodatkowe wsparcie dla najslabiej rozwiniętych gospodarczo regionów Polski, jako dodatkowe źródło wsparcia, o które mogą się ubiegać jednostki działające w tych regionach.

Celem głównym Programu jest: „przyspieszenie tempa rozwoju społeczno-gospodarczego Polski Wschodniej w zgodzie z zasadą zrównoważonego rozwoju”.

¹⁶ WFOŚiGW w Olsztynie (<http://www.wfosigw.olsztyn.pl>)

Województwa objęte programem Rozwój Polski Wschodniej

Ryc 26. Województwa objęte programem Rozwój Polski Wschodniej
[<http://www.fundusze-strukturalne.gov.pl>]

Cel główny Programu osiągnąć będzie przez realizację celów szczegółowych, którymi są:

- Stymulowanie rozwoju konkurencyjnej gospodarki opartej na wiedzy.
- Zwiększenie dostępu do Internetu szerokopasmowego w Polsce Wschodniej.
- Rozwój wybranych funkcji metropolitalnych miast wojewódzkich.
- Poprawa dostępności i jakości powiązań komunikacyjnych województw Polski Wschodniej.
- Zwiększenie roli zrównoważonej turystyki w gospodarczym rozwoju makroregionu.
- Optymalizacja procesu wdrażania PO Rozwój Polski Wschodniej.

Obszary wsparcia w ramach programu:

Oś priorytetowa I: Nowoczesna gospodarka

Oś priorytetowa II: Infrastruktura społeczeństwa informacyjnego

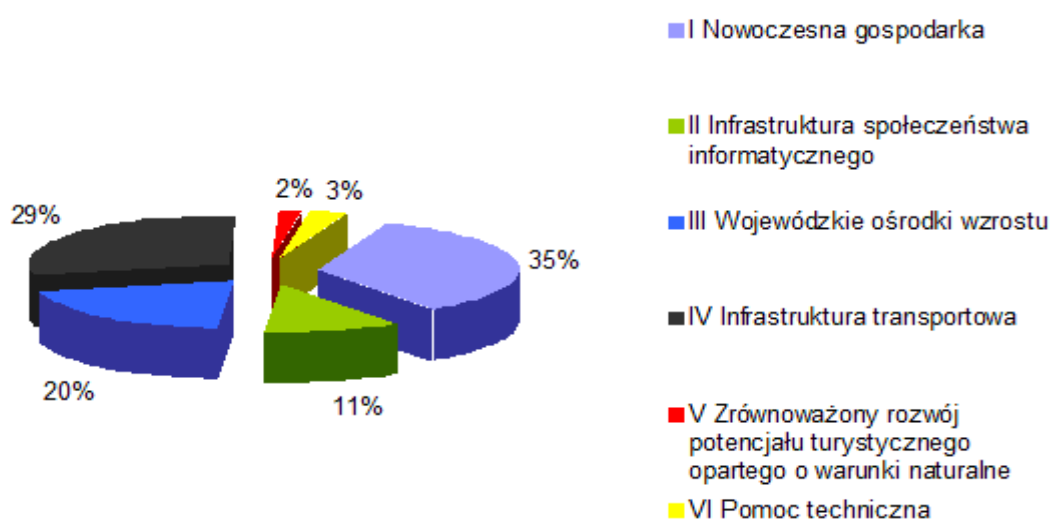
Oś priorytetowa III: Wojewódzkie ośrodki wzrostu

Oś priorytetowa IV: Infrastruktura transportowa

Oś priorytetowa V: Zrównoważony rozwój potencjału turystycznego opartego o warunki naturalne

Oś priorytetowa VI: Pomoc techniczna ¹⁷

W realizację Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej na lata 2007-2013 zostanie zaangażowanych 2 675,05 mln. Euro, w tym m.in.: ze środków Unii Europejskiej (Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego (EFRR)) – 2 273,79 mln. Euro; z publicznych środków krajowych – 401,26 mln. Euro.

Ryc. 27. Podział środków w Programie Rozwój Polski Wschodniej

W ramach Programu Rozwój Polski Wschodniej projekty realizować będą:

- szkoły wyższe;
- jednostki samorządu terytorialnego oraz związki i stowarzyszenia z ich udziałem;
- jednostki naukowe, w tym podstawowe jednostki organizacyjne szkół wyższych;
- jednostki badawczo-rozwojowe, w tym jednostki Polskiej Akademii Nauk;
- przedsiębiorcy;

¹⁷ Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej 2007-2013, Narodowe strategiczne Ramy Odniesienia 2007-2013, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, 2 październik 2007, www.mrr.gov.pl

- organizacje pozarządowe;
- Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad;
- instytucje ważne dla regionów z punktu widzenia rozwoju regionalnego, w tym:
 - urzędy statystyczne, biura planowania przestrzennego;
 - organizacje turystyczne;
 - instytucje otoczenia biznesu i innowacji (agencje i fundacje rozwoju regionalnego i lokalnego, kluby biznesu, centra obsługi inwestorów, izby gospodarcze, centra transferu technologii, parki technologiczne, parki przemysłowe; inkubatory przedsiębiorczości);
- Instytucja Zarządzająca Programem – Ministerstwo Rozwoju Regionalnego oraz Instytucja Pośrednicząca i inne instytucje wyznaczone do wdrażania Programu;
- organy administracji rządowej.

Na rozwój strefy „Infrastruktura” i strefy „Kapitał ludzki” wykorzystać można działanie II.1 „Sieć szerokopasmowa Polski Wschodniej”. Celem działania jest: zwiększenie dostępu do Internetu instytucji publicznych, przedsiębiorstw i mieszkańców obszarów peryferyjnych zagrożonych „wykluczeniem cyfrowym”. Zwiększenie lub umożliwienie dostępu do Internetu w peryferyjnych obszarach, jakim jest obszar NATURA 2000 Ostoja warmińska, może doprowadzić do rozwoju usług telepracy na tym terenie oraz usług innowacyjnych związanych z informatyzacją, przetwarzaniem danych, rozwój technologii nieingerujących. Projekt składać się będzie z dwóch komponentów dotyczących: budowa ponadregionalnej sieci szerokopasmowej składającej się z 5 regionalnych sieci szkieletowych województw Polski Wschodniej, szkolenie osób zagrożonych „wykluczeniem cyfrowym” (jako uzupełnienie działania). Beneficjenci działania to jednostki samorządu terytorialnego. Grupy docelowe – bezpośrednio korzystające z pomocy: jednostki samorządu terytorialnego, związki i stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego, przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe, mieszkańcy województw Polski Wschodniej zagrożeni „wykluczeniem cyfrowym”, pracownicy i klienci instytucji publicznych. Dofinansowanie może sięgać 95%. Za realizację tego działania odpowiedzialne jest Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, co nie znaczy, że jednostki samorządu terytorialnego nie mogą wpływać na Ministerstwo aby intensyfikować jego działania.

Rozwój strefy „Infrastruktura” wspierać może też działanie IV.1 „Infrastruktura drogowa”. Celem działania jest poprawa powiązań z krajowym i międzynarodowym

układem transportowym co zapewniłoby łatwiejszy dostęp turystów do obszaru i możliwość wyprowadzania produktów z terenu obszaru na cały kraj i za granicę. Środki z działania mogą być przeznaczone na budowę i przebudowę remont dróg krajowych i regionalnych oraz lokalnych. Beneficjentami mogą być: jednostki samorządu terytorialnego, związki i stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego, Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad. Dofinansowanie może sięgać 85%. Minimalna wartość projektu to minimum 8 mln. złotych na projekty obejmujące wyłącznie budowę lub rozbudowę obwodnic. Dla pozostałych projektów – minimum 20 mln. zł.

Wydaje się, że duże szanse dla rozwoju strefy „Turystyka” stwarza oś priorytetowa V: „Zrównoważony rozwój potencjału turystycznego opartego o warunki naturalne”. Polska Organizacja Turystyczna realizować będzie działanie V.1 Promowanie zrównoważonego rozwoju turystyki. Działanie ma na celu stworzenie jednolitego planu promocji turystyki na obszarze województw objętych Programem Operacyjnym Rozwój Polski Wschodniej. Początkową fazą projektu jest identyfikacja atrakcji turystycznych województw wschodnich, znalezienie dla nich rynków zbytu i promocja. Zadaniem przedsiębiorców, administracji terytorialnej obszaru NATURA 2000 jest dostarczenie informacji na temat atrakcji turystycznych już istniejących i planów rozwoju turystyki na swoim obszarze, czyli ścisła współpraca z Polską Organizacją Turystyczną. Ostatecznymi beneficjentami działania mają być przedsiębiorcy z sektora turystyki turyści, jednostki samorządu terytorialnego, regionalne organizacje turystyczne.

Na rozwój strefy „Turystyka” wpłyną też projekty do działania V.2 „Trasy rowerowe”. Beneficjentami tego działania mogą być: jednostki samorządu terytorialnego, związki i stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego, instytucje i organizacje ważne z punktu widzenia rozwoju turystyki, ochrony przyrody itp. Projekty będą obejmować wytyczanie i oznakowanie tras rowerowych oraz budowę, i inne roboty budowlane w zakresie dróg (ścieżek) dla rowerów o utwardzonej nawierzchni, które umożliwią bezpieczne przemieszczanie się turysty rowerowego oraz połączą miejsca kluczowe z punktu widzenia ruchu rowerowego (dworce kolejowe, autobusowe, parkingi, atrakcje turystyczne); budowa i montaż podstawowej infrastruktury towarzyszącej tj. stojaków na rowery, wiat postojowych.

Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej jest realizowany głównie przez podmioty administracji państwowej, które mają za zadanie stworzenie dokumentacji i przygotowanie projektów indywidualnych do realizacji. Działają na rzecz regionu. Zadaniem regionu w tym wypadku jest ścisła współpraca

z tymi organizacjami w celu udzielenia informacji na temat potrzeb i potencjału regionu.

Instytucją Pośredniczącą dla Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej jest Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości (PARP). W ramach PARP dla inicjatyw z osi I i II jest Zespół Infrastruktury Nowoczesnej Gospodarki, a w ramach osi priorytetowej III, IV i V – Zespół projektów i Infrastrukturalnych¹⁸.

Program Operacyjny Kapitał Ludzki może przede wszystkim wspierać strefę „Kapitał Ludzki”. POKL stanowi jeden z elementów systemu realizacyjnego Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia 2007–2013, których celem strategicznym jest: tworzenie warunków do wzrostu konkurencyjności gospodarki opartej na wiedzy i przedsiębiorczości zapewniającej wzrost zatrudnienia oraz wzrost poziomu spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej.

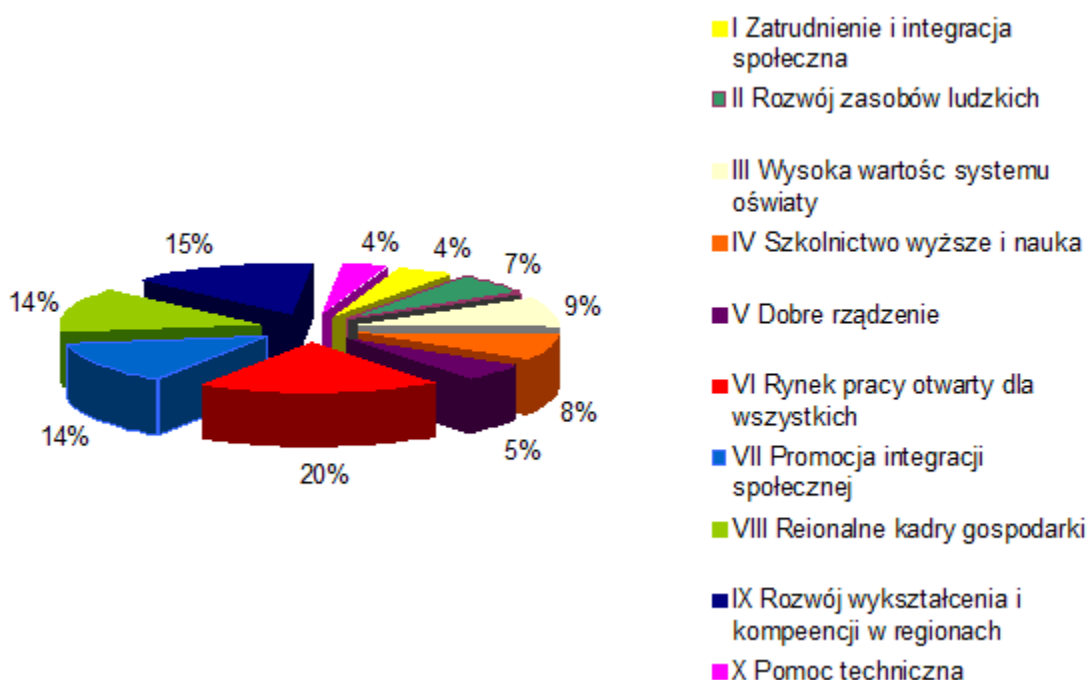
PO Kapitał Ludzki realizuje swoje założenia poprzez dziesięć priorytetów:

- Priorytet I: Zatrudnienie i integracja społeczna
- Priorytet II: Rozwój zasobów ludzkich i potencjału adaptacyjnego przedsiębiorstw oraz poprawa stanu zdrowia osób pracujących
- Priorytet III: Wysoka jakość systemu oświaty
- Priorytet IV: Szkolnictwo wyższe i nauka
- Priorytet V: Dobre rządzenie
- Priorytet VI: Rynek pracy otwarty dla wszystkich
- Priorytet VII: Promocja integracji społecznej
- Priorytet VIII: Regionalne kadry gospodarki
- Priorytet IX: Rozwój wykształcenia i kompetencji w regionach
- Priorytet X: Pomoc techniczna

Zgodnie z NSRO, łączna wielkość środków finansowych zaangażowanych w realizację Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki w latach 2007–2013 wyniesie ok. 14,6% całości środków przeznaczonych na realizację programów operacyjnych, tj. 11 420 207 059 EUR.

¹⁸ PARP, <http://www.parp.gov.pl> .

W ramach Programu ok. 60% alokowanych środków zostanie przeznaczonych na wsparcie realizowane przez regiony, zaś pozostałe ok. 40% środków będzie wdrażane sektorowo przez odpowiednie resorty¹⁹.

Ryc 28. Podział procentowy środków w Programie Operacyjnym Kapitał Ludzki

Największe nakłady przeznaczono na priorytet VI – „Rynek pracy otwarty dla wszystkich”, bo aż 20% budżetu. Priorytety regionalne: VII i IX otrzymały odpowiednio 14 i 15% dofinansowania. Także promocja integracji społecznej obejmuje 14% budżetu. Priorytety oświatowe otrzymały w sumie 16% budżetu. Zatrudnienie i integracja oraz rozwój zasobów ludzkich mają do wykorzystania 11% budżetu. Zwrócono także uwagę na doskonalenie kadry administracyjnej, na co przeznaczony jest priorytet V i przeznaczone 5% budżetu.

Fundusze które można uzyskać z Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki można wykorzystać dla rozwoju strefy „Kapitał ludzki”, „Aktywizacja i współpraca” oraz „Infrastruktura”.

Na rozwój strefy „Kapitał ludzki” na terenie obszaru NATURA 2000 należy wykorzystać przede wszystkim poddziałania:

¹⁹ Szczegółowy opis priorytetów Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007 – 2013, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, marzec 2008, www.mrr.gov.pl

6.1.1 Wsparcie osób pozostających bez zatrudnienia na regionalnym rynku pracy

6.1.3 Poprawa zdolności do zatrudnienia oraz podnoszenie poziomu aktywności zawodowej osób bezrobotnych

Oraz działania:

6.2 Wsparcie oraz promocja przedsiębiorczości i samozatrudnienia

6.3 Inicjatywy lokalne na rzecz podnoszenia poziomu aktywności zawodowej na obszarach wiejskich

„Wsparcie osób pozostających bez zatrudnienia na regionalnym rynku pracy” - poddziałanie 6.1.1 POKL powinno zostać wykorzystane na projekty organizacji warsztatów oraz szkoleń z zakresu technik aktywnego poszukiwania pracy, wsparcie psychologiczno-doradcze osób wchodzących i powracających na rynek pracy, realizacja programów aktywizacji zawodowej poprzez pośrednictwo pracy i poradnictwo zawodowe, staże i praktyki zawodowe, szkolenia prowadzące do podniesienia, uzupełnienia lub zmiany kwalifikacji zawodowych, subsydiowanie zatrudnienia, upowszechnianie i promocja alternatywnych i elastycznych form zatrudnienia oraz metod organizacji pracy, np. telepracy.

Podobnie poddziałanie 6.1.3 „Poprawa zdolności do zatrudnienia oraz podnoszenie poziomu aktywności zawodowej osób bezrobotnych”, które realizowane w ramach projektów prowadzonych przez powiatowe urzędy pracy mają na celu: prowadzenie szkoleń dla bezrobotnych, organizację staży i przygotowania zawodowego w miejscu pracy, prac interwencyjnych. W ramach tych projektów powiatowe urzędy pracy mogą też przyznawać jednorazowe dotacje na podjęcie działalności gospodarczej, w tym także pomoc prawną, konsultacje i doradztwo związane z podjęciem działalności gospodarczej.

Beneficjentami poddziałania 6.1.1 mogą być wszystkie podmioty gospodarcze, także osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą lub oświatową.

Minimalna wartość projektu to 50 tyś. zł a poziom dofinansowania 85%. Instytucją pośredniczącą jest wojewódzki urząd pracy.

Poddziałania te dają możliwość przeszkolenia pracowników do obsługi ruchu turystycznego w regionie.

„Wsparcie oraz promocja przedsiębiorczości i samozatrudnienia”, działanie 6.2, pozwoli na zwiększenie aktywności przedsiębiorczej mieszkańców regionu. Celem działania, według Szczegółowego Opisu Priorytetów Programu, jest: promocja

oraz wspieranie inicjatyw i rozwiązań zmierzających do tworzenia nowych miejsc pracy oraz budowy postaw kreatywnych, służących rozwojowi przedsiębiorczości i samozatrudnienia. Projekty konkursowe w ramach działania będą obejmować wsparcie dla osób zamierzających rozpocząć działalność gospodarczą (w tym na założenie spółdzielni lub spółdzielni socjalnej) poprzez doradztwo (indywidualne i grupowe) oraz szkolenia umożliwiające uzyskanie wiedzy i umiejętności potrzebnych do założenia prowadzenia działalności gospodarczej oraz dofinansowanie na rozpoczęcie działalności gospodarczej do 40 tys. zł na osobę zakładającą działalność gospodarczą i po 20 tys. zł dla każdego z członków spółdzielni socjalnej (o ile każdy z członków jest osobą zakładającą działalność gospodarczą), wsparcie pomostowe od pół roku do 12 miesięcy wypłacane uczestnikom projektu na pokrycie kosztów takich jak: opłaty składek ubezpieczenia społecznego, koszty wynajmu pomieszczeń, inne koszty prowadzenia działalności, itp.

Ponadto projektu mogą obejmować działania promocyjne dotyczące samozatrudnienia i upowszechniania dobrych praktyk z tego zakresu.

Działanie 6.3 ma na celu podniesienie zdolności do zatrudnienia oraz aktywności zawodowej osób zamieszkujących na obszarach wiejskich poprzez przygotowanie ich do podjęcia pracy w zawodach pozarolniczych oraz wykorzystania szans związanych z powstawaniem nowych miejsc pracy na obszarach wiejskich. Dotyczy to zwłaszcza osób długotrwale bezrobotnych, np. byłych pracowników PGR, objętych długotrwałym bezrobociem strukturalnym i wręcz bezradnością nabytą, osób, które obecnie korzystają tylko z pomocy społecznej i prac dorywczych. Dotyczy także osób objętych tzw. „bezrobociem ukrytym”, pracowników w rodzinnych gospodarstwach rolnych, często bez wykształcenia ale posiadających pewne umiejętności, niestety nieposiadających uprawnień, np. spawacze z długoletnią praktyką, którzy samodzielnie nauczyli się spawania, ale nie posiadają niezbędnych uprawnień, które pozwalałyby na podjęcie pracy w tym zakresie.

Projekty obejmować będą:

- inicjatywy przyczyniające się do aktywizacji zawodowej mieszkańców obszarów wiejskich,
- poprawy zdolności do zatrudnienia, wsparcie lokalnych inicjatyw informacyjnych, szkoleniowych i doradczych, promujących aktywizację zawodową na poziomie lokalnym
- rozwój dialogu, partnerstwa publiczno-społecznego i współpracy na rzecz rozwoju zasobów ludzkich na poziomie lokalnym.

Beneficjentami w obu przypadkach mogą być wszystkie podmioty, w tym osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą oraz działalność oświatową. Minimalna wartość projektu w działaniu 6.2 to 50 tys złotych. W działaniu 6.3 maksymalna wartość projektu to 50 tys zł. Pomoc przyznawana jest w formie zaliczki. Odbiorcami usług powstałych w wyniku realizacji projektów są:

- osoby fizyczne zamierzające rozpocząć prowadzenie działalności gospodarczej (z wyłączeniem osób, które posiadały zarejestrowaną działalność gospodarczą w okresie 1 roku przed przystąpieniem do projektu), w tym w szczególności:
 - osoby pozostające bez zatrudnienia przez okres co najmniej kolejnych 12 miesięcy w ciągu ostatnich dwóch lat
 - kobiety (w tym zwłaszcza powracające oraz wchodzące po raz pierwszy na rynek pracy po przerwie związanej z urodzeniem i wychowaniem dzieci)
 - osoby do 25 roku życia
 - osoby niepełnosprawne
 - osoby po 45 roku życia
 - osoby zamieszkujące w gminach wiejskich i miejsko – wiejskich oraz mieszkańcy miast do 25 tys. mieszkańców zamierzające podjąć zatrudnienie w obszarach niezwiązanych z produkcją roślinną i/lub zwierzęcą
 - społeczności lokalne aktywnie działające na obszarach wiejskich na rzecz aktywizacji zawodowej mieszkańców obszarów wiejskich
 - podmioty działające na obszarach wiejskich na rzecz na rzecz aktywizacji zawodowe mieszkańców tych obszarów.²⁰

Następna strefa, w której można wykorzystać fundusze z Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki jest strefa „Aktywizacji i współpracy”. Wykorzystać można tu środki przeznaczone na realizację priorytetu VII Promocja integracji społecznej oraz priorytetu VIII Regionalne kadry gospodarki.

W ramach priorytetu VII – działanie 7.3 „Inicjatywy lokalne na rzecz aktywnej integracji”.

²⁰ Szczegółowy opis priorytetów Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007 – 2013, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, marzec 2008, www.mrr.gov.pl

W ramach priorytetu VIII – działanie 8.1 „Rozwój pracowników i przedsiębiorstw w regionie”.

Poddziałanie 8.1.2 Wsparcie procesów adaptacyjnych i modernizacyjnych w regionie

Poddziałanie 8.1.3 Wzmacnianie lokalnego partnerstwa na rzecz adaptacyjności

Działanie 7.3 „Inicjatywy lokalne na rzecz aktywnej integracji” ma na celu wsparcie rozwoju inicjatyw na rzecz aktywizacji i integracji społeczności lokalnych, przyczyniające się do realizacji strategii rozwoju kapitału ludzkiego na terenach wiejskich.

W ramach działania finansowane będą projekty przyczyniające się do integracji społecznej mieszkańców obszarów wiejskich, wsparcia inicjatyw lokalnych o charakterze informacyjnym, szkoleniowym, promocyjnym (np. w formie szkoleń spotkań, seminariów) mających na celu przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu mieszkańców obszarów wiejskich oraz rozwój dialogu, partnerstwa publiczno-społecznego i współpracy na rzecz rozwoju zasobów ludzkich na poziomie lokalnym. Beneficjentami mogą być wszystkie podmioty w tym osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. Odbiorcami usług powstałych w wyniku realizacji konkursu są mieszkańcy gmin wiejskich, miejsko – wiejskich oraz miast do 25 tys. mieszkańców, społeczności lokalne aktywnie działające na obszarach wiejskich na rzecz przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu mieszkańców tych obszarów, podmioty działające na obszarach wiejskich na rzecz przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu mieszkańców tych obszarów. Maksymalna wartość projektu to 50 tys. zł.

Działanie 8.1 Rozwój pracowników i przedsiębiorstw w regionie, będący częścią priorytetu VIII może służyć rozwojowi strefy Aktywizacji i współpracy społeczności lokalnej zamieszkującej obszar NATURA 2000.

Poddziałanie 8.1.2 Wsparcie procesów adaptacyjnych i modernizacyjnych w regionie ma na celu pomoc w tworzeniu partnerstw lokalnych z udziałem m.in. przedsiębiorstw, organizacji pracodawców, związków zawodowych, jednostek samorządu terytorialnego, urzędów pracy i innych środowisk, mających na celu opracowanie i wdrażanie strategii przewidywania i zarządzania zmianą gospodarczą na poziomie lokalnym i wojewódzkim. Także wsparcie dla pracodawców przechodzących procesy adaptacyjne i modernizacyjne, realizowane w formie tworzenia i wdrażania programów zwolnień monitorowanych (outplacement), w tym szkoleń i doradztwa zawodowego podnoszenie świadomości pracowników i kadr zarządzających modernizowanych firm w zakresie

możliwości i potrzeby realizacji projektów wspierających procesy zmian poprzez szkolenia i doradztwo szkolenia przekwalifikowujące i usługi doradcze w zakresie wyboru nowego zawodu i zdobycia nowych umiejętności zawodowych (w tym indywidualne plany działań i pomoc w wyborze odpowiedniego zawodu i miejsca zatrudnienia) szkolenia i doradztwo dla przedsiębiorców wspomagające proces zmiany profilu działalności przedsiębiorstwa badania i analizy dotyczące trendów rozwojowych i prognozowania zmian gospodarczych zachodzących w regionie, w szczególności tworzenia i likwidacji miejsc pracy oraz formułowania właściwych mechanizmów zaradczych, upowszechnianie wyników tych badań i analiz oraz związana z nimi wymiana informacji.

Poddziałanie 8.1.3 Wzmacnianie lokalnego partnerstwa na rzecz adaptacyjności, będzie także sprzyjał rozwojowi strefy „Aktywizacja i współpraca” realizując cele poddziałania, czyli tworzenia sieci współpracy dla wzmacniania dialogu społecznego i inicjatyw podejmowanych wspólnie na poziomie lokalnym i regionalnym przez organizacje pracodawców i przedstawicielstwa pracownicze, mających na celu zwiększanie zdolności adaptacyjnych

pracowników i przedsiębiorców, w szczególności w zakresie:

- organizacji pracy
- form świadczenia pracy
- promocji podnoszenia kwalifikacji zawodowych
- godzenia życia zawodowego i prywatnego (np. możliwość świadczenia pracy w domu, tzw. telepraca, chałupnictwo, rękodzieło, spółdzielnie chałupnicze i rękodzielnicze)
- promowanie społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw, w szczególności w odniesieniu do lokalnego rynku pracy, warunków pracy pracowników i środowiska naturalnego
- upowszechnianie na poziomie lokalnym i regionalnym idei flexicurity.

Flexicurity to idea, która ma zapewnić wysokie bezpieczeństwo zatrudnienia na każdym etapie życia zawodowego, jednocześnie ułatwiając rozwój kariery w warunkach dynamicznych zmian rynkowych. Model flexicurity obejmuje nowoczesne rozwiązania

prawne w zakresie zawierania umów z pracownikami, stosowania aktywnych instrumentów rynku pracy, kształcenia ustawicznego, połączone ze wsparciem socjalnym w przypadku utraty pracy²¹.

Minimalna wartość projektów w obu poddziałaniach, jak i w całym działaniu 8.1 to 50 tys. zł. W poddziałaniu 8.1.2. beneficjentami mogą być wszystkie podmioty, w tym osoby prowadzące działalność gospodarczą a w poddziałaniu 8.1.3. beneficjentami mogą być partnerzy społeczni (organizacje pracodawców i przedstawicielstwa pracownicze). Grupy docelowe realizowanych projektów to: pracodawcy i pracownicy przedsiębiorstw, organizacje pracodawców, przedstawicielstwa pracownicze, jednostki samorządu terytorialnego, instytucje rynku pracy, społeczność lokalna, organizacje pozarządowe.

Realizacja projektów w tych poddziałaniach pomoże stworzyć plan rozwoju gospodarczego obszaru oraz pomoże miejscowym przedsiębiorcom zmienić rodzaj działalności i przekwalifikować personel w takim kierunku, aby ich działalność była spójna z celami rozwoju gospodarczego. Może pomóc też we wdrażaniu technologii i form zarządzania przedsiębiorstwem, które w jak najmniejszym stopniu będą oddziaływać na środowisko

Instytucją wdrażającą dla działań i poddziałań osi VI, VII, VII i IX PO Kapitał Ludzki są odpowiednie wojewódzkie urzędy pracy. W przypadku województwa warmińsko-mazurskiego jest to Wojewódzki Urząd Pacy w Olsztynie²².

Bardzo dobrym instrumentem pozwalającym na rozwój obszaru NATURA 2000 o charakterze wiejskim jest **Plan Rozwoju Obszarów Wiejskich**. Pomimo, że w poprzednim okresie planowania niektóre działania szkodziły i nadal mogą szkodzić zachowaniu walorów przyrodniczych obszaru NATURA 2000. Takim działaniem były np. niekontrolowane zalesienia terenów rolniczych, których dofinansowywanie na terenach obszarów NATURA 2000 jest zabronione w obecnym okresie planowania, ale nadal zagrażają niekontrolowane i promowane programy rolnictwa ekologicznego, np. ekologiczna uprawa orzecha włoskiego, która prowadzona jest często na kilkuset hektarach użytków rolnych, które mogłyby być albo były wykorzystywane uprzednio w sposób sprzyjający ochronie gatunków priorytetowych na terenie obszaru NATURA 2000.

²¹ Wojewódzki Urząd Pracy w Katowicach, <http://www.esil.pl>

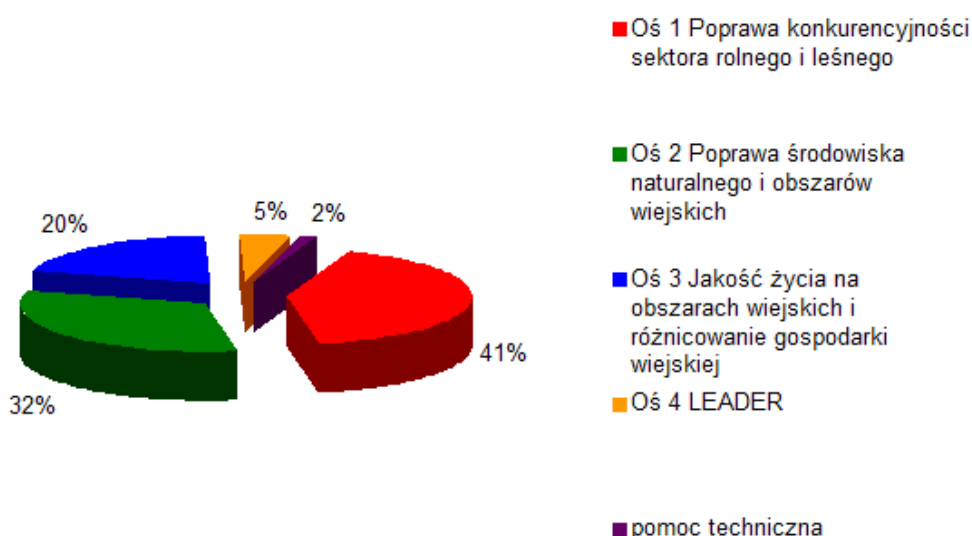
²² Wojewódzki Urząd Pracy w Olsztynie, <http://www.up.gov.pl>

Niestety sytuacja taka będzie trwać tak długo, jak długo nie będzie planu ochrony obszaru NATURA 2000 i nie będzie faktycznej władzy administracyjnej czuwającej nad obszarem.

Celem stworzenia Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich jest wsparcie rolników i społeczności wiejskich w rozwoju gospodarczym i społecznym. Poprzez system dopłat PROW wspiera produkcje rolną i pomaga przekształcać gospodarstwa w taki sposób, aby mogły być konkurencyjne na rynku europejskim oraz aby mogły spełniać wymogi ochrony środowiska, higieny żywności oraz zdrowotności i dobrostanu zwierząt. PROW wspiera zarówno rolników indywidualnych jak i społeczności lokalne oraz rozwój gmin wiejskich udostępniając im fundusze na rozwój infrastruktury. PROW wspiera także procesy przekształcania struktury gospodarczej wsi wspierając inicjatywy w kierunku odchodzenia od aktywności rolniczej na rzecz prowadzenia działalności gospodarczej w sektorze usług i przetwórstwa.

Priorytety Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013

- Oś 1 Poprawa konkurencyjności sektora rolnego i leśnego
- Oś 2 Poprawa środowiska naturalnego i obszarów wiejskich
- Oś 3 Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej
- Oś 4 LEADER²³

Ryc 29. Podział środków w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na poszczególne osie.

²³ Program Rozwoju Obszarów Wiejskich PROW 2007-2013, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, lipiec 2007, www.minrol.gov.pl

Środki z PROW mają na celu przede wszystkim wsparcie gospodarstw rolnych i unowocześnianie rolnictwa w Polsce, będą zatem przede wszystkim mogły wpływać na strefę Rolnictwo. Będą wpływać także na rozwój stref: Kapitał ludzki, Aktywizacja i współpraca (zwłaszcza oś 4. LEADER) oraz, poprzez wspieranie różnicowania działalności gospodarczej na terenach wiejskich, może wpływać na strefę Turystyki. Dopłaty rolno-środowiskowe oraz dopłaty na modernizacje gospodarstw rolnych będą wpływać na strefie Przyroda, ich pozytywny wpływ na tę strefę będzie możliwy tylko gdy dopłaty będą wykorzystywane w sposób rozsądny a uprawy i sposoby gospodarowania na terenach rolniczych będą zgodne z założeniami planu ochrony obszaru.

Oś 1 „Poprawa konkurencyjności sektora rolnego i leśnego” zawiera zarówno działania mające na celu poprawę materialnych warunków funkcjonowania gospodarstw jak i działania mające na celu zwiększenie wiedzy, którą dysponują rolnicy. Działania z tej osi mogą być wykorzystywane przede wszystkim w stymulowaniu rozwoju strefy Rolnictwo i gospodarstwa rolne, Aktywizacja i współpraca oraz Kapitał ludzki.

Na strefę „Rolnictwo i gospodarstwa rolne” można wykorzystać przede wszystkim fundusze zgromadzone w działaniach:

- 121. Modernizacja gospodarstw rolnych
- 123. Zwiększanie wartości dodanej podstawowej produkcji rolnej i leśnej
- 214. Program rolno-środowiskowy (Płatności rolno-środowiskowe)

Programy rolno-środowiskowe są systemem dodatkowych dopłat obszarowych i dopłat specjalnych do hodowli zwierząt gospodarskich zagrożonych wymarciem.

W ramach obszarów NATURA 2000 najkorzystniejszymi pakietami rolno-środowiskowymi są:

- Pakiet 2. Rolnictwo ekologiczne
- Pakiet 3. Ekstensywne trwałe użytki zielone
- Pakiet 5. Ochrona zagrożonych gatunków ptaków i siedlisk przyrodniczych na obszarach Natura 2000
- Pakiet 7. Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych zwierząt w rolnictwie
- Pakiet 8. Ochrona gleb i wód
- Pakiet 9. Strefy buforowe

Pakiet 2. „Rolnictwo ekologiczne” jest korzystny ze względu na możliwość przekształcenia średnich gospodarstw rodzinnych w gospodarstwa ekologiczne.

Po przekształceniu tych gospodarstw można by stworzyć klaster producentów żywności ekologicznej jednoczący rolników i przetwórców, dystrybutorów i usługodawców.

Pakiet 3. „Łąki ekstensywne” daje możliwość uzyskania dodatkowych dopłat, do 500 zł/ha do trwałych użytków zielonych. Sposób wykorzystywania rolniczego tych użytków ze wcześniejszym terminem wypasu i pierwszego pokosu w stosunku do pakietu 5. jest korzystniejszy jeśli chodzi o ochronę siedlisk bociana białego. Bociany białe, które nie gniazdują na łąkach, ale poszukują tam pożywienia, są zależne od wcześniejszego wypasania i koszenia łąk, ponieważ wtedy mają szansę na zdobycie większej ilości pokarmu. Zerują na owadach, małych ssakach, gadach i płazach wypłaszanych podczas prac polowych. Okres od połowy maja jest okresem wylęgu młodych, gdy znacznie wzrasta zapotrzebowanie na pokarm. Pakiet 5., pomimo nazwy: „Ochrona zagrożonych gatunków ptaków i siedlisk przyrodniczych na obszarach Natura 2000” sprzyja bardziej ochronie gatunków gniazdujących na łąkach, w związku z tym termin wypasu i pierwszego pokosu jest przesunięty. Pierwszego pokosu na łąkach można dokonać dopiero po 1 sierpnia. Jest to bardzo późny termin, kiedy trawy są już znacznie wyrosłe i zdrewniałe. Siano uzyskane z tak późnego pokosu nie ma wartości odżywczych i nie jest wartościowe dla rolników, którzy (jak pokazują wyniki badań ankietowych) zajmują się głównie hodowlą bydła mlecznego. Pakiet podobny do tego można realizować także poza obszarami NATURA 2000, ale wtedy dopłaty do hektara są w wysokości 80% dopłaty przewidzianej dla pakietu 5. W powszechnym mniemaniu, tzw. „dopłaty do ptaków i do łąk” przynależą się rolnikom niejako automatycznie, ze względu na samo położenie działki rolnej na terenie obszaru NATURA 2000. w rzeczywistości otrzymanie takich dopłat jest związane z przeprowadzeniem inwentaryzacji botanicznej lub ornitologicznej na łąkach i dopłaty można dostać dopiero po zakwalifikowaniu do dopłat w wyniku przeprowadzonej inwentaryzacji. Może się okazać, że pomimo iż gospodarstwo leży w całości na terenie obszaru NATURA 2000, żadne z jego użytków zielonych nie zakwalifikuje się do dopłat z pakietu 5. w takich wypadkach korzystniejsze jest zastosowanie pakietu 3.

Pakiet 7. „Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych zwierząt w rolnictwie” jest korzystny dla rolników ze względu na możliwość otrzymania dopłat do hodowanych zwierząt. Na terenie obszaru NATURA 2000 „Ostoja warmińska” na którym popularna jest hodowla bydła i koni popularne byłyby warianty 7.1 i 7.2 ochrony zagrożonych lokalnych ras bydła i lokalnych ras koni. Zwierzęta te odznaczają się także większą żywotnością, wytrzymałością, odpornością na niekorzystne warunki meteorologiczne, nie potrzebują specjalistycznej paszy i mogą być żywione wyłącznie produktami, które produkuje

samo gospodarstwo (co jest ważne jeśli chodzi o rolnictwo ekologiczne). Hodowla koni przyczyniłaby się do rozwoju usług turystycznych: jeździectwa i wycieczek konnych, np. zaprzęgami.

Hodowla i przetwórstwo produktów mlecznych z gospodarstw ekologicznych i od ras lokalnych mogłoby być produktem regionalnym, charakterystycznym dla tego regionu.

Dość popularnym wśród rolników pakietem jest pakiet 8. „Ochrona gleb i wód”, który jest realizowany na użytkach ornych, polega na planowaniu poplonów na użytkach rolnych po zbiorze upraw głównych.

Pakiet 9. „Strefy buforowe” ma na celu ochronę i zapewnienie stref buforowych wokół zbiorników wodnych, które mają zapobiegać eutrofizacji tych zbiorników w związku ze spływem substancji biogennej z powierzchni uprawnych. Miedze i zadrzewienia śródpolne, oczka wodne i obszary wokół nich są miejscami występowania różnorodności biologicznej w krajobrazie rolniczym. Są rezerwuarem pokarmu dla bocianów białych i innych zwierząt chronionych na terenie obszaru NATURA 2000. Utrzymywanie enklaw różnorodności biologicznej wzmacnia też odporność upraw na pojawy szkodników, ponieważ w tych enklawach zamieszkują zazwyczaj ich naturalni wrogowie, redukujący ich ilość, poza tym strefy buforowe stanowią przeszkodę w przenoszeniu się chorób pomiędzy uprawami.

Rolnik może otrzymać ok. 2000 zł za 1 hektar strefy buforowej, czyli 40 zł za 100 mb (metrów bieżących) strefy o szerokości 2 metrów i 100 zł za 100 mb strefy o szerokości 5 metrów.

Wszystkie pakiety rolno-środowiskowe wpływają na strefy „Rolnictwo i gospodarstwa rolne” oraz na zachowanie i rozwój strefy „Przyroda”. Rolnictwo w Polsce, jest gałęzią gospodarki o największym wpływie na środowisko i przyrodę, ze względu na rozległość zajmowanych terenów i prowadzony rodzaj upraw i hodowli oraz stopień przekształcenia środowiska związane z utworzeniem i utrzymaniem użytków rolnych. Niezwykle ważne jest umożliwienie rolnikom prowadzenia działalności w taki sposób, by była ona efektywna, opłacalna i jednocześnie prowadzona poszanowaniem przyrody.

„Modernizacja gospodarstw rolnych”, działanie 121, to działanie przeznaczone przede wszystkim na rozwój poszczególnych gospodarstw. Wykorzystanie tych funduszy zależy od wiedzy, aktywności i możliwości kapitałowych poszczególnych rolników. Działanie ma na celu wsparcie modernizacji gospodarstw w celu zwiększenia ich efektywności poprzez lepsze wykorzystanie czynników produkcji, w tym wprowadzenie

nowych technologii produkcji, poprawę jakości produkcji, różnicowanie działalności rolniczej, a także zharmonizowanie warunków produkcji rolnej z wymogami dotyczącymi ochrony środowiska naturalnego, higieny produkcji oraz warunków utrzymania zwierząt. Beneficjentami mogą być osoby fizyczne, osoby prawne, spółki osobowe prowadzące działalność rolniczą. Pomoc ma formę refundacji części kosztów kwalifikowanych operacji (części poniesionych kosztów realizacji inwestycji). Maksymalna wysokość pomocy udzielonej jednemu beneficjentowi i na jedno gospodarstwo rolne w ramach działania, w okresie realizacji PROW, nie może przekroczyć 300 tys. zł.

Poziom refundacji na obszarach górskich, innych obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania, obszarach rolnych objętych siecią NATURA 2000 lub obszarach, na których obowiązują ograniczenia w związku z wdrażaniem Ramowej Dyrektywy Wodnej; wynosi:

- 50% kosztów inwestycji kwalifikującej się do objęcia pomocą,
- 60% kosztów inwestycji kwalifikującej się do objęcia pomocą, realizowanej przez osobę fizyczną, która w dniu złożenia wniosku o pomoc nie ukończyła 40 roku życia,

Poza obszarami NATURA 2000, obszarami ONW i związanymi z ograniczonymi z wdrażaniem Ramowej Dyrektywy Wodnej poziom refundacji wynosi odpowiednio 40 i 50%.

Jest to praktycznie jedno z niewielu działań wśród prezentowanych programów operacyjnych, które zwracają uwagę na położenie inwestycji na terenie obszaru NATURA 2000 i przewiduje dodatkowe fundusze w związku z taką lokalizacją.

Na obszarach rolniczych należących do NATURY 2000 korzystny byłby rozwój rolnictwa ekologicznego, które, poprzez umiejscowienie na obszarze NATURA 2000, gwarantowałoby produkcję czystej i ekologicznej żywności. Jednocześnie powinno rozwijać się przetwórstwo i dystrybucja produktów. Źródłem finansowania takich inicjatyw mogłoby być działanie 123 „Zwiększanie wartości dodanej podstawowej produkcji rolnej i leśnej”. Są to środki na rozwój małych i średnich przetwórci produktów rolnych. Pomoc udzielana jest na realizację projektów związanych z modernizacją lub budową zakładów przetwórstwa produktów rolnych lub infrastruktury handlu hurtowego produktami rolnymi. Wsparcie dotyczy inwestycji, których celem jest poprawa ogólnych wyników przedsiębiorstw, warunków ochrony środowiska, a w przypadku mikroprzedsiębiorstw, dostosowanie do nowowprowadzonych norm wspólnotowych.

Do skutecznego wykorzystania funduszy na rozwój wsi potrzebna jest szeroka informacja, skuteczna edukacja, aktywizacja społeczności. W ramach strefy Aktywizacja powinny powstać projekty promujące powstawanie Grup Producentów Rolnych, które zrzeszałyby rolników z danego obszaru, np. NATURA 2000. Celem tworzenia Grup Producentów Rolnych jest dostosowanie produkcji prowadzonej w gospodarstwach członków grupy do wymogów rynkowych, wspólne wprowadzanie towarów do obrotu, w tym przygotowanie do sprzedaży, centralizacja sprzedaży oraz dostarczenie do odbiorców hurtowych. Rolnicy zrzeszenie w grupach będą Stanowic partnera w negocjacjach z odbiorcami towarów, będą mogli wynegocjować korzystniejsza dla siebie cenę za swoje produkty niż pojedynczy rolnik.

Pomoc realizowana jest w formie rocznych płatności w okresie pierwszych pięciu lat od dnia wpisu grupy do rejestru Grup Producentów Rolnych.

Zadaniem Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich jest nie tylko stymulowanie rozwoju produkcji rolnej ale także różnicowanie działalności gospodarczej na obszarach wiejskich i poprawa warunków życia na wsi. Zajmuje się tym oś 3. PROW.

Działania takie podejmowane są w celu zmniejszenie bezrobocia ukrytego, które jest bardzo często spotykane na terenach wiejskich. Bezrobocie ukryte ma miejsce wtedy gdy osoby, które nie mogą znaleźć pracy poza gospodarstwem, pozostają w nim jako domownicy i pracownicy.

311. „Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej” oraz 312. „Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw” to działania w kierunku podejmowania lub rozwijania przez rolników, domowników i małżonków rolników, działalności nierolniczej lub związanej z rolnictwem, np. w sferze usług dla rolnictwa, co wpłynie na tworzenie pozarolniczych źródeł dochodów, promocję zatrudnienia poza rolnictwem na obszarach wiejskich. Pomocy udziela się z tytułu podjęcia lub rozwoju działalności w zakresie:

- 1) usług dla gospodarstw rolnych lub leśnictwa;
- 2) usług dla ludności;
- 3) sprzedaży hurtowej i detalicznej;
- 4) rzemiosła lub rękodzielnictwa;
- 5) robót i usług budowlanych oraz instalacyjnych;
- 6) usług turystycznych oraz związanych ze sportem, rekreacją i wypoczynkiem;

- 7) usług transportowych;
- 8) usług komunalnych;
- 9) przetwórstwa produktów rolnych lub jadalnych produktów leśnych;
- 10) magazynowania lub przechowywania towarów;
- 11) wytwarzania produktów energetycznych z biomasy;
- 12) rachunkowości, doradztwa lub usług informatycznych.

Jest to więc doskonałe narzędzie do rozwoju stref „Kapitał ludzki” i „Turystyka” na terenie obszaru NATURA 2000. Pomoc może być przyznana na zakup maszyn i urządzeń niezbędnych do prowadzenia działalności (oprócz środków transportu), remontu pomieszczeń i budynków w celu przystosowania ich do prowadzenia działalności, zatrudnienia pracowników. Działalność gospodarcza musi być zarejestrowana w miejscowości należącej do gminy wiejskiej, albo gminy miejsko-wiejskiej lub miejskiej, z wyłączeniem miast liczących powyżej 5 tys. mieszkańców. Pomoc jest przyznawana w formie refundacji 50% kosztów.

Na rozwój strefy „Infrastruktura” mogą wpływać projekty finansowane z działania 321. „Podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej”. W ramach tego działania finansowane są inwestycje takie jak: budowa wodociągów i systemów odprowadzania i oczyszczania ścieków, w tym systemów kanalizacji sieciowej lub kanalizacji zagrodowej, tworzenia systemu zbioru, segregacji, wywozu odpadów komunalnych, wytwarzania lub dystrybucji energii ze źródeł odnawialnych, w szczególności wiatru, wody, energii geotermalnej, słońca, biogazu albo biomasy. Beneficjentem jest gmina lub jej jednostka organizacyjna wykonująca zadania zgodne z zakresem projektu. Pomoc jest udzielana w formie zwrotu do 75% kosztów kwalifikowanych inwestycji. Projekt musi być realizowany na terenie gminy wiejskiej, miejsko-wiejskiej lub miejskiej, z wyłączeniem miast powyżej 5 tys. mieszkańców.

Dla strefy „Turystyka” i „Aktywizacja i współpraca” ważne jest także wykorzystanie działania „Odnowa i rozwój wsi” (313, 322, 323). Działanie to zakłada powstanie oddolnej inicjatywy mieszkańców terenów wiejskich, np. mieszkańców jednej wsi, którzy będą chcieli zrealizować wspólnie projekt związany z zagospodarowaniem przestrzeni publicznej, w tym z utrzymaniem, odbudową i poprawą stanu dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego wsi oraz podniesieniem atrakcyjności turystycznej obszarów wiejskich. Projekty mogą obejmować budowę, przebudowę, remont lub

wyposażenia obiektów pełniących funkcje publiczne, społeczno-kulturalne, rekreacyjne i sportowe, służących promocji obszarów wiejskich, w tym propagowaniu i zachowaniu dziedzictwa historycznego, tradycji, sztuki oraz kultury oraz budowę remont lub przebudowę infrastruktury związanej z rozwojem funkcji turystycznych, sportowych lub społeczno-kulturalnych. W ramach projektów można także zakupić obiekty charakterystyczne dla tradycji budownictwa w danym regionie, w tym budynków będących zabytkami, z przeznaczeniem na cele publiczne. Odnawiać, eksponować lub konserwować lokalne pomniki historyczne, budynki będące zabytkami lub miejsca pamięci.

Także projekty służące kształtowaniu obszaru przestrzeni publicznej, czyli porządkowanie i upiększanie wsi oraz kultywowanie tradycji społeczności lokalnej oraz tradycyjnych zawodów.

Beneficjentami mogą być: gmina, instytucja kultury, dla której organizatorem jest jednostka samorządu terytorialnego, kościół lub inny związek wyznaniowy, organizacja pozarządowa mająca status organizacji pożytku publicznego. Pomoc finansowa jest przyznawana dla inwestycji na terenie gminy wiejskiej, miejsko-wiejskiej lub miejskiej poza miastami powyżej 5 tys. mieszkańców i jeśli inwestycja ma charakter niekomercyjny oraz wpisuje się w założenia Planu Odnowy Miejscowości. Pomoc finansowa ma formę refundacji części kosztów kwalifikowanych projektu. Maksymalna wysokość pomocy na realizację projektów w jednej miejscowości wynosi 500 000 zł w okresie realizacji PROW. Wielkość pomocy przyznanej na realizację jednego projektu nie może być niższa niż 25 tys. zł. Maksymalny poziom pomocy finansowej to 75% kosztów kwalifikowanych projektu.

Działaniem, które mogłoby mieć największy wpływ na rozwój obszaru NATURA 2000 w sensie gospodarczym wydaje się być oś 4. LEADER.

Według Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 Leader jest podejściem przekrojowym i partnerskim, umożliwiającym osiągnięcie celów osi trzeciej. Ma przyczynić się do aktywizacji społeczności wiejskich poprzez łączenie partnerów społecznych i gospodarczych do planowania i wdrażania lokalnych inicjatyw.

Jest oddolnym partnerskim podejściem do rozwoju obszarów wiejskich, realizowanym przez lokalne grupy działania (LGD), polegającym na opracowaniu przez lokalną społeczność wiejską lokalnej strategii rozwoju (LSR) oraz realizacji wynikających z niej innowacyjnych projektów łączących zasoby ludzkie, naturalne, kulturowe, historyczne, itp., wiedzę i umiejętności przedstawicieli trzech

sektorów: publicznego, gospodarczego i społecznego. Przedstawiciele tych sektorów tworzą partnerstwo zwane lokalną grupą działania, które jest reprezentatywne dla obszaru objętego LSR. Na poziomie decyzyjnym LGD, co najmniej 50% stanowią partnerzy gospodarczy i społeczni. Lokalna grupa działania wybiera projekty, których realizacja przyczyni się do osiągnięcia celów wspólnie opracowanej lokalnej strategii rozwoju.

LGD jest grupą, która posiada strukturę administracyjną pozwalającą na skuteczne zarządzanie środkami i wdrażanie LSR oraz posiada organ decyzyjny i organ zarządczy. Obszar, na którym realizowany jest LSR nie może mieć mniej niż 10 tysięcy mieszkańców i więcej niż 150 tysięcy.

Lokalna grupa działania jest wybierana do realizacji przez samorząd województwa, na którego terenie znajduje się siedziba LGD na podstawie wyboru wniosków złożonych w wyniku naboru ogłoszonego przez samorząd województwa. LGD po wybraniu jej przez samorząd województwa, w ramach lokalnej strategii rozwoju ma przewidziany budżet, do wysokości którego wybiera projekty beneficjentów ubiegających się o finansowanie. W przypadku małych projektów, z wnioskodawcami których wnioski zostały wybrane przez LGD do finansowania w ramach budżetu lokalnej strategii rozwoju i które zostały pozytywnie zweryfikowane przez samorząd województwa, samorząd województwa podpisuje umowę na realizację projektu. Wypłata pomocy na rzecz beneficjenta następuje po pozytywnej weryfikacji wniosku o płatność przez Agencję Płatniczą. W związku z tym LGD nie przyznaje pieniędzy samodzielnie.

Dla małych projektów, działania mogą dotyczyć:

- a) organizacji szkoleń i innych przedsięwzięć o charakterze edukacyjnym i warsztatowym dla ludności z obszaru objętego LSR,
- b) promocji i rozwoju lokalnej aktywności, w tym promocji lokalnej twórczości kulturalnej i artystycznej, z wykorzystaniem lokalnego dziedzictwa kulturowego, historycznego oraz przyrodniczego;
- c) rozwoju agroturystyki i turystyki na obszarach wiejskich, w tym: utworzenia lub zmodernizowania elektronicznej bazy informacji turystycznej oraz stron WWW, przygotowania i wydania folderów i innych publikacji informacyjnych, oznaczenia obiektów ważnych lub charakterystycznych dla obszaru objętego lokalną strategią rozwoju;
- d) inicjowania powstawania, rozwoju, przetwarzania, wprowadzenia na rynek oraz podnoszenia jakości produktów i usług bazujących na lokalnych zasobach, w tym

naturalnych surowcach i produktach rolnych i leśnych oraz tradycyjnych sektorach gospodarki;

e) organizacji imprez kulturalnych, rekreacyjnych, sportowych na obszarze objętym działalnością LGD,

f) zakupu i nasadzenia tradycyjnej roślinności oraz starych odmian roślin (nasion, sadzonek, kłaczy, bulw, etc.) w celu wykorzystania lub odnowienia cennego dziedzictwa przyrodniczego lub kulturowego ze szczególnym wskazaniem na obszary chronione w tym obszary objęte siecią Natura 2000,

g) zakupu oprogramowania, urządzeń i sprzętu komputerowego (w tym urządzeń i sprzętu umożliwiającego dostęp do Internetu oraz zakup usługi dostępu do Internetu) i ich udostępnianie na potrzeby społeczności wiejskiej w celu podniesienia jakości życia ludności na obszarze działania LGD;

h) renowacji, zabezpieczenia i oznakowania przydrożnych kapliczek, pomników przyrody, odkrywek geologicznych i innych miejsc i budowli charakterystycznych dla danej miejscowości i istotnych dla realizacji LSR wraz z uporządkowaniem terenu wokół tych miejsc;

i) odnawiania elewacji i dachów prywatnych budynków, ogrodzeń, oraz innych obiektów charakterystycznych dla budownictwa danego regionu;

j) zakupu strojów, eksponatów i innego wyposażenia dla zespołów artystycznych, zespołów folklorystycznych oraz innych grup i zespołów kultywujących miejscowe tradycje i zwyczaje;

k) inwestycji służących utrzymaniu i kultywowaniu tradycyjnych zawodów i rzemiosła oraz inwestycji służących wspieraniu twórczości lokalnej lub ludowej

l) budowy/odbudowy małej infrastruktury turystycznej, w szczególności punktów widokowych, miejsc wypoczynkowych i biwakowych, tras narciarstwa biegowego i zjazdowego, tras rowerowych;

m) zakupu wyposażenia świetlic wiejskich i ich remont.

W przypadku małych projektów wysokość pomocy na projekt nie może przekroczyć 70% kosztów kwalifikowanych i nie więcej niż 25 000 zł a w całym okresie programowania nie może przekroczyć 100 000 zł.

Instytucją wdrażającą PROW jest Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi oraz Agencja

Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa.

Wydaje się, że najlepszym sposobem na skuteczne zarządzanie rozwojem gospodarczym i ochroną przyrody na terenie obszaru NATURA 2000 byłoby zintegrowanie działań lokalnej grupy działania z działaniami aktywnej ochrony przyrody realizowanymi w ramach projektów finansowanych z instrumentu LIFE +.

Instrument Finansowy Unii Europejskiej LIFE+ na lata 2007-2013 jest instrumentem finansowym wspierającym politykę ochrony środowiska Wspólnoty Europejskiej, który będzie realizowany w latach 2007 - 2013. Stanowi kontynuację programu LIFE+, realizowanego w latach 1992 - 2006. Celem programu LIFE+ jest finansowanie projektów związanych z wdrażaniem, aktualizacją oraz rozwojem wspólnotowej polityki i prawodawstwa w dziedzinie środowiska, a tym samym wspieranie zrównoważonego rozwoju państw UE.

LIFE+ składa się z trzech komponentów:

- Komponent 1. „LIFE+ przyroda i różnorodność biologiczna”

finansowanie projektów związanych z ochroną, zachowywaniem lub odbudową naturalnych systemów, naturalnych siedlisk, dzikiej flory i fauny oraz różnorodności biologicznej, włącznie z różnorodnością zasobów genetycznych, ze szczególnym uwzględnieniem obszarów NATURA 2000.

- Komponent 2. „LIFE+ polityka i zarządzanie w zakresie środowiska”

finansowanie projektów z zakresu szeroko rozumianej ochrony środowiska, a w szczególności: zapobiegania zmianom klimatycznym; ochrony zdrowia i polepszania jakości życia; ochrony wód, ochrony powietrza, ochrony gleby; ochrony przed hałasem; monitorowania lasów oraz ochrony przed pożarami; zrównoważonego gospodarowania zasobami naturalnymi i odpadami, jak również tworzenia, wdrażania i oceny polityk oraz prawa UE w zakresie ochrony środowiska.

- Komponent 3. „LIFE+ informacja i komunikacja”

finansowanie projektów informacyjnych i komunikacyjnych, kampanii na rzecz zwiększania świadomości ekologicznej społeczeństwa oraz wymianę najlepszych doświadczeń i praktyk.

Maksymalna wysokość dofinansowania w ramach dotacji to 50% kosztów kwalifikowanych, ale w przypadku projektów do komponentu I, dotyczących siedlisk lub gatunków priorytetowych służących realizacji dyrektywy 79/409/EWG lub dyrektywy 92/43/EWG, jeśli jest to niezbędne do osiągnięcia celu związanego z ochroną – 75% kosztów kwalifikowanych.

Całkowity budżet programu dla wszystkich krajów członkowskich UE na lata 2007-2013 wynosi 2.143.409.000 euro. Zgodnie z tekstem rozporządzenia, 78% środków podlega alokacji pomiędzy poszczególne kraje członkowskie. Wg wstępnych szacunków poziom alokacji dla Polski w latach 2007 – 2013 wyniesie ok. 10 mln. euro rocznie.

Minimum 50% środków zostanie przeznaczonych na wsparcie projektów realizowanych w ramach komponentu 1 „LIFE+ ochrona przyrody i bioróżnorodność”.²⁴

LIFE+ został stworzony przede wszystkim aby wprowadzać w życie innowacyjne podejścia do ochrony przyrody i środowiska. Beneficjentami mogą być jednostki, podmioty i instytucje publiczne lub prywatne. Beneficjenci tworzyć mogą partnerstwa w ramach poszczególnych projektów. Projekty w ramach LIFE+ promują też holistyczne podejście do ochrony przyrody, ponieważ są tworzone w partnerstwach i biorą pod uwagę aspekty społeczne, gospodarcze w ochronie przyrody. Wnioski składane są do Komisji Europejskiej poprzez Ministerstwo Środowiska.

Fundusze z instrumentu LIFE + mogą być wykorzystane w strefie rozwoju obszaru NATURA 2000 „Środowisko” oraz „Aktywizacja i współpraca”. Szczególnie fundusze komponentu 1., które można wykorzystać do działań ochronnych na terenie obszaru NATURA 2000 oraz z komponentu 3. do zwiększania świadomości społecznej na temat obszarów NATURA 2000 i kampanii ogólnokrajowej, promującej walory obszarów NATURA 2000, zwłaszcza, że dotychczasowe sygnały w mediach nie przemawiały na korzyść tej formy ochrony. Realizacja projektów z instrumentu LIFE + zakłada stworzenie partnerstwa społecznego, co pozytywnie oddziałuje na tworzenie więzi i współpracy na terenie obszaru pomiędzy administracją samorządową, mieszkańcami, organizacjami pozarządowymi i administracją obszaru.

²⁴ Instrument finansowy LIFE+ na lata 2007-2013, Informacja dla potencjalnych beneficjentów programu, Ministerstwo Środowiska, 2007, www.mos.gov.pl

ZAŁĄCZNIK NR. 2 MOŻLIWOŚCI FINASOWANIA INWESTYCJI NA OBSZARACH NATURA 2000 Z INNYCH ŚRODKÓW NIŻ FUNDUSZE UE.

- **Fundusz Inwestycyjny na rzecz Bioróżnorodności** – w trakcie tworzenia.
- **Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej „Counterpart Fund”**

Celem działania Funduszu jest rozwój infrastruktury technicznej i społecznej obszarów wiejskich, restrukturyzacja rolnictwa poprzez rozwój pozarolniczej małej i średniej przedsiębiorczości, rozwój sfery edukacyjnej oraz rozwój społeczno - gospodarczy lokalnych społeczności, ułatwiający procesy integracyjne z Unią Europejską oraz współpracę i korzystanie ze środków pomocowych, krajowych i zagranicznych, a także współpraca z partnerami z innych krajów w zakresie rozwoju terenów wiejskich.

Działalność: Preferencyjna działalność kredytowa w zakresie infrastruktury wiejskiej, obejmująca: -oświatę (szkoły) -drogi -zaopatrzenie wsi w wodę

Preferencyjna działalność kredytowa w zakresie wspierania małej przedsiębiorczości na terenach wiejskich -kredyty wspierające małą przedsiębiorczość na wsi związaną z tworzeniem nowych miejsc pracy - linia kredytowa "Wiarygodny Partner"

-Mikrokredyty

-Agroturystyka - współpraca z Bankiem Ochrony Środowiska S.A.

-Weterynaria

-Niepubliczne zakłady opieki zdrowotnej oraz apteki

-Subwencionowanie niektórych przedsięwzięć infrastruktury wiejskiej, realizowane w ramach: programu udzielania dopłat do kredytów zaciąganych przez gminy na inwestycje ochrony zdrowia i budowy dróg na terenach wiejskich, -programu wspierania inicjatyw obywatelskich na rzecz terenów wiejskich,

- **Bank Gospodarstwa Krajowego**²⁵

W ramach funduszy celowych prowadzonych przez bank można korzystać z następujących funduszy:

Fundusz Poręczeń Unijnych (FPU)

Celem działania Funduszu Poręczeń Unijnych jest wspieranie przedsiębiorców i samorządów realizujących w Polsce projekty współfinansowane ze środków Unii Europejskiej. Skorzystanie z funduszu obsługiwane przez BGK umożliwia podmiotom korzystanie ze środków unijnych.

²⁵ Bank Gospodarstwa Krajowego, <http://www.bgk.com.pl/>

Poręczenia, gwarancje i regwarancje udzielone są poprzez sieć ponad 4 tys. placówek banków współpracujących na terenie całej Polski. Z zabezpieczeń FPU mogą skorzystać wszystkie podmioty realizujące przedsięwzięcie z udziałem środków unijnych. Dzięki środkom z FPU przedsiębiorcy nie posiadający wystarczających zabezpieczeń mają szansę uzyskać dostęp do finansowania projektów z udziałem środków z Unii Europejskiej. Istnieje możliwość ustanowienia wiarygodnego i pewnego zabezpieczenia do 80 proc. wartości kredytu/ przedsięwzięcia, pozwalającego na swobodne dysponowanie własnym majątkiem na inne cele.

Fundusz Rozwoju Inwestycji Komunalnych (FRIK)

Z Funduszu Rozwoju Inwestycji Komunalnych udzielane są kredyty dla gmin i ich związków przeznaczone na finansowanie dokumentacji projektowej inwestycji komunalnych przewidzianych do współfinansowania z funduszy Unii Europejskiej. Do projektów tych zalicza się studium wykonalności inwestycji, analizę kosztów i korzyści oraz pozostałą dokumentację projektową, analizy, ekspertyzy i studia niezbędne do przygotowania realizacji inwestycji. Preferencyjne kredyty mają na celu umożliwienie gminom i ich związkom finansowanie kosztów przygotowania dokumentacji projektowej inwestycji komunalnych, przewidzianych do współfinansowania z funduszy Unii Europejskiej.

Krajowy Fundusz Drogowy (KFD)

Fundusz ten stanowi wsparcie dla rządowego Programu Budowy Dróg i Autostrad w Polsce poprzez gromadzenie środków finansowych na przygotowanie, budowę, przebudowę, remonty, utrzymanie i ochronę autostrad, dróg ekspresowych, a także innych dróg krajowych. Jest jednym ze źródeł finansowania dróg w Polsce. Fundusz wydatkuje środki w oparciu o roczne plany finansowe opracowywane na podstawie Rządowego Programu Budowy Dróg i Autostrad w Polsce (program rzeczowo-finansowy dla inwestycji drogowych realizowanych z wykorzystaniem środków KFD opublikowany w Rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 4 stycznia 2005, Dz.U. Nr 8 poz. 57 z późn. zm). Środków Funduszu finansowane są nie tylko wydatki inwestycyjne, ale także wydatki związane z przygotowaniem inwestycji.

Fundusz Kolejowy (FK)

Fundusz Kolejowy jest elementem systemowego podejścia do zagadnień rozwoju transportu kolejowego w Polsce. Jego celem jest realizacja polityki transportowej państwa

zgodnie z ideą zrównoważonego rozwoju. Środki Funduszu mają zapewnić przede wszystkim współfinansowanie inwestycji kolejowych w Polsce oraz prefinansowanie inwestycji finansowanych z funduszy Unii Europejskiej.

– **Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej**²⁶

NFOŚiGW dofinansowuje wkład własny Beneficjenta dla przedsięwzięć planowanych do współfinansowania w ramach V osi POIiŚ w ramach programów 5.1 i 5.3. Beneficjenci mogą składać wnioski o udzielenie promesy dofinansowania. NFOŚiGW pracuje z CKPŚ nad uproszczeniem procedury przyznawania promesy.

Wojewódzkie Fundusze Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (na przykładzie WFOŚiGW w Olsztynie)

Zasady udzielania i umarzania pożyczek, udzielania dotacji oraz dopłat do procentowania kredytów i pożyczek ze środków Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i gospodarki Wodnej w Olsztynie na 2009 rok (Załącznik nr 1 do Uchwały nr 90/2008 z dnia 24.11.2008 r., Rady Nadzorczej WFOŚiGW w Olsztynie)

§ 1 , ust 3. „Przy realizacji zadań z wykorzystaniem funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności (zwanymi dalej funduszami unijnymi), Wojewódzki Fundusz udziela pomocy finansowej w formie pożyczek, dotacji i dopłat do oprocentowania kredytów.”

§ 1 , ust 7 „Na realizację jednego zadania może być udzielone Beneficjentowi dofinansowanie w postaci pożyczki i bezzwrotnej pomocy. Łączna wysokość dofinansowania nie może przekroczyć:

- 100% kosztów zadania w przypadku jednostek samorządu terytorialnego;
- 60% kosztów zadania w przypadku pozostałych podmiotów.”

§ 5 , ust 4. „W razie finansowania tego samego przedsięwzięcia ze środków Wojewódzkiego Funduszu i z funduszy unijnych, wysokość pożyczki ze środków Wojewódzkiego Funduszu nie może przekroczyć progów pomocy, określonych w ust. 3, wyliczonych w oparciu o różnicę pomiędzy kosztami realizacji zadania a dofinansowaniem ze środków funduszy unijnych.” Ust 3 mówi „3. Wysokość pożyczki nie może przekraczać:

²⁶ Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, www.nfosiqw.gov.pl

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Olsztynie, www.wfosiqw.olsztyn.pl

- a) 100% netto kosztów zadania realizowanego przez samorząd terytorialny;
b) 60% netto kosztów zadania realizowanego przez pozostałe podmioty."

– **Bank Ochrony Środowiska S.A.**²⁷ – Instrument wsparcia przedsiębiorcy ekologicznego

Produkty bankowe dostępne w ramach działania BOŚ:

Kredyty agroturystyczne (ze środków Fundacji "Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej - Counterpart Fund", ul. Miedziana 3A, 00-814 Warszawa).

Podmioty uprawnione do ubiegania się o kredyt:

- rolnicy i członkowie ich rodzin
- inne osoby fizyczne wykonujące działalność gospodarczą
- spółki handlowe (o których mowa w art. 1 § 2 ustawy z 15 września 2000r. Kodeks spółek handlowych)
- inne osoby prawne oraz jednostki organizacyjne nie posiadające osobowości prawnej, lecz posiadające zdolność prawną gminy wiejskie i miejsko-wiejskie oraz związki komunalne tych gmin

Przedmiot kredytowania to nakłady inwestycyjne związane z uruchomieniem nowych lub rozwojem istniejących przedsięwzięć gospodarczych w zakresie agroturystyki na wsi lub w miastach do 20 tys. mieszkańców, w zakresie:

- bazy noclegowej - zakupu, budowy, rozbudowy, modernizacji i adaptacji budynków mieszkalnych, budynków towarzyszących i gospodarskich (stodoły, stajnie itp.), na agroturystyczną bazę noclegową dla turystów (pokoje gościnne, kwatery grupowe, domki rekreacyjne, pensjonaty, mieszkania wakacyjne, itp.), w tym budowa/modernizacja instalacji kanalizacyjnej, wodnej, systemu grzewczego, instalacji gazowej i elektrycznej w budynkach przewidzianych do użytkowania jako agroturystyczna baza noclegowa
- bazy gastronomicznej - zakupu, budowy, rozbudowy, modernizacji i adaptacji obiektów/punktów przeznaczonych do świadczenia usług gastronomicznych dla turystów, w tym założenie/instalacja urządzeń kuchennych, budowy/modernizacji instalacji kanalizacyjnej, wodnej, systemu grzewczego,

²⁷ Bank Ochrony Środowiska S.A., www.bosbank.pl

instalacji gazowej i elektrycznej w pomieszczeniach kuchennych, jadalniach oraz w zapleczu magazynowym artykułów spożywczych

- bazy rekreacyjno-sportowej i kulturowej - zakupu, budowy, rozbudowy, modernizacji i adaptacji obiektów, związanych z bezpośrednim świadczeniem usług rekreacyjno-sportowych i kulturowych dla turystów, obejmującej m.in.: pola biwakowe i kempingi wraz z ogrodzeniem, oznakowaniem, wytyczeniem stanowisk, instalacją wodno-kanalizacyjną i elektryczną; lokalne obiekty i urządzenia sportowo-rekreacyjne, obejmujące wypożyczalnie sprzętu turystycznego, kąpieliska, plaże, przystanie kajakowe i żeglarskie, wyciągi narciarskie, ścieżki rowerowe, ścieżki zdrowia, stałe parki rekreacyjno-rozrywkowe i szlaki turystyczno-krajoznawcze; stajnie i padoki służące usługom jeździeckim, sportowym i leczniczym oraz zakup koni; punkty lokalnej kultury ludowej, obejmujące m.in. warsztaty kowalsko-artystyczne, tkackie, wikliniarskie, garncarskie, galerie i punkty sprzedaży wyrobów lokalnego rękodziela i rzemiosła artystycznego
- zakupu niezbędnego, pierwszego wyposażenia inwestycyjnego budowanych obiektów agroturystycznych, obejmującego zarówno środki trwałe, jak i inne rzeczowe składniki majątku obrotowego, wielokrotnego użytku (np. naczyń, sztućców, pościeli itp.), ściśle i jednoznacznie związanego z wyposażeniem i funkcjonowaniem wymienionych wyżej obiektów

maksymalna kwota kredytu:

- plafon A - do 50.000 PLN, lecz nie więcej niż 100% wartości kosztorysowej zadania brutto
- plafon B - do 300.000 PLN, lecz nie więcej niż 80% wartości kosztorysowej zadania brutto (w przypadku realizacji przedsięwzięć/inwestycji objętych dofinansowaniem ze środków UE, kredyt może być udzielony do 100% wartości kosztorysowej brutto przedsięwzięcia/inwestycji)

Kredyty na zaopatrzenie wsi w wodę

Kredyty na zbiorowe zaopatrzenie w wodę wsi i miast do 20 tys. mieszkańców (ze środków Fundacji "Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej - Counterpart Fund

Podmioty uprawnione do ubiegania się o kredyt

- jednostki samorządu terytorialnego szczebla gminnego i powiatowego oraz ich związki i porozumienia

- spółki handlowe (o których mowa w art. 1 § 2 ustawy z 15 września 2000r. Kodeks spółek handlowych)
- inne osoby prawne oraz jednostki organizacyjne, nie posiadające osobowości prawnej, lecz posiadające zdolność prawną

Przedmiot kredytowania

Przedmiotem kredytowania mogą być inwestycje w zakresie zbiorowego zaopatrzenia wsi w wodę, zlokalizowane na terenach wiejskich, rozumianych jako tereny rolne, leśne i inne otwarte osiedla wiejskie i małe miasta do 20 tys. mieszkańców, związane z

- budową lub przebudową sieci wodociągowej, obejmującą:
 - przewody wodociągowe magistralne z niezbędnym wyposażeniem technicznym (kompensatory, zasuw, hydranty, urządzenia odpowietrzające, itp.)
 - przewody wodociągowe rozdzielcze, obejmujące przewodowy doprowadzające wodę na tereny nieruchomości, w tym założenie na posesji jednego punktu poboru wody i wodomierza włącznie
- budową lub przebudową stacji wodociągowych, obejmującą:
 - budynki z pomieszczeniami na urządzenia techniczne i technologiczne, wyposażone w niezbędne instalacje wodociągowe, kanalizacyjne, ogrzewcze, wentylacyjne, elektryczne
 - urządzenia techniczne i technologiczne (urządzenia pompowe, zestawy filtrów, zbiorniki wodno - powietrzne, itp), służące do poboru, wydobywania i uzdatniania wody oraz utrzymywania ciśnienia w sieci wodociągowej, a także zbiorniki do magazynowania wody, odstojniki popłuczyn, itp.
 - urządzenia zagospodarowania terenu, takie jak drogi, place, ogrodzenia, oświetlenie, wiaty, pomieszczenia magazynowe, itp.

Warunki kredytowania

- maksymalna kwota kredytu - 500.000 PLN lecz nie więcej niż 80% wartości kosztorysowej zadania (w przypadku realizacji przedsięwzięć/inwestycji objętych dofinansowaniem ze środków UE kredyt, może być udzielony do 100% wartości kosztorysowej brutto przedsięwzięcia/inwestycji)

- okres kredytowania - do 5 lat (w tym okres karencji – 12 miesięcy)

Dotacje z Funduszy Unijnych - europejska oferta

Przeznaczone dla przedsiębiorców i samorządów zainteresowanych uzyskaniem dotacji ze środków pomocowych, w ramach Funduszu Spójności i Funduszy Strukturalnych oraz inicjatyw Unii Europejskiej.

Co może być objęte finansowaniem?

- inwestycje
- usługi doradcze
- pomoc techniczna
- projekty badawcze
- rozwój rynku pracy

W ramach oferty europejskiej może być zaoferowana pomoc w zidentyfikowaniu potrzeb i możliwości w zakresie finansowania ze środków Unii Europejskiej oraz zapewnienie korzystnego współfinansowania projektów inwestycyjnych, objętych programami unijnymi.

- kredytami pomostowymi udzielanymi na pokrycie kwalifikowanych kosztów inwestycji refundowanych z Funduszy Unijnych,
- kredytami uzupełniającymi udzielanymi na pokrycie części kosztów, które nie zostaną zakwalifikowane do finansowania ze środków Unii Europejskiej.